

COMMENTARII
DE REBUS
IN
SCIENTIA NATVRALI
ET
MEDICINA
GESTIS.

VOLVMINIS XX PARS I.

LIPSIAE MDCCLXXIV.
APVD IOH. FRIDERICVM GLEDITSCH.

Venduntur etiam

Amstelodami apud I. Schreuder, Londini apud Io. Nourse, Parisiis apud
Briasson, Venetiis apud I. B. Pascali, Parauii apud Io. Manfré,
Holmiae apud L. Saluium.

UNIVERSITY OF OKLAHOMA
LIBRARY

C736
v.20

I.

Noui Commentarii academiae scientiarum imperialis Petropolitanae. Tom: XIV. pro anno 1769 *. Pars prior continens classem mathematicam, physico-mathematicam et physicam. Petropoli 1770. 4 mai. 3 alph. 14 pl. 25 tab. aen. Eiusdem tomi pars posterior, continens classem astronomicam. ibid. eod. 3 alph. 14 pl. 7 tab. aen. Tomus XV. pro anno 1770. ibid. eod. 3 alph. 21 pl. 31 tab. aen. Tomus XVI. pro anno 1771. ibid. eod. 4 alph. 20 tab. aen.

Classis physico-mathematica commenta- T. XIV.
riorum, ad annum sexagesimum no- P. I.
num pertinentium, continet sequen-
tes commentationes:

Cl. DAN. BERNOULLI *Commentarius de fri- p. 249.*
tionibus, variis illustratus exemplis.

Cl. L. EVLERI *Commentarius II. de principiis p. 270.*
motus fluidorum.

In classe physica legitur:

p. 389.

1) Cl. A. I. GÜLDENSTAEDT *descriptio Mu-*
ris Suslicae (Suslick). Cl. Auctor, qui inter eos eru-

A 2

ditos

*) Ex errore typographico in titulo annus 1759 legitur.

ditos est, quos Imperatrix Russorum augustissima CATHARINA secunda, ad disquirendam historiam naturalem in varias terrarum suarum regiones misit, animal hic describit, minus adhuc cognitum, quod in campis desertis australis orientalisque Russiae habitat. Incolae earum regionum illud *Suslick* vocant. Character vero specificus eiusdem est: *Mus corpore fusco flavescente, dorso maculis rotundis albidis variegato; cauda pedum longitudine, depressa, pilosa; palmis tetradactylis, plantis pentadactylis.* Sub terra ea cauernas fodit, quas, autumnno appropinquante, petit et alto somno sepulta ibidem, ut alia eiusmodi animalia, hybernat. A *Marmota* differt buccis protuberantibus plane non saccatis; trunco laxissimo, ventricoso, immaculato, magnitudine vel decies maiori. Cum vero tanta sit horum animalium affinitas et nomen specificum *M. Marmotae*, ab Ill. LINNAEO propositum, etiam *M. Suslicae* respondeat, marmotae characterem ita nunc describit Cl. GÜLDENSTAEDT, ut ea sit: *M. corpore fusco flavescente, immaculato; cauda pedum longitudine, depressa, pilosa; palmis tetradactylis; plantis pentadactylis.* Inter *Cricetum* et *Suslicam* minor est affinitas. Quamquam enim pedibus et statura conveniunt; sacculus tamen buccalis musculus alio loco in *Criceto* inseritur, qui etiam dentibus molaribus, cauda abrupta brevissima, mammarum numero et genitalium structura a *Suslica* differt. Auctor summarii, commentariis praemissi *Suslicam*, *Citillum* esse AGRICOLAE suspicatur.

p. 403. 2) *Anatis Nyrocae descriptio*, Auctore EODEM. Nomen triiviale, quod Cl. Auctor speciei huic minus cognitae imposuit in lingua Russica urinatorem indicat. Character eius specificus est: *Anas ruso-*

rufa-nigricans, abdomine, speculo-alarum, crissoque albis. Affinis est *Anati fuligulae*, multifaria tamen observatio Cl. GÜLDENSTAEDT docuit, species has duas omnino a se inuicem differre: maior autem feminarum similitudo est, quam marium.

3. *Sphalax*, nouum Glirium genus. Auctore E O. p. 409. DEM. Cum species quaedam, quae ad glirium ordinem pertinet, ad nullum ex Linnaeanis generibus apte referri possit, nouum quoddam genus constituendum esse Noster iudicauit. Ad muris genus sensu latissimo cum LINNAEO Ill. sumtum propius accedit, sed dentes inferiores primores minime subulati sunt. Character vero huius noui generis, cui nomen *Sphalax* Noster ob affinitatem cum *Talpa* imposuit, ponit Noster in *dentibus primoribus in utraque maxilla cuneiformibus planis; rostro proboscideo; pedibus pentadactylis; auriculis caudae nullis*. Corporis structura et moribus cum *talpa* conuenit, hinc idem forte animalculum est, quod SEBAE *Talpa Sibirica versicolor*, LINNAEO vero *Talpa ecaudata palmis tridactylis* dicitur. Interna vero canalis cibarii genitaliumque structura et diaeta a *Talpa Europaea* LINN. differt species hic descripta, quae Nostro ob oculorum minutiem *Sphalax microphthalmus* audit. Nulli enim oculi, vt accuratissima dissectio Auctorem Cl. docuit, per cutem apparent, nec vllum foramen in cute capitis detegitur. Spatium tamen inter apophysin zygomaticam ossis maxillaris et inter musculum temporalem occupat conglomeratum aliquod glandulosum, liquidum puriforme in cellulis continens, cuius centro oculus, vix semine papauerino maior, adhaeret anomalus, qui vero, cum musculo subcutaneo valido et cute integra tegatur, non videre potest. Hinc animal hoc visu plane carere videtur,

tur, auditu vero et olfactu pollet. Vegetabilibus tantum vescitur et frequentissime in campis apertis vastissimisque desertis Tanaicensibus reperitur.

P. 441. 4. IDEM de *Peregusna*, noua *Mustelae* specie. In iisdem campis Tanaicensibus, quas *Sphalax* inhabitat, mustelae etiam species inuenitur, quam Auctor Cl. nouam esse putat. *Mustelae* Putorio aliquantum minor et, vt congeneres, omnes carnivora est *Peregusna*, quae nomine specifico *Mustelae pedibus fissis, capite et corpore subtus aterrimis; corpore supra bruneo luteoque vario, ore, fascia frontali, auriculisque albis* a Cl. Auctore insignitur.

P. 456. 5. *Ouum simplex gemelliferum*. Auctore Cl. c. F. WOLF. Descriptionem oui vno vitello ac duobus embryonibus instructi et sex dies incubati Cl. Auctor hic tradit, qui, vt ex praecedentibus commentariorum academiae voluminibus patet, in oui et pulli in ovo inclusi anatome plurimum laboris impendit. A nemine hactenus eiusmodi ouum obseruatum fuisse Cl. Auctor asserit. Plurimi enim scriptorum, qui similibus ouorum mentionem faciunt, eiusmodi tantum gemellifera descripserunt, quibus duplex vitellus inerat, quorum vterque proprium embryonem continebat: et quae gemella potius, quam gemellifera oua vocanda sunt, cum ex duplici vitello composita sint. Gemella vero oriuntur oua, dum in gallina nimium fecunda duo praeter naturam vitelli simul in vterum ingeruntur, vbi albumina eorum confunduntur, vel in vnā molem compinguntur, quae materia testacea obducta vnicum tantum ouum praebet. Quamquam vero eiusmodi oua gemella non adeo rara sunt, mirum tamen est, nullum Auctorem pullos inde productos vidisse: fuspica-

suspiciatur tamen Cl. Auctor cum ARISTOTELE nonnisi gemellos ex iis prodire.

Praemissa descriptione conditionis oui, sex dies p. 461. incubati, et naturaliter constituti, ouum gemelliferum, vti illud eodem incubationis die obseruauit, verbis depingit. Vnum erat in hoc ouo albumen commune, vnus vitellus communis, vna area vasculosa communis, quae tamen iam incipiebat aliquas duplicitatis notas in distributione vasorum ostendere; vna porro, sed maior et quasi ex duabus confluens areola pellucida; denique amnium spurium, et, quod loco veri est, duplex, sed tamen adhuc cohaerens. Embryo tandem duplex, sed perfecte separatus erat. Tandem Cl. Auctor de partu vel exclusione eiusmodi gemellorum disserit et ostendit, eos vix hunc terminum superuivere posse. Monstra bicorporea non ex gemellis compressis et concrefcentibus; sed ex vegetatione, quam in formatione fetus Noster assumit, luxuriante oriri demonstrat.

6. Cl. I. T. KOELREYTER *descriptio piscis* p. 484. *Gadum* genere Russis Nawaga dicti historico-anatomica. Est piscis hic *Gadus* (Callarias) tripterygius cirratus varius, cauda integra, maxilla superiore longiore, LINN.

7. Cl. I. LEPECHIN *descriptio quorundam animalium*. p. 408. Quinque aues et vnum mammale Cl. Auctor describit et depingit. Aues sunt 1) *Parus* dorso dilute coeruleo, inferne albus, capite albo, tænia ad oculos, et medio abdomine macula oblonga ex atro coeruleis, fascia alarum media alba. Copiosissime in montibus hyperboreis habitat. An *Parus Indicus* ALDROV. et WILLVGB.? 2) *Sterna superne* ex albo cana, inferne niuea; capillitio nigro albedine

bedine irrorato, rostro coccineo, pedibus nigris. Ad mare Caspium frequens est et voce risum aemulatur. 3) *Tringa inferne alba, supra nigra, lituris longitudinalibus flavescentibus, fascia alarum alba, pedibus lobatis.* 4) *Ardea (pumila) capite et collo flavicante castaneo alboque variis, dorso castaneo, inferne albicans, rectricibus niueis, quae etiam ad mare Caspium habitat.* 5) *Motacilla (pleschanka) dorso pectoreque nigris, capillitio abdomineque albis.* Mammale vero, quod a Cl. Auctore *Mus oculis minutissimis, auriculis, caudaque nullis, corpore rufo cinereo* vocatur, est idem animal, quod Cl. GÜLDENSTÄDT *Sphalax* nominavit, et cuius descriptio iam superius (p. 5) data est.

- P. 512. 8. Cl. S. G. GMELIN *dissertatio de Capra Saiga et Erinaceo aurito.* Capram iam olim B. GMELIN, patruus nostri Auctoris, nomine *Ibicus imberbis* in actis Petropolitanis descripsit *). Ill. LINNAEVS eam *Capram* (Tataricam) *cornubus rectiusculis, terebibus, perfecte annulatis, apice diaphanis, gula imberbi* vocat. Cum vero omnes hae descriptiones adhuc mancae sint, vberiore hic Cl. Auctor com-
- P. 519. municat. De *Erinaceo aurito* autem notandum est, nouam hanc *Erinacei* speciem in regione Astrachanensi frequenter reperiri, et a vulgari, magnitudine longe minore et auriculis admodum extantibus differre.

- P. 525. 9) *Lychnanthos volubilis et Limnanthemum petatum, nova plantarum genera,* Auctore EODEM. Prioris noui generis character est. *Cal. Per. monophyllum, quinquesidum, persistens. Cor. Petala quinque, bifida, fauce dentibus coronata. Stam. Filamenta decem, alterna. Antherae simplices. Pistil.*

*) vid. comm. T. V. p. 345. et Tom. VII. p. 39.

fil. Germen globosum. Styli tres, subulati. Stigmata contra solem versa. *Pericarp.* Bacca globosa, vnilocularis, apice dehiscens. *Sem.* plura, reniformia. Planta ipsa a *Cucubalo* fauce coronata, ab eodem et *Silene* bacca globosa, vniloculari, et a *Saponaria* stylo trifido differt. Maxime tamen cum *Cucubalo baccifero* LINN. conuenit et forte eadem planta est.

Alterius generis characterem sequentem Cl. p. 527. Auctor proponit: *Cal.* Per. pentaphyllum, foliolis lanceolato oblongis, distantibus. *Cor.* Pet. quinque, vnguiculata; vnguibus pilosis. *Stam.* Fil. quinque, basi petalorum inserta, incuruata. Antherae longissimae, arcuatae, lateri filamentorum insertae. *Pist.* Germen sphaerico-cylindricum. Stylus nullus. Stigma quadrifidum. *Peric.* Capsula cordato oblonga, acuminata, bilocularis. *Sem.* plura, longitudinaliter affixa, ciliata. Crescit haec nymphaeae in modum, quam foliis, crescendi modo et florum colore refert, in aquis stagnantibus.

10. *Observationes et descriptiones botanicae*, Auctore L. GAERTNERO. p. 531. Prima est: *Veronica* (grandiflora) racemis lateralibus laxis; foliis oppositis, crenatis, hirsutis; caule adscendente stolonifero, quae in Kamschatka habitat. Secunda est *Veronica foliis inferioribus ovatis, crenatis; superioribus rotundis mucronatis, caule spica terminata. Flor. Sibir. T. III. p. 219.* Haec ad nouum genus a Cl. Auctore constitutum pertinet, quod calycem monophyllum, in latere altero fissum, corollam monopetalam ringentem, stamina duo, filamentis breuissimis fauci corollae insertis, germen ouato-acuminatum, stylum filiformem, capsulam ouato-acuminatam bilocularem, semen in singulo loculamento vnicum cet. habet. Species vero hic descripta ei dicitur: *Lagotis* (glauca) foliis radicalibus petiolatis, cauli-

nis et spica terminali sessilibus. Duo deinde noua gramina: *Bromum* scilicet *ouatum* et aliud describit Noster, ex quo nouum genus *Agropyri* facit, quod medium quasi inter *Bromum* et *Triticum* locum occupat: tandemque *Rubiae cordifoliae*, *Anemones pusillae* et *Digitalis glutinosae* descriptiones addit.

P. 548. 11) *Descriptiones quadrupedum et auium a. 1769 obseruatorum*, Auctore P. S. PALLAS. Primum animal est *Mus citillus* seu *suslick*, quod Cl. GÜLDENSTAEDT etiam descripsit (p. 389 vid. supra p. 4) cuius animalis mores, cum facile mansuescat, copiose Cl. Auctor hic tradit et duas quoque varietates addit. Secundum est *Mus talpinus*, qui etiam, in Germania teste Auctore Cel. reperitur et *Räutmauß* vocatur; quem tamen nullus zoologus ad huc descripsit. Tertia descriptio est *Erinacei auriti* a Cl. GMELIN etiam communicata (vid. supra p. 8) Haec mammalia excipiunt: *Anas rutila*, *Sterna Caspia* (vid. Cl. LEPECHIN sup. p. 7); *Motacilla leucomela*; *Loxia erythrina* et *Parus cyanus*.

P. 593. 12) *Nouae insectorum species*, Auctore Cl. E. LAXMANN. Cum Russica et Sibirica insecta nondum cognita sint, tredecim eorum hic Cl. Auctor nouas species describit. Speciosissimae ex his sunt quatuor vltimae: *Myrmeleon* scilicet *Kolywanense*, *Ichneumon gigas*, *Conops petiolatus* et *Ara-nea Singoriensis*.

T.XVI. In classe physico-mathematica tomi decimi quinti, qui ad annum septuagesimum huius seculi pertinet, reperiuntur:

P. 219. L. EVLERI *Comment. III. de motu fluidorum lineari potissimum aquae.*

D. BER-

D. BERNOULLI *examen physico-mechanicum*, p. 361.
de motu mixto, qui laminis elasticis a percussione
simul imprimitur.

L. EVLERI *genuina principia doctrinae de statu* p. 381.
aequilibrii et motu corporum tam perfecte flexibilium,
quam elasticorum.

IDEM *de ictu glandium contra tabulam explo-* p. 414.
sarum.

In classe physica occurrit:

1) Cl. S. G. GMELIN *rariorum avium exposi-* p. 426.
tio. Aues sunt, quas Cl. Auctor in itinere suo ob-
servavit, quae vero non omnes plane novae,
sed tantum nondum accurate descriptae sunt.
Praecipuae ex iis sunt: *Accipiter macrourus*; cuius
femina, ut in hoc genere saepius fit, maxime a
mare differt; *Accipiter ferox*; *Accipiter korschun*;
Aquila mogilnick; *Noctua minor*; *Perdix rufa*; *Pha-*
sianus colchicus; *Ardeae* porro quatuor species;
Numenius igneus, qui, dum per aerem volitat et a
sole illustratur, totus aureus resplendet; *Nume-*
nus viridis; duae *Anatum* species et *Onocrotalus*.

2) Cl. LEPECHIN *descriptiones avium.* Omnes p. 485.
fere minores sunt et ad *Emberizas* et *Motacillas* per-
tinent. Addita tamen est *Strigis* etiam minoris et
Cyprini novi descriptio.

3 et 4) Cl. KOELREUTER *descriptio historico-* p. 494
anatomica Cyprini rutili LINN. et alius e *Coregono-* et 504.
rum genere. Prior Russis *Halawell*, posterior Sig
vocatur, et hic quidem idem piscis est, quem
LINNAEVS *Salmonem Louaretum* nominat. In po-
steriori lien ex tribus quasi lienibus compositus est.

Hac

Hac occasione quoque *Lernae* quaedam species, quae pinnis *C. rutili* inhaeret et nouum vermium genus, quod in intestinis horum piscium reperitur, Cl. Auctor describit, cui nomen *Acanthocephali* imponit.

p. 517. 5) Cl. C. F. WOLF *observationes anatomicae de leone*. Viscera non modo, sed et praecipuos musculos et neruos extremitatum anteriorum huius animalis Cl. Auctor describit, singularumque partium structuram cum structura hominis et felis comparat. In hoc commentario musculorum et neruorum tantum descriptio traditur, ex qua apparet musculos omnes validissimos esse et ita ossibus adhaerere, vt magnum inde robur acquirant. Contra vero in hoc animali motuum varietatem non tantam, quanta in homine esse solet, existere posse, eadem anatomica disquisitio docet. Duo musculi respectu magnitudinis inter omnes in corpore leonis eminent. erector scilicet magnus ceruicis, qui proprius leoni musculus est, et anconeus magnus. Illud vero maxima attentione dignum est, quod nerui pro ratione magnitudinis huius animalis longe minores sint, quam in homine aequae ac felle. Hinc Cl. Auctor concludit: neruos animae quidem ad determinandos motus, quos vult in musculis excitari, minime vero musculis ad efficiendos hos motus inferuire. Hinc ea tantum animalia maiori neruorum copia pro musculis indigent, in quibus maior motuum varietas obtinet. In iis contra, quae non tantam motuum varietatem praestant, minor neruorum copia sufficit.

p. 533. 6) Cl. LAXMANN *descriptio nouarum specierum plantarum*. Quinque hae plantae omnes in Sibiria habitant. Sunt vero 1) *Veronica pinnata* LINN.
2) *Spi-*

- 2) *Spiraea Altaiensis*; 3) *Dracocephalum Altaense*;
 4) *Robinia spinosissima*, quam GMELINVS, STEL-
 LERVS cet. pro *Robinia pygmaea* AMMANNI, a qua
 tamen differt, habuerunt. 5) *Trifolium Dauricum*.

Accedimus iam ad ea, quae in tomo decimo T. XVI.
 sexto reperiuntur, qui commentarios continet ad
 annum huius seculi septuagesimum primum per-
 tinentes.

Ex his in classe mathematico-physica repe-
 riuntur:

Cl. D. BERNOULLI *Commentatio de vibratione* p. 257.
nibus chordarum, ex duabus partibus tam longitudine,
quam crassitie ab inuicem diuersis, compositarum.

L. EVLER *de motu aeris in tubis.*

p. 281.

IDEM *de perturbatione motus terrae ab actione* p. 426.

Veneris oriunda.

Classis autem physicae commentarii sunt:

1) Cl. C. F. WOLF *de corde leonis.* Pergit nunc p. 481.
 Cl. Auctor in explicandis iis obseruationibus, quae
 in leone instituit, et quarum priorem partem, in
 qua de musculis leonis cet. agitur, iam superius
 (p. 12) ex tomo decimo sexto commentariorum
 academiae Petropolitanae (p. 517) indicauimus. De-
 scribit vero Cl. Auctor cor leonis copiose, tum
 quoad figuram et situm, tum ratione internae stru-
 cturae et fabricae. Leonis cor paruum quidem,
 sed ventriculis praegrandibus instructum est, ut pa-
 rietes et septum eius minorem, quam in aliis ani-
 malibus magnitudinem habeant. Trunci vero ar-
 teriarum cum ventriculis comparati iterum iis mi-
 nores sunt, ramique earum arteriarum simili quo-
 que modo decrescunt; ut itaque celeritas, qua san-
 guis

guis in leone mouetur, necessario celeritatem eiusdem in aliis animalibus multo superet. Ex hac autem insigni sanguinis in hoc animali celeritate, non modo ex parte robur corporis et insignis agilitas eius, sed etiam audacia et ferocitas eius pendere videntur.

P. 511. 2) Cl. I. F. KOELREYTER *observationes splanchnologicae ad Acipenseris Rutheni LINN. anatonien spectantes.* Zoologicam descriptionem viscerum abdominalium huius piscis Cl. Auctor tradit, nullis tamen de oeconomia vel physiologia eiusdem obseruationibus additis. Hepar in duodecim lobos diuiditur. Ventriculus crassus et durus est ac ventriculo auium graniuarum similis. Pancreas renum figuram et similem fere structuram habet, cum ex corticali et medullari substantia, vt renes, compositum sit. Addita quoque est cordis huius animalis anatome et delineatio.

P. 525. 3) Cl. I. LEPECHIN *de hermaphrodito ad sexum virilem pertinente.* Scrotum in duos sacculos oblongos profunda aliqua rima diuisum erat, quorum quisque testem continebat, qui extremitate sua anteriori supra basin penis coniungebantur, vt sacculi et rima vuluam, et penis solito breuior clitoridem elongatam referrent. Ipse quoque penis imperforatus et, loco vrethrae, non, nisi sulco longitudinali instructus erat, cum vrethra iam sub radice penis intra labia terminaretur. His accedebat vox feminea, facies imberbis et mammae muliebres turgidae, papillis crassioribus areola cinctis instructae. Duo quoque fratres huius hominis similem structuram in genitalibus, similemque muliebrem habitum ostendebant. Interim, quod mirum omnino dictu, senior eorum vxorem duxit

xit et liberos procreauit, cum in erectione penis etiam apertura vrethrae elongetur et turgescat.

4) *Salmo leucichthys* et *Cyprinus chalcoides* de- p. 531.
scripti. Auctore Cl. GÜLDENSTÄDT. Mare Caspium quamquam piscibus abundat, vix tamen quadraginta eorum species continet, quarum plurimae aquis dulcibus Europae communes sunt. Duas tamen nouas Cl. Auctor hic determinat, ex quibus prior cum *Salmone Albula* LINN. confundi potest. Hinc Auctor Cl. *Salmonem Albulam* ita determinat, vt eam *S. maxillis edentulis, inferiore longiore, radiis membranae branchiofegae septem vocet*, cum *S. leucichthys* decem in hac membrana radios ostendat. *Cyprinus vero chalcoides, pedalis, radiis pinnae ani 19, maxilla inferiore longiore incurua* Cl. Auctori vocatur. Varias quoque species Acipenserum, in Caspio mari obuia, determinantur.

5) *Kraschenninikoua, nouum plantarum genus.* p. 548.
Auctore EODEM. Plantam a TOVRNEFORTIO inventam, quam vltimo loco LINNAEVS *Axiridem* appellauit, Cl. Auctor ad nouum genus retulit, quod inter *Vrticam, Ceratocarpum* et *Atriplicem* quasi medium tenet. Additur speciei, quam KOELREUTER *Ceratoidem* vocat, et *Ceratocarpi* characteris descriptio.

6. *Koelreuteria, nouum plantarum genus.* Au- p. 561.
ctore Cl. LAXMANN. Nouam plantam, cuius flores diu in horto academico Petropolitano exspectati fuerunt, Cl. Auctor describit et nomine *Koelreuteriae paniculatae* insignit. Character eius genericus consistit in calyce pentaphyllo, infero, foliolis inaequalibus; corolla tetrapetala, petalis aequalibus; nectariis petaloideis et corpusculo receptaculo analogo, genitalia tantum sustinente.

II.

ANTON. GOUAN Reg. Consil. et Medici, Prof.
Reg. Monspeliens. etc. illustrationes et ob-
servationes botanicae, ad specierum historiam
facientes; seu rariorum plantarum indige-
narum, pyrenaicarum, exoticarum adumbra-
tiones, synonymorum reformationes, descri-
ptionum castigationes, varietatum ad species
genuinas redactarum determinationes; cum
iconibus, ex naturæ typo et magnitudine
naturali ab Auctore delineatis. Tiguri, apud
Orell, Gessner et sociis 1773. Fol. alph. 1.
tab. aen. 28.

Dudum inter principes botanicos locum obtinuit
Cl. Auctor, ideoque Eius observationes, nunc
in lucem emissas, ad rem herbariam augendam
perficiendamque multum conferre posse, quilibet
facile intelliget. Et cum ex titulo satis cognosca-
mus, quantum in hoc fasciculo Ill. Auctor praesti-
terit, nihil, nisi id in genere praemoneamus, Illum
plantarum dubiarum specimina cum Celeb. Viris,
LINNAEO, IVSSIAEO, SEGVIERIO et HAL-
LERO communicasse, atque ex hoc litterario com-
mercio de speciebus, varietatibus, et synonymis
prius ambiguis, certiore factum fuisse. Praecipue
Lectoribus interest, scire, quasnam plantas deli-
neas Cl. Auctor dedit, hinc earum indicem ex-
hibeamus:

Veronica Ponaë.

— numularia.

Agrostis bromoides.

Galium pyrenaëum.

Poa diuaticata.

Gentiana pyrenaica.

Pastinaca lucida.

— Opopanax.

Pimpinella orientalis.

Allium monspessulanum.

Daphne dioica.

Ranunculus pyrenaicus.

Bupleurum

Bupleurum spinosum.	Saxifraga retusa.
Statice echiodides.	— geranioides.
Eryngium Bourgati.	— petrea.
Bupleurum pyrenaicum.	Aquilegia viscosa.
Selinum pyrenaicum.	Rosa pyrenaica.
Angelica Razulii.	Sisymbrium cracastrum.
Bupleurum semicompositum.	Brassica Tournefortii.
Seseli elatum.	Bunias balearica.
Oenanthe globulosa.	Geranium petraeum.
Thapsia garganica.	Lauatera maritima.
Hieracium prunellaefolium.	Leontodon pyrenaicum.
— cerinthoides.	Carduus carlinoides.
Onopordon graecum.	— medius.
	Athamanta, quae Libanotis maior Hufi.

Vel ex his allatis nominibus patet, plures novas, antea vix cognitae, aut insufficienter determinatas, occurrere plantas, ex quibus aliquas, speciminis gratia, commemoremus.

Veronica nummularia, a TOURNEFORTIO memorata, ad *Serpillifoliam* a LINNAEO reducta, eundem ab eadem, nec non a *fruticulosa* differt. Flores habet axillares, subsessiles, solitarios, folia suborbiculata integerrima, et caulem prostratum fruticosum. *Eryngium Bourgati*, quod in itineribus comes D. BOVRGAT inuenit, proxime ad *tricuspidatum* accedit; at differt, foliis digitatis, biterminatis, non vero palmatis, et paleis integerrimis, non tricuspidatis. *Artediam muricatam* et *Caucalidem pumilam* in *Dauco muricato* coniunxit LINNAEVS, diuersissimas vero esse, Ill. Auctor voluit, dixitque: *Artedias* caulis erectus hispidus, folia tripinnata, umbellae aliae sessiles oppositifoliae, aliae terminales radiis 20 ad 30; praeterea *Carotae* faciem belle repraesentat, inquirendum ergo, an non sit *Daucus* degener. *Caucalidis pumilae* vero caulis

subprorumbens, pubescens, pedunculi umbelliferi semper oppositifolii, radii 5 raro 6 inaequales, fructus aculeati hispidi facie *Caucalidis platycarpus*. In utraque planta flores radiatos semper vidit, quos absque radio esse, LINNAEVS notauerat.

- p. 10. *Bunium bulbocastanum* magnitudine differre dudum cognouerunt, hinc et *maius* et *minus* separarunt veteres, utrumque vero coniunxerunt recentiores; genuinum et specialem cuiuslibet characterem inuenit Cl. Auctor, et *maius* foliis caulinis angustissimis, inuolucro vniuersali nullo, fructibus ouatis acuminatis, stylisque persistentibus differt a *minori*, quod folia vniformia, inuolucrum polyphyllum, fructus subcylindricos apice crassiores, et stylos reflexos deciduos ostendit.
- p. 11. In *Hasselquistia* umbellas nudas rarissime, potius inuolucrum vniuersale dimidiatum, foliolis setaceo subulatis 3—4 inaequalibus constans, et quandoque ex centro receptaculi pedunculum coloratum sterilem, apice tumidum, carnosum et fere peltatum vidit. *Angelicam* nouam, foliis bipinnatis, foliolis lanceolatis ferratis decurrentibus, praeditam, pharmacopola Perpiricanensis Dn. RASOVLs, qui in Pyrenaicis itineribus socius fuit, cum aliis plantis inuenit. *Pastinaca lucida*, quam LINNAEVS in Mantissa recensuit, diuersa gerit folia, radicalia sunt lobata cordata, caulina ternata quinataque, ramea cuneiformia. Ex umbellis numerosissimis terminalibus vna, quae princeps est, et summo cauli infidet, ad basin emittit ramos duos, tres vel quatuor, vnde summus caulis quasi prolifer euadit. *Pastinacam Opopanax*, et *Laserpitium chironium* vnā modo constituere speciem ex multorum speciminum collatione intellexit, hinc posteriorem ad priorem reduxit plantam, et *Pastinacam* folijs

foliis bipinnatis, foliolis oblique cordatis, petiolis paleaceo-strigosis appellauit.

Pimpinella orientalis, foliis radicalibus quinatis, p. 21. foliolo intermedio basi auriculato, caulinis pinnatis, foliolis palmato-pinnatifidis a reliquis differt speciebus; *Pimpinellae saxifragae* etiam varietatem Linnaeanam maiorem separauit, dixitque *Pimpinellam maiorem*, foliis pinnatis, foliolis petiolatis, ouato acuminatis, duplicato dentatis, intimis duobus, imparique trilobis, ceteris deorsum auriculatis.

Narcissi tres adduxit species, a LINNAEO non p. 22. commemoratas. Prior est *Narcissus dubius*, *spatha multiflora*, *petalis ouatis*, *nectario campanulato integerrimo*, *petalis triplo breuiore*; alter, quem *Bulbocodium Hispanicum* I. BAVHINVS dixerat, est *Narcissus Hispanicus*, *scapo ancipiti exstriato unifloro*, *nectario petalis aequali*, *sexfido*, *patulo*, *lobulis dentatis*. Tertius, qui multum variare solet, et ex synonymis difficile cognoscitur, dicitur: *Narcissus odoratus*, *scapo ancipiti unifloro exstriato*, *nectario petalis duplo breuiore erecto sexfido crenulato*, *antheris reflexis*.

In *Tulipa sylvestri* stamina tria longiora ad p. 25. plana latera germinis insident, breuiora vero angulos germinis respiciunt; omnia basi sunt barbata; scapus a latere bulbi oritur. *Bulbus eriophorus* p. 26. *Orient. C. BAVH.* dubiae sedis planta fuit, florentem Cl. Auctor vidit, dixitque *Scillam hyacinthoidem*, *racemo longissimo*, *floribus subuerticillatis*, *pedunculis patentibus*; et obseruationem DONNAEI, quod, nisi saepius a bulbo principe auellantur bulbilli, per annos saepe viginti non floreat planta, propria experientia confirmauit.

Adonides, *apenninam et vernalem*, non adeo sibi p. 33. similes esse, sicut LINNAEVS voluit, Cl. Auctor

docuit, et, omissis aliis differentiis, imprimis seminum figura differre tradidit. *Apennina* habet semina angulata, acuminato-mucronata glabra, *vernalis* vero semina aequalia, apice crassiora, infra apicem stylata et hirsuta.

p. 39. De *Ruellia clandestina* monuerat LINNAEVS H. Vpl. 179, eandem primis annis non florere, fructum tamen ferre, sequentibus annis pulchre florere. In Cl. Auctoris horto autem non solum primo anno, sed duobus aetatis suae prioribus mensibus diuerso se praebuit modo: flores nempe primordiales intra calicem florere, corollis eodem conclusis, ceteri vero flores extra calicem prominebant. In nostro horto obseruatio Linnaeana confirmata fuit; floruit, per duos annos, nulla apparente corolla, tertio demum eadem coerulea et magna apparuit.

p. 52. *Tragopogon asperum* et *picroides*, multum quidem inter se conueniunt, calices in utroque pilis hispidis aculeati sunt; *Picroides* etiam in umbrosis variat foliis modo integris, modo runcinatis, radicalibus saepe obouatis integris, caule vix ramoso, humili, ut hinc facile pro *aspero* haberi posset; at differt manifeste foliis caulinis basi semper dilatatis, quae in *aspero* sunt apice latiora, basi angustata.

p. 64. Nonnullae *Carlinae* species difficile distinguuntur, quas sedulo considerauit et inter se comparauit Auctor. In *lanata* caulis albus, primum lanatus, dein caluus ut plurimum, folia ad flores minus integra, calices duplo maiores, quam in ceteris, radius utrinque purpureus. *Corymbosa* habet caulem apice purpurascentem, vix hirsutis pubescentem, folia etiam ad flores subpinnata, calices duplo fere minores, radium flauum, sed foliola extus, et ad basin tantum purpurascentia. *Vulgaris* priori omnino similis est, at corollae cen-

trales

trales atro purpureae, et capitula spinis atris obvallata. *Racemosa* denique habitu proxima est tertiae et quartae; caulis albidus, radii calicina foliola a basi ad apicem subtus atro purpurascentia, a parte superiori magis flaua. Affinis speciei secundae ob flores sessiles, qui tamen multo minores sunt, quam in tertia et quarta.

Cacaliae alpinae varietatem, a LINNAEO af. p. 65. sumtam, in speciem peculiarem mutauit, eamque *Cacaliam Alliariae*, *calicibus trifloris*, *foliis cordatis petiolatis dentato angulatis*, *caulinis subhastatis*, *vaginis stipularibus cordato amplexicaulibus* appellauit. Manifeste igitur ab *alpina* differt, cuius folia orbiculato cordata, dentibus aequalibus, sinubus armatis, stipulis petiolorum vaginalibus nullis; calix duplo maior, constans foliolis 4 — 5, vno ceteris duplo maiore, emarginatoque, corymbi denique laxiores.

Bupthalmum salicifolium et *grandiflorum*, affines p. 71. nimis species, aegre distinguendae; in vtraque folia angusta, caulis hirsutus, qui in horto caluescit, non secus ac calices, corollae etiam similes, differunt tamen: *salicifolium* habet folia radicalia longe petiolata, obtusiuscula, leuissima, denticulata; caulina fere vncialia, longiora, non raro integerrima, sessilia, vix semiamplexicaulia, auriculis amplexicaulibus, vix ac ne vix quidem deorsum productis, corollulas radiantes trifidas, trineruias. In *grandiflora* autem folia omnia sunt angustiora, acutiora, bi- et triuncialia, denticulis breuioribus, amplexicaulia magis, lobisque amplexantibus deorsum valde prominentibus rotundatis. Corollulae radiantes saepe quadri- vel quinquefidae, nervis plurimis, parallelis. Plura repetere nolumus, cum ex his abunde pateat, quam accurate plantas disquisuerit, et inter se comparauerit Cl. Auctor,

hinc libellum botanicis gratissimum vtilissimumque fore, omnes facile concedent.

III.

IOANNIS ANTONII SCOPOLI principia mineralogiae systematicae et practicae, succincte exhibentia structuram telluris, systemata mineralogica, lapidum classes, genera, species, cum praecipuis varietatibus, eorumque characteribus et usu, nec non regulis nonnullis generalibus, ad docimasiam et pyrotechniam pertinentibus. Pragae 1772. apud Wolfgangum Gerle. 8. plagg. 15½.

Vtilissimum atque acceptissimum hunc Clarissimi in historia naturali Auctoris fore librum omnibus, qui vtilia quaerunt, speramus atque praevidemus, cum breuitate succincta atque definita certaue dictione omnia corpora mineralia denuo describat *), omittat ea, quae non proprie ad mineralia pertinent, petrefacta nimirum, atque varia addat ex propriis obseruatis, quae in fusione metallorum requirantur. Paucas cognoscit species mineralium, e. g. *Calcarei* duas tantum species, *vulgarem*, et *Marmor* constituit; reliquas, quae ab aliis dicuntur, vel vt varietates, vel vt metamorphoses aspicit, et sic de reliquis, cum vnum easdem definiendi fontem e partium componentium diuersitate hauriendum iudicet: ea igitur, quae a figura, habitu, colore aliisque externis signis desumuntur, criteria varietatibus discernendis tribuit. Vbiqve vero ad ideam mineralisationis, ex habitu metallorum ad sulphur et acida desumendam, diligenter attendit.

Structura

*) Edidit Cl. Auctor anno 1769 *Einleitung zur Erkenntniß und Gebrauch der Fossilien.*

Structura telluris, insigniter a primæua facie mutata, exposita, ac systematibus eo ordine enarratis, vt eos coniungat Auctores, qui mineralia in easdem numero classes diuiserunt, atque de quibusdam breuiter iudicium suum apponat: Ipse duas mineralium classes *Terras* et *Mineras* agnoscit, cum natura vim patiatur, quoties lapides a terris totis classibus separantur. Diuidit *Terras* in *puriores*, vel *calcareas*, vel *argillosas*, vel *siliceas*; et *impuras*. Prioris ordinis sunt *Calcareus*, *Gypsum*, *Argilla*, *Mica*, *Amiantus*, *Gemma*, *CrySTALLUS*, *Quarzum*, *Silex* atque *Cos*; posterioris *Zeolites*, *Lazulus*, *Marga*, *Bolus*, *Basaltus* et *Magnesia*. Classis *minerarum* continet *Salia*, vel *acida*, vt *Vitriolum*, *Alumen*, *Halotrichum*, *Nitrum*, *Muriam*, *Ammoniacum*, *Sal mirabile* et *Boracem*; vel *alkalina*, *Natrum*; deinde *Bitumina*, *Ambram*, *Succinum*, *Picem montanam* et *Sulphur*; denique *Metalla* vel *inductilia*, *Hydrargyrum*, *Stibium*, *Arsenicum* et *Wismutum*, vel *ductilia*, *Zincum*, *Platinum*, *Stannum*, *Ferrum*, *Cuprum*, *Plumbum*, *Argentum* et *Aurum*. Appendicis loco *Cobaltum* et *Nicolum* proponit, cum illa vnanimi doctorum consensu nondum sint recepta. Nunc quædam sigillatim deligamus.

Metamorphoses calcarei lapidis esse putat Cl. p. 23. Auctor cretam, tophum, stalactitem atque spatum, quod sit purior pars calcarei, a peculiari acido in rhombos solidata, qui ob immixta heterogenea vel acidi alienam indolem varias assumant figuras. Neque MEYERI; neque Blackiana hypothesis *) Nostro facit satis; neque tamen suam aperit sententiam. Ad *Argillam* lapideam refert Noster lapidem p. 35. Serpentinum, Nephriticum, Steatitem aliosque si-

B 4

miles

*) vid. comm. nostr. Vol. XII. p. 468. Vol. XVIII. p. 481 seqq.

- p. 38. miles torno aptos. *Molybdaena* est *Micae* species.
- p. 47. Colorem *gemmarum* esse a volatili substantia, intro-
- p. 50. ducta a metallo, putat. Terram, quae *crystallos* fo-
vet, argillosam, martialem, micaceam ac sabulosam
iudicat: easdemque in fluido et ex eo natas affir-
mat, atque, cum glaciei *crystalli* sint hexagonae,
quaerit, pendeatne similis terrearum *crystallorum*
figura, a singulari hac aquae proprietate? Proba-
- P. 57. bile Nostro videtur *Silicem* natum esse ab indurato
glutine vermium marinorum; cum Ipse Cl. Auctor
inuenerit lapidem corneum ex variis stratis compo-
situm, et coralliorum ramenta fouentem/ *Zeolitis*
fusibilitatem et intumescenciam deriuat a terra al-
calina acido quodam saturata. *Lazulum* differre a
Zeolite ait, quod fusus non intumescat, atque pyri-
- p. 69. tem spatumque foueat. *Basaltis* compositus est e
terra silicea, ac martiali, alia metallica irreducibili,
- p. 70. et alcalina specifica aluminosae proxima: *Magnesia*
vitro violaceum colorem tribuit, inestque ei, prae-
ter martem, terra aluminis, et subinde inflammabi-
lis quidquam.
- P. 75. Terram metallicam, igneo sulphuris principio
auolante animatam, ab acido eiusdem diluto solui
atque *Vitriolum* producere affirmat Cl. Auctor: *Alu-*
minis terram, cum variis salibus tractauit, atque
semper aliquid metallici obtinuit, vt ideo certus
sit, hanc ei proxime accedere, quae firmam prae-
beat metallis basin. Monet, vt, qui *Alumen* con-
ficiunt, caueant, ne illud momentum temporis
praeteruideant, quod id ipsum intra terras aut mi-
neras ad debitam maturitatem perduxit; atque ne
semper id inutile putent, ex quo *Alumen* semel ex-
coctum fuit. Per *Halotrichum* sal intelligit, capil-
lorum ad instar efflorescens, *crystallis* prismaticis,
subpentagonis apice vtroque truncatis; quod in igne
fere

fere vt vitriolum se habeat *). *Nitrum* constat ex p. 84. alcali vegetabili, substantia inflammabili et acido specifico, quod, cum Cl. Auctor viderit, acidum muriaticum, certa methodo tractatum, in forma rubentium vaporum in excipulum transiisse, non certe acidum vitriolicum habendum est. Etsi *Natrum* p. 97. non facile crystallifatur; vidit tamen Cl. Auctor p. 99. crystallos alcalinas, rhombeas, in aere deliquescentes. Atque putat, nec *Natrum* fixum, nec volatile nudum esse in rerum natura, idque solum putredinis, fermentationis, aut ignis ope produci, decompositis succis saponaceis, et sic alcali euoluto aut producto ex intima vnione terreae substantiae cum oleo attenuato **). Praeter acidum vitriolicum et p. 112. inflammabile terram vitrescentem *Sulphuri* inesse affirmat; hoc quoque ab alumine destrui, vt et alumen ex parte aliqua a sulphure.

In metallorum genesin inquirens Cl. Auctor, ex p. 115. perimentis edoctus contra Cl. WALLERIVM ***) affirmat, eorum principia esse 1. terram specificam, alcalinam, aluminosae proximam, tum demum vitrescentem, cum ab acido soluta ac cum eo intime coniuncta fuerit; 2. salinum quid, acidum volatile, muriatico proximum, nunquam a terreo principio separabile; 3. inflammabile. Metalla igitur sola partium proportionem ac forte puritate inter se differre. Coniungi vero haec principia, cum p. 118. terra ab acido solvatur, huic adhaereat phlogiston, quae igne moueantur; aqua vero solutiones motusque promoueantur: atque praeterea materies p. 121.

B 5

adfit,

*) cf. Cl. Auctoris *tens. de vitriolo Idriensi*.

**) vid. STAHL *opusc. phys. chym. Zymosecb.* c. 7. p. 96 97.

***) vid. EIVSD. *elementa metallurg. sect. 2. c. 1.* p. 145. comm. nostr. Vol. XVI. p. 31.

- adfit, huic operi idonea. Opinioni de venarum metallicarum origine, eas olim vacuas fuisse fissuras, et mineris postea repletas, repugnare earundem
- p. 122. structuram, situs, ac directionem. Fissuras, quas *fibras* dicit, ab eodem terreo, quod maiores venas
- p. 124. constituat, effectas esse *). Metallica corpora occurrere ait 1. *nuda*; 2. *laruata*, perfecta, impura, fusione separanda; 3. *mineralisata*, quae, expulso corpore mineralisante, calcem metallicum relinquunt. Mineralisans corpus, ex mente Cl. Auctoris, est *Sulphur*, non *Arsenicum*. 4. *Calciformia*. His
- p. 130. expositis theoriam de praeparatione minerarum ad fusionem, regulasque generales, circa eandem observandas, eximie exponit. Cum *Hydrargyrum*, *Platina*, *Aurum*, *Argentum*, neque igne, nec salibus suo inflammabili spolientur; ea, ex suis soluentibus praecipitata male calces metallicas appellari
- p. 136. monet. Reducuntur calces metallicae addito phlogisto; neque vlla Cl. Auctori nota calx metallica, quae, vt ait WALLERIUS, sine illo restitui possit.
- p. 140. sit. Tabularis conspectus menstruorum, cum iis, quae quodque soluit, corporibus, curata est nobisque maxime placet.
- p. 156. Reperitur in Hungaricis *Fölsöbanya* fodinis, praeter alias notas varietates, *Stibium mineralisatum capillare*, quod crystallis quarzosis vel *Stibio crystallisato* inhaeret, atque instar capillorum biuncialium et triuncialium, coloris atro fusci, inde efflorescit.
- p. 160. Principia arsenici, etsi ab acido et forte muriatico, genitum videatur, etiamnum ignorari
- p. 163. ait. Wismutum, non mineralisatum, sed semper nudum esse.
- p. 166. Zincum non nudum, sed calciforme reperitur; huc pertinet *lapis calaminaris* et *Pseudogalena*.

De

*) Aliter sentit WALLERIUS l. c. p. 93. vid. ib. p. 37.

De praesentia *Stanni nudi* *) et *mineralisati* dubitat. p. 173.
Ferrum nudum dubitanter admittit, atque vix percipi posse ait, adeo rarum esse metallum natium, cuius terra vbique sit dispersa. De *ferrariis* lapidibus dicit, species legitimas difficile detegendas esse, eandem varietatem esse retractoriam et intrastabilem; terram metallicam in omnibus vnam, originem alius ex alia, limites nullos. Docimasiam *Ferri* hanc Noster optimam expertus, si minerae, prius cum oleo lini tostae, centenariio vni adderentur boracis calcinati centenarii duo, nitri centenarius vnus et calcis viuae librae septem. Vel si eiusdem minerae centenarius misceretur, cum centenariis quatuor fluxus nigri, pollinis carbonum libris 24, tantundem arsenici, et parua quantitate vitri puluerisati; quod tamen malleo non cederet. Docet postea Cl. Auctor modum, quo copia *Lechi*, vel massae metallica, in pyrite primum liquando inuenienda exploretur; varias ferri pro diuersitate terrarum adhaerentium dotes, atque, quae sint obseruanda, vt ferrum bonae notae obtineatur.

Cuprum natium assumit Cl. Auctor, cum ex aquis caementariis vitrum cupri nascatur, ex cuius solutione cum acidis metallum praecipitur. Vidit etiam *Cuprum mineralisatum* cinereum, crystallisatum, crystallis subtrigonis nitidis. Vt separatio cupri ab heterogeneis facile succedat, cuprum a ferro ope sulphuris superflua huius quantitate, et maxima arsenici stibique parte vstulatione dissipatis tum separandum, cum quantitas cupri docimasia indicata est: quod, quo modo fiat, egregie docetur.

Plumbum

*) vid. LINN. syst. nat. III. p. 256. v. comm. nostr. Vol. XVI. p. 341.

- p. 202. *Plumbum nudum* in dubium vocat. Cum calx plumbi natiua solo phlogisto, cannula applicata *) reducatur; non adlentitur WALLERIO, qui docuit plumbum a sulphure non calcinari, neque reducente materie opus habere **).
- p. 208. Calx *Argenti* nulla possibilis. Docet postea Cl. Auctor copiam argenti, quae vnicuique minerae insit, atque modum, illud e mineris et docimastice, et in operibus fusoriis educendi. Posteriores in tres classes diuidit, quarum prima praeparationem minerarum, secunda extractionem argenti, et tertia separationem eiusdem respicit.
- p. 221. *Aurum larvatum* nunc statuit, quod *imperfectum* olim ***)) dixit Cl. Auctor. Id vt obtineatur purum, separetur a terris, mineris et metallis. Vsum eiusdem maximum quis ignorat? Igitur rectissime colligit Noster, cum *chemia et matheſis* sint duo cardines, quibus tota voluitur fodinarum oeconomia; patere reipublicae interesse plurimum, ut illi, quibus rei metallica cura committatur, his scientiis sint probe initiati, neque arbitrium aut beneuolentia; sed merita ac virtus stipendia distribuant.

IV.

*Des Ritters CARL VON LINNÉ vollständiges
Naturesystem, nach der zwölften lateinischen Aus-
gabe und nach Anleitung des Holländischen Hout-
tuynischen Werks mit einer ausführlichen Erklä-
rung ausgefertigt von PHILIPP LUDWIG
STATIVS MÜLLER, Prof. der Naturgeschich-
te zu Erlang und Mitglied der römisch kaiserl.
Akademie*

*) vid. STAHL *fund. chym.* P. III. p. 456.

**) in *Metallurg.* p. 337. comm. nostr. Vol. XVI. p. 50.

***)) vid. EIVSD. *ann. hist. nat.* III. p. 107. comm. nostr. decad. secund. suppl. II. p. 251.

Akademie der Naturforscher u. s. w. Erster Theil. Von den säugenden Thieren. Mit 32 Kupfern. Zweyter Theil. Von den Vögeln; nebst 28 Kupfertafeln. Nürnberg, bey Gabriel Nicolaus Raspe, 1773. 8. 3 Alph. 8 Bog. Dritter Theil. Von den Amphibien. Nebst 12 Kupfertafeln. ebend. 1774. 1 Alph. 4 Bog.

i. e.

Systema naturae CAROLI LINNAEI ad editionem XII. ductu Belgici Houttuyniani libri explicatum ac reformatum a PHILIPPO LUDOVICO STATIO MÜLLERO. Pars I. II. III. *Mammalia, Aves et Amphibia.*

Cum hic liber non sola sit sicca versio, verum opera Cl. MÜLLERI aliam faciem obtinuerit, atque additione iconum, aliarumque illustrationum ratione nostratum praesertim plurimam attentionem mereatur: non potuimus, quin eiusdem faceremus breuem mentionem, atque institutum legesque, quas sibi constituerit Cl. Editor, cum Lectoribus communicaremus. Est igitur neque LINNAEI, neque Houttuyniani operis versio; sed omne LINNAEI systema, vti in editione duodecima reperitur, continet, retentis omnibus characteribus, ab Illo rebus naturalibus tributis, neglectis verbis, ac descriptionibus, additis illustrationibus nominibusque Germanicis: quae Cl. MÜLLER vel ex Linnaeanis transtulit, vel ex indole, vel patria animalis formauit, vel retinuit nomen triuiale: qua in re plerumque felicem fuisse MÜLLERVM omnino est fatendum. Ex HOUTTVYNI vero opere nihil retinuit, nisi vtilia, necessaria atque notatu digna, atque omnes ab Eo datas icones, quae passim ex EDWARDI et IOHNSTONI libris sunt sumtae,

sumtae, passim ad viuum exemplar delineatae; atque sic ut plurimum bonae et naturae conuenientes, de quibus vero singulis, ne longius immoremur, Lectori rei naturalis perito iudicium relinquimus. Addidit praeterea Cl. Auctor varia necessaria in libris ad naturalem historiam reperiunda, synonyma usu trita plurima linguarum, anatomicamque disquisitionem, aliaque ex sua Ipsius experientia desumta. Optaremus modo, ut in utilissimo hoc libro, addita essent nomina Ill. BUFFONII, quem facile, praesertim in animalibus mammalibus, reliquis excellere censemus. Ceterum Cl. MÜLLER pollicitus est, se ea, quae vel LINNAEVS post editionem XII. mutauit, vel nouiter detecta sunt, proprio volumine, finita historia animalium, collecta esse editurum.

His in vniuersum dictis, quaedam etiam ex illis, quae vel in Houttuyniano opere, cum illius nullam fecerimus mentionem, vel a Cl. MÜLLERO adiecta esse videmus, breuiter afferamus. In introductione de oeconomia naturae animalium generatim differitur aliaque aliorum systemata enarrantur. In hominis naturam etiam Cl. MÜLLER vberius inquit, atque de generatione agens BUFFONII hypóthesin reliquis opinionibus, etiam ei, quae ex ouis omnia nata esse existimat, praeferre videtur. De varietatibus etiam hominis multa praeclara leguntur: sicuti quoque cum ex veterum, tum ex recentiorum historia veram et distinctissimam esse speciem *Hominem trogloditem* ostenditur.

De *Simia Syluano* putat IOHNSTONVM *Simias* communes intellexisse, cum tamen *Cercopithecum* nominet: praeterea suspicatur ex icone IOHNSTONI, quae abruptam caudam ostendit, hanc speciem

speciem sibi caudam derossisse. *Simia Oedipus* sonum edit similem cantui *Fringillae Canariae* LINN. atque caudam instar *Leonis* fert. *Simia Midas* non manibus rite uti potest. Addit succinctam oeconomiae atque anatomiae in *Simiis* historiam, atque lapidem simiarum ex *S. Iaccho* solum venire existimat. De *Dasyppo* notat, alios ab Americanis venenatos haberi, alios comedi; quod tamen Noster non probat. Fodiunt terram *Dasyphi*, subque ea viuunt, vescuntur formicis ac insectis. Ex testa Americani puluerem parant contra Siphylitidem.

Canis domestici genealogiam ex BUFFONIO et p. 206. DAVENTONO illustrat; atque imprimis cum posteriori sentit, ut quasdam species primogeneas fuisse asserat. *Felis Leonis* attributa, magnanimitas, p. 230. exemplis illustrantur, eumque adeo cicurem fieri, ut hominis caput, in gulam eius immissum, non laeserit, Cl. MÜLLER vidit.

Ad *Vierram Ichneumonem* tres refert varietates, *Ceylonensem*, nempe *Quil* dictam, maiorem, quam cum *Memphitide* LINN. ed. X. quae nobis tamen ad *V. Putorium* magis pertinere videtur, depictam sistit, et *Mungonem*. Ad *Vierram Putorium* p. 252. simile addit animal, ex australi America allatum, quod descriptione nomineque nobis idem videtur, quod BUFFONIUS *Chinche* nominat *).

Mustelam Martem, e fractis dentibus laniariis domari refert. *Vrsus luscus* vescitur cetaceis. p. 286.

Hystricem cristatam setis abiectis se defendere p. 313. suo ipsius confirmat Cl. MÜLLER visu: ceterum quouis anno nouae crescunt setae. Brevis etiam p. 327. hic legitur *Castoris fibri* viuendi rationis, modi domos aedificandi, atque castorei historia.

Ad

*) vid. l'Histoire natur. Tom. XIII, t. 39. comm. nostr. Vol. XV. p. 403.

- p. 345. Ad *Murem Cricetum* refert varietatem, cauda breui, auribus nullis, quae ab aliis, quos tamen non nominat, ad mustelam ablegatur, et in Venetia et Croatia habitat. *Sciuri striati* plures dari varietates ostendit. Quod gibberem *Camelorum* attinet, Noster caussam vel in osse, vel in callo cutis ponit, cum viderit gibberem in *Camelo Babiliano* mobilem. Praeterea erant ei nares quatuor. Sic etiam vidit alium ex Persia nullo gibbere praeditum. Suspiciatur postea plures de *Camelo*, *Glama* et *Paca* in exteris terris reperiri varietates.
- p. 374. In recensione *Caprae Antiloparum* PALL. mentionem iniicit; non tamen mutat LINNAEI species.
- p. 383. *Cervum Alcem* fatuum fieri, vel epilepsia laborare Cl. MÜLLER in Russia non potuit experiri: eius vero plures recenset varietates: quas etiam de *Cervu Elapho* assumit et depingit. Simul describit usum *Cervi Tarandi* apud Lappones, eumque *Oestro* laedi addit, cui non, nisi pix liquida, mederi potest. Et si Cl. PALLAS in *Capra Gazella* LINN. lapidem Bezoar se inuenisse dicat; attamen et LINNAEVM et illum recte dicere posse existimat, cum lapis, tamquam morbi effectum in pluribus speciebus reperiatur: ceterum etiam hic aliarum vel varietatum, vel specierum; non certe tamen satis definitarum facit mentionem.
- p. 424. Praeter Linnaeanas varietates de *Oue Ariete*, affert alias variarum regionum et *Ouem sylvestrem*, a KANTEMIRO dictam, et in Moldavia reperiundam, quae tamen, cum non satis sit descripta, etiam ad *Cervum* vel *Camelum* pertinere possit. Monstrorum morborumque ouium, additur descriptio, atque historia anatomica ouis hermaphroditi. HOVTTVYNVS affirmat ex boue et
- p. 455. asino vel equo etiam generari animal hybridum quod vocetur *Iumarra Bif* et *Baf*. *Sus Porcus umbilico*

umbilico praeditum est vesiculari, in quo suc- p. 465.
cus coit. Coniicit Cl. MÜLLER *Suem Barbyrus* p. 472.
sam esse suem cornutam Romanorum. *Rhinocero-*
tem unicornem et *bicornem* sexu tantum differre
affirmat; simulque sententiam suam, alibi iam de-
claratam, defendit, esse nempe cornua apophyses
ossis nasalis.

Monodonis monocerotis dentes vel sunt contorti, p. 479
vel laeues, vel alio modo diuersi; nondum tamen
constat, sintne exinde variae constituendae species.
Praeter *Balaenas* Linnaeanas affert tres alias, qua- p. 493.
rum duae priores varietates *Balaenae Boopis* viden-
tur, tertia est KLEINII *Balaena glacialis*. Ex p. 500.
Physetere macrocephalo, praeter sperma ceti, etiam
ambram gryseam ortum trahere refert; in quo
corpora rotunda, libera, sacco, cum urethra com-
municante, inclusa, quae ambram offerant, repe-
riantur; quid vero in *Physetere* praestet, ignoratur.
In *Delphino Delphi* mammae, mammalium tere- p. 506.
strium mammis similes sunt, respirationisque idem
modus obseruatus est. Addit huic ordini *Delphi-*
num ensiferum (*Säbelfisch*), *percussorem* (*Mörder*), qui
Balaenas interimat; *flatorem* (*Blaser*); ipse tamen
dubitatur, an ad hanc classem, vel ad pisces sint
referendi.

In secundae partis introductione itidem gene- Pars II.
ralis historia auium, atque aliae methodi, praeser-
tim BRISSONII leguntur, vti quoque frequenter
Linnaeanis descriptionibus Brissonianae aliorum-
que subnectuntur. Sic de *Vulture Grypho* am-
plam curatamque FEVILLI descriptionem in-
venimus; ab HOUTTVYNIO ad *Falconem ru-*
sticolum refertur alius, ab Eo *ferox* (*hald*) dictus,
et depingitur: quem BRISSONIVS etiam descri-
bit
Tom. XX. Pars I. C

bit *); vti quoque *Falconis Gentilis* plures varietates, vel potius species, a LINNAEO omiffas, addit. Ad *Striges* quoque nouas refert *Canadensem*, atque *picoideam* (*Sperbereule*). *Pici varii* Americanas describit varietates, easque depictas fiftit. *Alcedo Dea* diuerfa est vel *Ternatensis*, vel *Surinamensis*: hanc LINNAEVS describit, illam Noster definit colore diuerfam, *dorso fusco, abdomine rofeo albo, capite, collo, alis coeruleis, refticibus elongatis albis, pedibus unguibusque rubefcentibus*. *Pelecanum Americanum* et *Indicum* non cum LINNAEO ex pedibus et roftro distinguit, fed maxime differre ait magnitudine ac colore. *Struthio Camelus* bene depingitur ex Reaumuriano mufeio. Ex *Columba tabellaria* et *gutturufa* enata est hybrida, quam Angli leuem equitem (*light Horseman*) nominent.

- Vol.III. Ad tertiam tranfimus partem, in qua Cl. MÜLLER praemittit generalem introductionem *de multiplici rerum creaturarum vita*. Vita igitur, ex fententia Cl. Auctoris nihil est generatim, nifi motus: quo fenfu, omne, quidquid fit, viuut. Motus vero hic, cum ex differentibus cauffis mouentibus proueniat, triplex deprehenditur: vel enim cauffa motus in alio praecedente corporeo motu ponenda eft; vel in ipfo, quod mouetur, corpore quaerenda; vel denique ab alia diuerfiffimaque
- p. 22. cauffa proficifcitur. Prior eft vita *mechanica*, cuius
 - p. 23. cauffa eft *pondus*; alter *organicam*, ab organo ir-
 - p. 25. ritabili pendentem, atque tertius *animatam* a spi-
 - p. 29. ritu dirigendam conftituit. Intelligit vero per pondus corpoream vim, quae in alia corpora agat, eorumque quietem turbet: quae femper grauitatem corporum superet oportet, et in aere refideat,
 - p. 34. qui igni et aquae neftatur et ab iis impellatur. *Organum*

*) vid. comm. noftr. Vol. XI. p. 595.

ganum dicit primas et solas elementarias moleculas, quae omnium formatorum formandorumque corporum sint rudimenta. Esse igitur cum in ovo muliebri, tum in semine masculo et vegetabilium et animalium haec puncta organica, quae mechanicis legibus connexa, organica vi crescant et augeantur, hinc *organice viuant*. Ad animatam vitam accedens, de spiritibus agit: ad quae legenda ipsos Lectores relegamus. p. 41.

Iam ad ipsam amphibiorum historiam accedimus. *Tesludinis Mydae* historia a Cl. MÜLLERO p. 19. plenius narratur, interque alia ex FEVILLO, p. 26. esse ei *cor triloculare*, *biauratum*, nullum omentum, neque coecum intestinum; collum vesicae urinae cum orificio intestini recti vnum esse; lienum ouatum ac renes planos, compositos deprehendi. *Tesludinem Carettam* eandem forte cum *imbricata* p. 30. esse coniicit; carne praeditam dici purgante, urinam sudoremque inde tingi. Anatomiam *Tesludinis scabrae* ex Cl. DU VERNEY obseruatis refert. *Draconis volantis* duae depictae dantur varietates, p. 75. altera *Indica*, altera *Americana*, quae alis praedita est ambitu rectioribus, fimbriatis. *Lacertam Gecko*, quam LINNAEVS muticis dicit digitis, Cl. MÜLLER vnguibus praeditam breuibus vidit, (quod nostra etiam confirmant exempla). *Lacertae chalcidis* pullos iam intra matris corpus oua relinquere, esseque ideo quasi viuiparam dicendam refert. Egregia de historia *Serpentum* sunt, quae p. 122. praemittuntur; non quidem noua. *Colubrum Viperam* squamis 22 praeditam, etsi alii quadraginta indicent: LINNAEVM enim series tantum numerare, quarum eae, quae ad basin caudae deprehenduntur, duas squamas habent. Et *Berum* et *Viperam* esse officinales; ex hac tamen *Sal vipera-*
rum

- rum esse parandum; illius iusculo aegros fanari, atque aethiopes vino vel spiritu oryzae (*arac*) eam
- p. 165. infundere, sicque ea vesci. Cor *C. Bero* est trilo-
- p. 172. culare. Dubitat etiam Noster cum HOUTTUNO, quod omnibus vnus speciei indiuiduis ex serpentum ordine idem sit scutarum squamarumque numerus.
- p. 242. *Raiæ Batis* nonnullae deprehenduntur varietates: quidam enim mares in margine aduncis ac-
- p. 254. leis armati sunt; quibus alii carent. *Squali Acanthiae* cor formam bursae pastorum referre dicitur.
- p. 263. In *Squalo Canicula* arteria aorta ascendit, in quatuor ramos, superiore iterum duplici, diuiditur, qui in propria organa aerea decedant; sicque quodlibet spiraculum ramum aortae accipiat. *Squalum Mustelum* feminam vtero duplici praeditum esse, atque vel simul oua, fetusque parere viuos, vel, quod alii se vidisse aiunt, iuniores fetus vtero iterum suscipere. *Lophium Piscatorium* capeffendi ratio, et de anatomia quaedam: corde est cylindrico, inferius latiore, auricula triplo maiore, quam
- p. 288. ipsum cor. De *Acipenseris Sturionis* robore insigni, quo piscatores pessumdantur, narratur, atque, quod gregatim natent, ita, vt sequens antenantis caudam ore prehendat. In Italiae fluuio Pado (*Poslusz*) deprehendi speciem *A. Rutheno* similem, quam *Attilum* vel *Adellam* nominent, cuius spina dorsi sale condita, nomine *Moronuae*, ad externos mittatur.
- p. 291. *Tetrodonis Molae* multae sunt varietates, quarum Noster ex BURMANNO duas depictas descriptasque tradit; atque putat eam proprium genus constituere. *Diodonis Atringae* var. ad *Hystricem* referendam existimat. In *Syngnatho Hippocampo* laminae trunci numero Nostro semper sunt visae variantes; accepitque feminam, quae, sacco amplo iuxta caudam praedita, coniecturae locum dedit, esse

esse et hanc speciem viuiparam. Vbique utiles interspergit Cl. MÜLLER observationes, et icones dat características.

V.

Descriptio anatomica nervorum cardiacorum.
Sectio prima, de nervo intercostali cervicali dextri inprimis lateris. Auctore IOANNE ERNESTO NEUBAVER, M. D. anat. et chir. in acad. len. P. P. O. acad. caes. nat. cur. vt et societ. princ. Hass. sodali. Adiectae sunt icones nervorum a dextro corporis latere ad cor tendentium. clō lo cclxxii. prostat Francof. et Lips. in off. Fleischeriana, Lips. et len. apud lo. Guil. Hartung; quart. mai. pag. 230. tab. aen. III.

Rerum genera, quae Lectorem iuuabunt, et in nervi intercostalis radicibus ex sexto pare nervorum cerebralium peruestigandis; et in ortu, decursu, nec non diuisione *quinti*, eiusdemque *rami secundi*, qui solus *radiculas*, per MECKELIUM inuentorem demonstratas, praebet *alteras*; et in aliorum de scaturigine nervi sui opinionibus versantur. His adiungitur quaestio, vtrum ipsius radices in sinu carotico obueniant, nec ne? Proponitur dein de eiusdem trunculo ex foramine carotico progrediente, et in ganglion cervicale superius mutato, et huius figura ramulisque confluentibus; de *genere nervorum mollium*, ad sex deinde cadauera descripto, et quae inde colligenda putentur; de nervo intercostali inter ganglion cervicale superius et inferius sito; de ramulis ipsius gangliis ambobus insertis, et ipsa transeuntibus; de ganglio cervicali medio; de gangliorum cervicalis inferioris, lateralis, et thoracici

figura, magnitudine et situ, ramulisue, quibus augeantur, vel quos emittant.

Variis vero ex cadaueribus, de quibus subinde ratio redditur, depicti explicantur, *Tab. I.* nerui, in dextro corporis humani latere, ad cor tendentes, eorumque plexus, inter arteriam pulmonalem et asperam, a dextris praecipue neruis contortus. Quae res vt melius conspiciantur, discissa est *arteria subclauia*; ablatae sunt *carotis communis*, *externa et interna*, aliaque vasa sanguifera; sinistrorsum quoque diductam videmus *aortam*, capitis faciem cum *larynge*, *pharynge*, *aspera arteria et oesophago*; quae posteriora, cellulositate nectente orbata, hoc magis a corporibus vertebrarum secesserunt. *Par vero vagum*, cum neruo recurrente, aliisque ipsius ramulis, vt et vena cava superior, dextrorsum remota sunt. Collum totum, ligneo cylindro supposito extenditur. *Tab. II. fig. 1.* accedunt supertexti rami *arteriae aortae*; ipsaque cum *subclauia*, *carotide communi*, quantum fieri poterat in situ; notabiliorumque neruorum, pone haec vasa, viam ductis punctis notatam cernis. Impedimenta tanquam defuncta abscissa, *auris externa*, *musculi*, *sterno et cleido mastoidei*, *biuenter maxillae inferioris*, *stylohyoideus cum mylohyoideo*, *glandula maxillaris et proctus styloideus*; *fig. 2.* ganglii ceruicalis magni superior pars, neruique prouenientes anterieus, remotis arteriis, quibus tecti *fig. 1.* latebant; *fig. 3.* reclinatis, cum musculis, arteriisque, ad spectus impedimentis, connectiones parium neruorum, gangliaque ceruicalia, inferius et superius, et thoracicum primum, quinque nerui molles, ex ganglii appendice prorepentes eorumque copulae depicta viuunt.

Tab. III. fig. 1. *Formatio neruorum superiorum ex omni partium adiacentium latebris enucleata;*

ta; *fig. 2.* nervi inprimis molles ex alio quodam cadauere; *fig. 3.* ex infante octo dies nato, praeter musculos arterias etc. plurimosque nervos, ganglion etiam thoracicum cum socio, e corpore hominis adulti, in situ eodem, vt *fig. 1. h. t.*

Quum autem Lectores, in diligentissimas rerum descriptiones, quas vel iniustissimus quisque non possit quin laudet, perlegendas epitome nostra introducere conamur; non omnibus observationibus aliorum, quas suis confirmauerit, plagulas complere; phaenomenis vero, quae viderit noua, condire nostrum putamus.

Vidit igitur quoque sexti paris intercostali da- p. 14.
tam vnā radiculam, duarum ab origine sua linearum intervallo, in duas partes diuisam, quae in exteriorē carotidis superficie, inter primam secundamque eius flexuram, plane cylindraceae, nullisque sulcis per longitudinem distinctae erant; fissaque easdem obducente pia meninge, ipsa in plura secedebant fila; quae computata sexaginta octo, vsque ad nonaginta aequabant.

Inter exitum rami secundi quinti paris ex ca- p. 24.
nali foraminis rotundi, atque introitum eius in fissuram sphenomaxillarem, plerumque duo; rarius tamen vnus, isque insignior ramus ex ipso produ-
citur.

Vidiani autem nervi confluum, cum sexti paris p. 30.
ramulo, per posteriorem carotidis superficiem dorsum lato, in ganglion ceruicale superius, vt etiam illum rami profundi in externa facie cum eodem ganglio, rarissimos; rariorem vero Auctor Cl. indicat, illum cum anteriore profundo ramo, in duos subdiuiso, et sexti paris ramulo super anteriorem carotidis superficiem decurrente, per breviorē furculum, per longiorem vero, circulari fere ductu

ductu carotidis horizontalis anteriora, superioraque ambientem, et posteriora versus circumflexum, cum ramo profundo, sub interiori carotidis superficie progrediente. Vidianum vero nervum, in hoc ramo, ut omnes nervos canali osseo inclusos, rubicundior variat color, summa iunctus mollitie. Ast quamvis multae huius paris effigies aeneae, naturae non satis respondeant, id tamen in ipsa hic nimis luxuriante cum MECKELIO reprehendere non audet. Ex ophthalmico WILLISII ad sextum par, ramum quod detexerit, tam felici hactenus esse non contigit; nec ab huius socio *tertio*, nec a pari septimo, nec etiam ex protuberantiis cerebri, ubi pedunculis glandulae pinealis nectuntur; nec quod ramos ab oculorum motorio, gustatorio, auditorio, vel a pari vago et nono inuenerit.

p. 51. In sinu cauernoso, et canali carotico, non nervi intercostalis, sed arteriolarum tantum quasdam detegere potuit ramificationes; nec quod ganglion in ipso formetur. Porro, huius nervi abhinc decursus describitur.

p. 51. In quodam cadauere, nexus triplex inter par nonum, vagum, et truncum nervi intercostalis aderat. In ambobus colli lateribus, ganglion vidit cylindraceum fere. Ganglion superius, eiusque situs calculo dimetitur accuratissimo.

p. 64. Sequuntur quos ad singularia cadauera nervos observauerit molles. Ex quarto ganglii cervicalis superioris ramo molli, ramuli circa carotidem externam reptant rubentes et maximam partem glanduliformes, tortuosi, et quasi articulati: quorum alius secundo huius ganglii ramo recepto, in ganglion exiguum, nexu eodem, ut ille, incidit; alius anterior dicendus, ramum laryngei octavi paris, tertii rami mollis, et quem primus nervus mollis fecit,

fecit, cum furculo glossopharyngei recipit; et ex hoc igitur rursus non pauci rami, coniunctiones, plexusque contorquentur. Quae, quum ad figuras lectiores remittant, vel breuiter pertractare, perspicuitatis studium reformidat.

E nerui cardiaci superiori trunculo, musculum p. 94.

hyothyroideum, vel constrictorem pharyngis inferiorem, vel vtrumque, furculi, et interdum quoque glandulam thyroideam, permearunt. Longissimum quoddam, modo cylindraceum, modo com-

planatum ganglion rarissime, idque vsque ad sextam colli vertebrae extensum deprehendit. Ramuli ad thyroideam glandulam et principem plexum cardiacum dimanabant; quod tamen in diuersis cadaueribus variabat. Reliqua vero pars omnis p. 122.
gangliorum disquisitionibus atque descriptioni sacra, summae diligentiae specimina mirari nos incitat largissima.

Ganglia ceruicalia ima, ob aliud, quamuis non p. 144.
quotidianum, hoc nomine vero magis dignum, *lateralia* seu posteriora denominari mauult.

Ex neruo sympathetico magno, et vtrisque, qui- p. 149.
bus dispecitur ramulis, deinceps ganglion vnum ceruicale inferius formabatur. Quorum amborum ramuli plexusque describuntur. Interdum, vtut rarissime, infra ganglion ceruicale superius, paruum, quod ab Auctore Cl. infimum, seu cardiacum, in solum plexum cardiacum ramis suis absumebatur.

Figuram, situm, magnitudinem, crassitiemque p. 160.
ganglii thoracici primi et secundi, in cadaueribus quoties perquisiuerit, toties etiam variantes Auctor Cl. notauit. Ramus sexti ceruicalium paris, qui p. 163.
sub scaleno priore decurrit, rariori exemplo, cum paris quinti aut septimi ramo eidem ganglio dicato complicabatur.

p. 176. Bis tandem ganglii thoracici primi ramum, scapulo musculo minimo oboriri vidit Auctor Cl: cuius vel absque nostris verbis, innumera de anatomico merita, nomen libellumque ornant, commendant, coronant.

VI.

Descriptio anatomica arteriae innominatae et thyroideae imae, praeside IO. ERN. NEUBAVER, M. D. anatom. chirurg. atque art. obstetr. prof. publ. ord. cet. defensa ab Auctore Aug. Christ. Erdmann, Gothano. d. XII. octobr. clo ICCCLXXII. Ienae, litteris Straussianis, praeter prooemium, cum litteris praesidis, pl. 54. tab. aen. II.

Vtilitate disquisitionis anatomicae, et vicissitudinibus partium innumeris, vel ex vitae genere, vel ex laesionibus illatis, vel ab ipsis fetus discriminibus, ipsoque illius rudimento repetendis, atque inconstantia muscutorum, neruorum, et arteriarum, quam praesidis ope ductuque per duas hyemes disquisiuerit, commotus Noster consilium scribendae huius dissertationis cepit: quam per ipsius praesidis secum communicatas observationes commendatam cupit.

p. r. *Ortum arteriae magnae sat scite prolixiusque depingit. Albidiorem marginem valvularum semilunarium eam tunicae in corde laeuigatae partem nominat, quae ostium ventriculi posterioris arteriosum cingit, et ab Ill. HALLERO alba undulata linea valvularum origini subiecta dicitur. Eundem vero Cl. SENAC nimis a valvulis semilunaribus remotum delineasse reprehenditur. Anteriorem il-*
lius

lius partem a *tendine*, quem dicunt, *cordis arterioso*, qui cum aortae principio coaluerat, constitui; *posteriorem* vero a *valvula* ostii venosi *mitrali superiore*, seu *anteriori* per tunicam internam aortae etiam arctius nexam formari asserit. Nomina Ill. HALLERI ubique fere recenset, partim nouis mutat.

Aortae arcus, et vsus, quo sanguinis impetus a p. 5. capite ad ramos inferiores abducatur. *De diuersarum arcus aortae sectionum ambitu atque diametro* rationes, quas, praeter illam suam, aortae sub origine ad sinum maximum, vt 12 : 15 linearum, ex variis repetiit auctoribus, et quarum emolumentum idem fere cum illo arcus censet, accuratissime describit.

Arteriam vero, quam dicit *thyroideam imam*, ra- p. 25. riorem quendam arteriae aortae ramum, id quod se primum facere censet, depingit: Ab interno seu sinistro anonymae arteriae latere eiusque parte media, vel paullulum superiore, ramus interdum prouenit, qui super arteriam asperam sursum proserpens, pluribus ramulis inferiori glandulae thyroideae parti prospicit; semel a media, bis vero a superiore parte, hanc arteriam progressam vidit.

In sedecim cadaueribus ter adfuit. Primo leni- p. 26. ter dextrorsum, dein iterum sinistrorsum inflectebatur, et mediae asperae arteriae insidens, in duos fere aequales diuidebatur ramos, quos alterum dextrum, alterum sinistrum appellat.

Hic statim trachealem emittit, qui vltimis suis p. 27. ramulis tracheae bifurcationi propinquis, anastomosi cum intercostalium inferiorum prima, atque cum brachiali dextra arteria init. Quo enato, in tres, internum, medium, externumque ramos diffunditur. At dexter in superiori parte asperae arteriae, tortuosa via, trachealem prodebat ramulum, furculosque multos ipsi, oesophago vero vnum porrigit.

p. 29. porrigit. In vicinia glandulae thyroideae dextrae bipartitus, hanc ipsam, cui destinatus erat, glandulam ingreditur. Internus, sub glandulae tunica, furculum, duosque, acinorum interstitia perrepantes, edidit; externus, vnum ipsi glandulae immerfit, alterum in laterali exteriori facie disperfit.

p. 30. In secundo cadauere plures eadem arteria ad tracheam dedit ramulos, quorum primus cum arteriae thyroideae dextrae inferioris ramulo decussabat. Duo lobo sinistro, totidemque medio isthmo, vnus denique dextro lobo, exterius potissimum, glandulae prospiciebant. Posteriores duo dexter emittebat.

p. 31. Eadem arteria, in tertio cadauere, thymicam prope ab origine dedit; ad glandulam inferius in quatuor discedebat ramulos, vt anastomosi cum arteriae thyroideae inferioris sinistrae ramo thyroideo, glandulaeque thyroideae prospiceretur. In alio, inferioris thyroideae ramus thoracicus plane defuit; thyroideus vero, longe tenuior apparebat.

p. 32. Semel tam in adulto, quam recens nato, ipsam suam arteriam ex carotidum trunco dextro natam obseruauit. Illiusque ortum, situm, et ramificationem, omnino depingit. Ex arcu aortae productam non plus vno vidit; hic quartus reliquis multo tenuior ramus erat. Ibi vero arteria thyroidea inferior dextra nullos glandulae acinos thyroideae dedit, sed scapularem, ceruicalem, transuersam, atque ceruicalem ascendentem porrexit.

p. 35. Cum ill. HALLERO (*Elem. physiol. T. III. p. 117. et icon. anat. fasc. VI. p. 3*) ex arteria innominata etiam interdum arteriam thyroideam ortam reperit. Vnus ex illius ramulis, alii thymicae arteriae, et mammaria interna dextra ipsi thymo traditae coniungebatur.

p. 36. Cum ill. HALLERO (*Elem. physiol. T. III. p. 117. et icon. anat. fasc. VI. p. 3*) ex arteria innominata etiam interdum arteriam thyroideam ortam reperit. Vnus ex illius ramulis, alii thymicae arteriae, et mammaria interna dextra ipsi thymo traditae coniungebatur.

Rarissi.

Rarissimam trunci innominati sobolem, quam Cl. p. 37. NEUBAVER, cum Nostro communicauerit, arteriam mammariam internam dextram aestimat; sub vena subclauia sinistra eadem antrorsum dextrorsumque, versus musculos intercostales internos prorepfit.

Ex eadem vero innominata arteria, rariori p. 41. exemplo, carotidum sinistrum truncum prodixisse, nec non primum arcus aortae rimum, ambos carotidum truncos emisisse; secundo loco subclauiam sinistram, et tertio dextram profluxisse, obseruavit; aut vbi plane nulla aderat arteria innominata, inter quatuor arcus aortae ramos, primum locum arteriarum carotidum truncum, vltimum subclauiam dextram obtinuisse; et ex quatuor et quinque aortae ramis, subclauiam dextram, primum, ac carotidum truncum dextrum, secundum interdum efformasse, sua experientia et aliorum auctoritate probat.

Explicationem tabularum, notis auxit, quae id p. 47. continent, quod in praeparando forsitan accefferit, vel alii de hac re scripserint.

VII.

Manuel de jeune Chirurgien, contenant toutes les vérités Anatomiques, Physiologiques & Pratiques dont la connoissance constitue le véritable Chirurgien, & un Précis de Pharmacie Chirurgicale, avec quelques formules des plus communes de remèdes internes, & les doses des Médicamens simples & composés. Nouvelle édition. Augmentée d'une Pharmacopée Chirurgicale théorique & pratique, avec des notes & des éclaircissimens sur chaque composition; une introduction dans laquelle on examine les indications curatives

ratives particuliers, qui demandent l'usage des médicamens, & où l'on fait connoître la Nature & l'efficacité des différens simples dont on se sert. Tome premier. Manuel du jeune Chirurgien. A Paris, chez I. P. Costard, MDCCCLXXI. 8. pagg. 634. sine dedicatione; praefatione et indice. Tome second. Pharmacopée Chirurgicale. ib. eod. pagg. 470.

i. e.

Enchiridion iuniorum chirurgorum, continens omnes veritates anatomicas, physiologicas et practicas, quarum cognitio verum chirurgum constituit, et breuem conspectum pharmaciae chirurgicae, additis formulis quibusdam vsitatissimis remediorum internorum, et dosi medicamentorum simplicium et compositorum. Editio noua; cui accessit pharmacopoea chirurgica theorerica et practica, subiunctis annotationibus et illustrationibus cuiusuis compositionis; introductio, in qua indicationes curatoriae speciales examinantur, quae vsum medicamentorum postulant, et natura et virtus variorum simplicium, quibus vtimur, exponuntur. Tomus primus, qui enchiridion ipsum, secundus, qui pharmacopoeam chirurgicam complectitur.

Quum in Gallia hucusque compendium desideraretur, quod tironibus artis chirurgiae traderet ea, quibus carere nequeunt, principia anatomica, physiologica, pathologica atque therapeutica, omiſſis tamen iis, quae tantum ad scholas pertinere videntur, neque strictius ad ipsum artis exercitium

exercitium concurrunt: hunc defectum supplere cupiens Cl. NICOLAS, chirurgus, primum praesentis libri tomum ante aliquot iam annos publici iuris fecit *), qui quum adeo bene exceptus esset, ut non tantum in sermonem Belgicum verteretur, sed etiam omnia eius exemplaria distribuerentur, de noua eiusdem editione cogitauit Cl. Auctor, eamque non auxit tantum, seruato tamen ordine priori; sed etiam in secundo tomo pharmacopoeam chirurgicam, ex Anglico sermone translata, quae esset instar dispensatorii portatilis; porro Cl. LE ROI dissertationem de aquis mineralibus, quam olim indicauimus **), Gallicam redditam; enumerationem aquarum mineralium Galliae et nonnullarum in vicinis regionibus; ac denique commentarios duos, alterum de balneis similibusque remediis, alterum de cauteriis, fonticulis et cucurbitulis adiunxit.

In praefatione tomi prioris instituti ratio pau- T. I.
cis exponitur, et fontes indicantur, ex quibus compendium istud haustum sit: in anatomia Cll. WINSLOW et LIEVTAUD potissimum; in physiologia de SENAC et HALLERVS; in chirurgia ipsa praesertim commentarii academiae chirurgicae. Ultimo loco recensentur auctores chirurgici, quorum lectio tironibus maxime commendanda est, tam Gallici, quam exteri, quorum scripta in idioma gallicum versa sunt: Iam nostrum est, quaedam, quae prae reliquis attentione digna nobis visa fuerunt, paucis tradere. Dolemus autem, nimiam breuitatem, cui studuit Noster, saepe, praesertim in

*) Manuel du jeune chirurgien, dans le quel on trouve un abrégé de toutes les vérités anatomiques cet-à Paris, chez Herissant le jeune, 1776. 8.

**) vid. comm. nostr. Decad. I. suppl. III. p. 389. conf. ib. Vol. XIX. p. 664.

in descriptione anatomica partium, notionibus minus exactis ortum dedisse.

- p. 104. Colon non nisi septem pollicum longitudinem habere dicitur, quod tamen vel ipsi descriptioni situs eius, quae immediate antecedit, non potest non repugnare. Foramen ouale in adultis con-
- p. 122. stanter apertum inueniri, modo tamen plus vel mi-
- p. 215. nus sensibili, traditur, sique illud clausum fuerit, id potius exceptionem a statu naturali dici oportere. De origine nerui intercostalis sententiam Cl.
- p. 155. PETIT veritati quam maxime respondere, ac tandem in vniuersum adoptatum iri, putat.
- p. 188. In physiologia Ill. HALLERI doctrinam de sensibilitate atque irritabilitate pressio pede sequitur
- p. 219. Noster. Cl. FERREIN inuentionem arteriarum lymphaticarum tribuit. Ad secretionum explica-
- p. 260. tionem theoria Cl. HAMBERGERI vtitur, quam Cl. DE SAUVAGES vltius extendit. In declarando perspirationis negotio Cl. LE ROI adstipula-
- p. 262. tur, qui aerem materiae perspirabilis menstruum arbitratur, in quo huius tantum, quantum solui possit, haereat; sin autem aqueis particulis iam scateat, sub leuissimo motu sudor prodit. Ligatu-
- p. 267. ram arteriae non semper motum muscularem tollere, experimentis Cl. DE LAMVRE consistit. Generationis theoriae quidem omnes difficultate quas-
- p. 272. dam laborant, Nostro tamen id systema, quo fetus ex vnione duplicis seminis vtriusque sexus oriri putatur, non omni fundamento carere videtur.
- p. 278. Sic etiam litem de immediato organo visus et de
- p. 280. necessitate membranae tympani ad auditum dirimere non audet, et hac occasione concludit, naturam nos docere voluisse, nos frustra per vnicum, quod nobis superfit, experimentorum auxilium, velum rumpere conari, quo operationes suas in-
- voluat.

In chirurgia nosocomium magnum, quod Lu. p. 299. tetiae est, capite vulneratis vix non omnibus exitiosum pronunciat, optans, vt illud extra pomœria tam populosae vrbis, in qua aer multum infectus sit, collocetur. Clima etiam, quo calidius fuerit, eo melius curationem eiusmodi laesionum succedere statuit. Ad labium leporinum ex mente Cl. LOVIS fasciam vnientem conuenientissimum p. 303. remedium iudicat: sed contra eundem ad rescindendum labium non scalpello, sed forcice vtitur, cuius quippe ope vna vice effici queat, quod scalpello duabus demum vel tribus praestari possit. Cl. RAYMOND in infante trienni, frigore fere enecto, p. 333. vtrumque pedem sphacelo tactum sponte secedere, infantemque felicissime restitui vidit. In descriptione cancri post ea, quae alii auctores de eiusdem p. 353. natura prodiderunt, addit Noster, tumores cancriferos dissectos duplicem offerre substantiam, aliam rubram, fibrosam, aliam non organicam, prioris interstitia occupantem, quae humorem cancriferosum, incognitae adhuc indolis, sistat. De herniarum ce. p. 369. rebri variis speciebus copiose exponit, et quum tumor magnam quantitatem lymphæ continet, neque topicis exsiccantibus et roborantibus cedit, eum in parte inferiori aperiendum iubet, anceps auxilium certo aegroti exitio praeferens. In femoris fractura methodum medendi Cl. FABRE et p. 413. DUPOUY reliquis praefert. Varia postmodum exempla fracturarum, in quibus ossis plura fragmenta p. 424. aderant, recenset, a Cl. COUTAVOZ, chirurgo Parisiensi, et a suo ipsius patre, chirurgo in Delphinatu, sanatarum. Luxationum repositio, qualem p. 430. Cl. FABRE et DUPOUY iam nominati praeciunt, item Nostro quam maxime placet. A grauioribus operationibus chirurgicis cacochymia qui. p. 435. dem venerea et scorbutica nos retinere debet, non
Tom. XX. Pars I. D autem

autem scrophulosa et arthritica, quod exemplis aliquot probatur. De his tamen operationibus nonnisi regulae quaedam generales exhibentur, et duobus vltimis capitibus de sanguinis emissionē, de fasciarum applicandarum rationē chirurgia finitur.

- p. 471. Satis autem ampla est pars vltima huius tomi, quae pharmaciam chirurgicam sistit. Primo generalia praecepta de praeparatione emplastrorum, ac postea ipsae horum formulae exhibentur: simili postea modo vnguenta et balsama traduntur. Iam, praemissa enarratione signorum et ponderum in formulis scribendis vsitatorum, sequuntur formulae remediorum internorum, quibus in morbis chirurgicis opus est, subiunctis collyriis, gargarismatibus, fomentationibus, linimentis et clysteribus. Haec demum excipit index medicamentorum alphabeticus, cum triplici dosi pro infantibus a sex vel septem vsque ad octodecim annos; pro iuuenibus ab octodecim ad viginti annos; et pro adultis. In his autem nihil vbique constantis determinari posse, facile quilibet perspicit. Neque remedia aut minus tuta aut obsoleta plane hic exulare videmus. Interdum etiam formulae integrae remedii cuiusdam transcriptae sunt.
- p. 559. Gummi guttam ne in ipsis quidem infantibus, lacte materno adhuc vtentibus, ad grani vnus dosin reformidat Auctor, et a duobus ad quatuor in aetate adulta et virili praescribit; et quod multo magis mireris, infantibus ad quatuor, adultis ab octo ad decem grana tamquam leue purgans et vomitorium commendat.
- p. 582. A mercurii sublimati vsu multos eosque egregios effectus in morbis venereis inveteratis, neque vllum inde incommodum expertus est.

T. II. Progredimur ad tomum secundum, et quidem primo loco de pharmacopoea chirurgica videamus, quam

quam ex Anglico in Gallicum sermonem versam esse supra diximus: archetypum tamen eiusdem nobis non innotuisse libere fatemur. Duabus absolutur partibus, quarum prior theoretica est, altera practica. In priori capita octo continentur, quae definitionem et subiectum pharmaciae chirurgicae, considerationem corporis humani physiologicam, pathologicam et therapeuticam, disquisitionem medicamentorum chirurgicorum secundum indicationes curatorias, materiam medico chirurgicam generalem et specialiore, tam quoad simplicia, quam praeparata, instrumenta et operationes in hac pharmacia necessaria declarant: secunda nil nisi formulas medicamentorum aequae externorum, ac internorum complectitur, cum quoad diuersas eorum formas, tum diuersas virtutes in diuersa capita distributas.

Efficacissima sudorifera existunt ex coniunctione catharticatorum aut emeticorum cum opiatibus; inter quae prae reliquis excellit pulvis DOVERI, p. 248. seu ipecacuanha cum opio mixta. Plumbum acetosum ideo perperam interne datur, quia interdum mala irreparabilia in glandulis, praecipue in renibus, producit. Virtus adstringens agarici multum in dubium vocatur, neque maior videtur applicatione simplicis fasciae. Occasione althaeae monet Noster, valde dubium esse, num substantiae mucilaginosae aut oleosae, pro scopo emolliendi et inflammationi resistendi intus datae, effectum quendam ulterius, quam in intestinis exserant, quum in iis nimium mutantur. Simili modo de virtute emolliente chamaemeli dubitat, idque potius inflammationem augere, quam imminuere putat, neque exterius locum habere, nisi ubi symptomata mortificationis adsint: interne autem licet vim emollientem et anodynam neget, tamen

- vrinae secretionem inde promoueri posse concedit.
- p. 63. Cicutam interius venenatos effectus exserere scribit:
- p. 257. inferius tamen, adducta Ill. STORCKII auctoritate, eius vsum internum concedit, et hunc errorem
- p. 78. ipse in praefatione candide indicat. Meliloti vires emollientes et discutientes nullas esse monet, verique simile putat, fore vt aliquando planta haec penitus cum multis aliis ex officinis exulet.
- p. 81. Millepedes iisdem, quibus cantharides, qualitatibus, sed mitioribus instructi sunt. Solani letalis
- p. 98. folia cancrum sanasse aliquando dicebantur: sed effectus, longe tristiciores malo ipso, vsum eorum
- p. 99. suspectissimum reddiderunt. Rursus dubium de vi emolliente et antiphlogistica spermatis ceti, ex iisdem principiis, quae superius de althaea retulimus.

Formulae, quae in secunda parte exhibentur, partim nouae sunt, partim ex pharmacopoea Londinensi, partim ex Edimburgensi partim ex pharmacopoeis nosocomiorum Londinensium S. Thomae et S. Bartholomaei desumptae, partim quoque ab ipso Cl. NICOLAS additae, aut etiam ex tomo primo huius praesentis operis citatae. Singulis annotationes succinctae Auctoris, et nonnunquam etiam Cl. NICOLAS subiunguntur. Acrior cen-

p. 158. sura cereorum resoluentium Cl. DARAN, et faciliior eosdem parandi methodus. Cataplasma a Cl.

p. 197. NICOLAS praescriptum aduersus vermes infantum, qui interna medicamenta respuunt, vmbilico applicandum, ex theriaca Veneta, farina lupini, semine santolinae, hiera picra, oleo absinthii et succo tanaceti. Arcanum empirici cuiusdam in

p. 204. Hibernia, PLUMKET*) aduersus cancrum, ipsius verbis hic descriptum, non tamen satis distincte: quantum autem colligere licet, est epithema ex foliis

*) Rectius forte nomen eius PLUNKET scribendum arbitramur.

foliis ranunculi, foeniculo, sulphure crudo et arsenico albo, addito vitello ouorum: hoc remedium multos eosque mirandos effectus edidisse perhibetur. Incerti effectus aethiopis mineralis; in aliis p. 245. prorsus nulli, praeter eos in primis viis, in aliis funesti. Formula famosi istius pulueris antiarthritici DVCIS PORTLANDIAE: constat ex aequalibus partibus radice aristolochiae et gentianae, et foliorum ac summitatum chamaedryos, chamaepityos et centaurii; monet tamen Auctor, licet continuato eius usu paroxysmos podagricos pacatos, retardatos, imo prorsus declinatos fuisse constat, aetate tamen prouectiores post aliquot annos apoplexia, paralyti, aliisque morbis acutis affectos fuisse. Dosis singulo mane vnus drachmae praescribunt. Pilulae lithontripticae, Steuenianis si p. 265. miles, sed simplicioris compositionis, siquidem non nisi ex sapone alicantico, calce viua et sale lixiuoso vegetabili constant; ex praescriptione CL. HARTLEY; non quidem infallibile lithontripticum dici possunt, sed tamen ad minimum symptomata mitigant, et de reliquo ad sabulum educendum egregie conducunt. Inuenimus hic etiam p. 268. drageas KEYSERI, quarum tamen effectum et Galli et Angli nonnisi dubium perspexerunt. Solutio mercurii sublimati ad decem grana in libra vna spiritus vini rectificati praescribitur, minus p. 319. tamen laudatur, quum non nisi admodum incertos et frictionibus mercurialibus longe inferiores effectus edidisse visa sit.

Dissertationem CL. LEROU, vt supra monui p. 359. mus, nunc transimus, et protinus ad expositionem diuersorum fontium aquarum mineralium pergit p. 395. mus, quae, vt diximus, alphabetico, adeoque minus systematico ordine concinnata est, et ob breuitatis studium potiora tantum momenta tradit, ne-

que adeo particularum constituentium, quam potius virium medicatarum rationem habet. Recensentur itaque thermae aquarum sextiarum, S. Amandi, Bigerrorum (*Bagneres*), Bagnoliae in Normannia inferiore, Balarucenses, Burdonenses, Buredginae; aquae bonae (*Bonnes*) in Bearnia; aquae minerales frigidae Bononienses; thermae ad Burbonem Arcembaldi, ad Burbonem Ancelli, ad Burboniam (*Bourbonne*) in Campania, Cauterieneses, Carnutenses (*de Chartres*); aquae frigidae Cransacenses in regione Rulenenfi (*Rouergue*); thermae ad aquas Tarbellicas (*Dax*); aquae frigidae ad villam *Dieulefit* in Delphinatu, parum adhuc cognitae *); thermae Dinienfes in Prouincia; aquae frigidae Forgenfes in Normannia, Lanionenses in Britannia; thermae Luxouienfes (*de Luxeuil*) in comitatu Burgundiae; aquae frigidae ad pagum *Maine* haud procul a Nemauso in Occitania; thermae montis aurei (*du Mont d'or*) in Aluernia; aquae frigidae ad pagos *Montfrin* in Occitania et *Miers* in regione Cadarcensi (*Quercy*); thermae ad villam *la Motte* in Delphinatu; aquae frigidae Passienfes; thermae Plumbarienses; aquae frigidae Pruuienses (*de Provins*), et ad pagos *Sainte Reine* prope Diuiodunum, *Saint Pierre* in Delphinatu et *Segray* in regione Vastinenfi (*Gatinois*), Selteranae, ad oppidum *Vals* in Delphinatu, et Vesulienfes in agro Vesontino; thermae Vichienfes in prouincia Burbonensi; aquae frigidae ad Vitreum in Britannia et ad pagum *Touzet* in Occitania: et ex exteris thermae Aquisgranenses, aquae Spadanae, thermae Logarnienfes in Hibernia, aquae Sedlicenses, et prope Vinadum castrum (*Vinai*) in Pedemontio. Tandem sub finem quorundam adhuc fontium medicatorum

*) De quarum usu Cl. POSSIAM, medicus huius loci, 1750. peculiarem dissertationem scripsit.

dicatorum in Gallia fit mentio, quorum plenior disquisitio summopere commendatur.

Commentarius de balneis primo loco fumigationes ceu balnea sicca considerat, et earum usum, nunc fere obsoletum, commendat, adducto in primis consilio Cl. LOVIS, qui easdem in curandis morbis viarum lacrymalium praecipit *). Exponit postea varias earum pro diuersis indicationibus species, formulasque et cautiones in iis adhibendas addit. Postmodum ad balnea ipsa diuersasque eorum species vtendique modum transit, formulis ididem subiunctis; denique duas stillicidiorum modos (*Sembrocation & la douche*), quum vel guttatim ex expresso linteo vel spongia in partem affectam delabatur aqua, vel vno non interrupto radio, ex fonte naturali vel artificiali impellitur: cui postremo modo etiam adpersio aquae frigidae in faciem in deliquio animi similibusque casibus adnumeratur. Stillicidium aquae Seguanæ Lutetiae in nosocomio magno, *l'Hôtel Dieu*, maniacis, idque saepe cum faustissimo euentu, applicari solet.

In vltimo commentario, primo loco historia p. 440. cauteriorum ex antiquitate repetitur, et testimoniis scriptorum docetur, quantum inde vtilitatis expectari debeat. Amplior autem est tractatus de fonticulis, praemissa theoria systematis cellularis corporis nostri, seu contextus mucosi, vti Cl. BORDEU dixit, et inde stabilitis circumstantiis, in quibus istius remedii applicatio requiritur, solliciteque, quae eius usum vetent, indicantur, ipseque administrandi modus fuscè docetur. Ad excitandum p. 446. fonticulum ante aliquot annos corticem daphnes mezerei adhibere inceperunt, cuius tamen usus, cum largiorem excoriationem efficeret nimiamque inflammationem produceret, iterum neglectus fuit.

D 4

Copiosus

*) Mém. de l'Acad. Royale de Chirurgie T. II. p. 211.

Copiosus index auctorum, qui fonticulos commendant, hanc tractationem claudit. Tandem de cucurbitulis, siccis aequae ac cruentis, disseritur, quorum usum prorsus fere exoleuisse in Gallia Noster conqueritur, eumque itidem ex theoria contextus cellulosi declarat, et multis casibus ab iisdem plus efficaciae expectandum esse, quam ab ipsis vesicatoriis, demonstrat.

VIII.

I. B. MICHAELIS SAGAR circuli Iglauensis in Moravia physici regii historia morbi epidemici circulo Iglauensi et adiacentibus regni Bohemiae plagis observati annis 1771 et 1772. Lips. 1773. 8. ex officina Krausiana pagg. 46.

Noster, morborum additamento ad b. SAUVAGES nosologiam methodicam inprimis notus *) in hoc libello nonnullos morbos epidemice simul grassantes observavit. Hi sunt typhus famelicus, miliaris verminosa, purpura benignae proxima et amphimerina Hungarica.

p. 5.

Typhus famelicus oriebatur quidem ex alimentorum defectu, exhibuit tamen alia symptomata, quam reliquae typhi species et ea propter a Nostro dicitur famelicus. Inter alia symptomata haec notamus: videbantur ob conniuentes oculos perpetuo dormire, licet vigiles plurimum; loquebantur tarde quasi euigilantes, non diu post iterum dormiebant, vrina pallidior plerumque naturali, omni sedimento et nebula carens, cutis squallida, sitis ferme nulla; fames non tamen clamans atque instar cadauerum iacebant. His accedebat

nono

*) v. comm. nostr. Vol. XVIII. p. 448

nono vel decimo quarto die miliaria alba, quae tribus, quinque vel sex diebus disparuere et aegri sibi relictī vigesimo, trigesimo immo quadragesimo die morbi moriebantur. Miliaris albissima haec etiam post morbos supra nominatos apparebat. Denati typho famelico vix aliquot cochlearia sanguinis in toto corpore habebant, penitus emaciato. Pecus lanigerum a fasciolis hepaticis enectum quandoque penitus exsangue Noster deprehendit.

Omnes hi morbi, non multum ante recensiti^{*)}, atque hanc epidemiam sistentes ad febres attingebant, omnes putridi erant, vt sudores foetidi, faeces alui abominabiles et lotium prodebant. Omnes vermes in intestinis comites habebant et plus minus contagiosi erant, excepto typho famelico et exhaustorum, in quem incidebant ex quocunque errore facillime prioribus morbis confecti aegri. p. 12.

In capite secundo Cl. SAGAR scrutatur causas p. 13. huius epidemiae. Causa seu natura descriptorum hic morborum videtur Nostro consistere in putredine aut pronitate in putrefactionem humorum, quae putredo in nido primarum viarum vermes alit, et ab his alitur nata, vel contagio ex conuersione longiore contracta, sicuti Nostro et chirurgus accidit. Ad spiritus nerueos excitandos, roborandos, subtiliores reddendos et obstructiones tubulorum nerueorum referandas, cum nerui hoc miasmate putrido et alcalino rancido penitus facileque dissoluebantur et destruebantur, tres de die sibi dedit Noster succussus electricos et sic diu se praeferuauit. Atque ita diu arcebatur haec epidemia a Nostro, tandem autem et amphimerina hac laborauit.

Obseruauit electrū semper fere fortissimum, p. 18. licet tempestas erat nubila, humidaque. Quaerit

D §

et

^{*)} v. supra p. 56.

et inde: vtrum forsan materia electrica, solutis nostri corporis repagulis, tam humido aere nostra corpora deferens in aere vagabatur? an distincta a nostris spiritibus animalibus?

p. 21. Sequuntur iam causae proegumenae, occasionales, quae sunt constitutio coeli, cometa et alimenta. Constitutio coeli erat humida, nebulosa, pruinosa cet. Cometa anno 1769, diu in Europae horizonte moratus, visus tam magnus tamque resplendens praelonga cauda sua, iam barba Nostro videtur huic praeluisse epidemiae. Qua occasione Noster quaedam, a RICHARDO MEAD commemorata de imperio solis et lunae addit et arbitratur, fluxum et refluxum maris indubitato deberi astris et inprimis quidem lunae. Quemadmodum vero mare patitur affluxum et refluxum, ita et atmosphaera ceu mare hominum fluxum eundem habet, et variam inde atmosphaerarum mixturam Noster deriuat. Vti sanguis mouetur per ictus electricos, sic forsan quoque astra, id quod videtur Noster defendere.

p. 29. Alimenta erant humida et germinantia, quae horreis agricolae inferebant. Crescebat bromus secalinus, agrostema githago, lolium temulentum, quibus et zizaniis vesci debebant miseri. Probabilis hic identitas materiae electricae cum spiritibus animalibus confirmatur. Lacte animalium aegrotantium vel saltem seminium morbosum in corpore circumferentium agricolae fruebantur et interdum carnibus eorundem animalium. Et haec quoque non minima causa epidemiae censenda esto.

p. 35. In capite tertio a Nostro traduntur canones diagnostici, quorum quosdam modo commemoramus. Carphologium semper letale. Lingua naturali

turali simillima grauis periculi; sordida contra et crusta etiam nigra tecta spem dabat. Sanguis in ingressu morbi missus crustaque inflammatoria tectus, bonum, crusta vero destitutus, rutilus vel niger, tremulus, pessimum indicabat signum. Glossanthrax semper letalis. Carnes quaecunque typhi exhaustorum reuersionem facillime iuuarunt.

Caput quartum continet therapias comprobata. p. 38.
Primarum viarum habita ratione, in typho exhibebat Noster species Imperatoris cum tartaro crudo, confectionem alkermes, liquorem mineralem anodynum HOFFMANNI, vinum aqua dilutum, et pro potu ordinario aquam cum aceto vini et melle, vel solum lac. Ceteris in morbis acida, corticem, camphoram, cascarillam, contrayeruam cet. vesicatoria et venaesecionem pro symptomatum ratione in auxilium vocauit.

Noster, dum amphimerina ipse laborabat, sum- p. 41.
sit salis Carolini vnciam dimidiam versus vesperam et mane dein quatuor grana tartari emetici cum vomente et laxante optimo effectu: dein quatuordecim vncias sanguinis ex brachii vena mane et totidem vesperi ex pedis vena emisit. Eodem die vesperi vnciam vnam, salis thermarum Carolinarum et dein quolibet die vnciam eiusdem dimidiam et ita octauo die aegrorum curam rursus habuit. Interea potabat aquam cum aceto rubi idaei, oxygala edebat et ientaculum erat infusum florum sambuci cum succo citri.

Missis ceteris curationibus horum morborum p. 45.
singulorum, quaedam praeterea de therapia horum morborum praeseruatiua cum Nostro hic notemus. Cernitur haec in electricitate, vti supra monuimus, in quotidiano vsu salis Carolini, in masticatione myrrhae, in balsamo ex oleo nucistae, rutae, angelicae

angelicae et camphora naribus admissio, seu aceto vini simplici vel medicato, apud plethoricos in purgante et venae sectione, in fumigationibus et in linteis, quibus aegri vsi erant, lauandis vel comburendis.

IX.

Journal de médecine, chirurgie, pharmacie etc. Par Mr. A. ROUX, Docteur Régent de la faculté de médecine de Paris. Supplément à l'année 1770. 1er—VI. Cahier. Tom. XXXIV. à Paris, chez Vincent. 8. pagg. 576.
i. e.

Diarium ad artem salutarem, chirurgiam, pharmaciam cet. pertinens. Auctore Cl. A. ROUX, Tom. XXXIV. supplementorum ad annum 1770. VI. collectiones.

Tom. XXXIV. In tomo XXXIV. seu supplemento anni 1770 haec leguntur:

P. 33.

2. *Observata copiosa euacuatio puris per expectorationem, ex tumore thoracis externo oriundi communicatur a Cl. VIALEK filio.* Femina 78 annorum, procera, fortis et robusta, febre intermittente tertiana, post putridam subsequuta, intempestivo vsu opii suppressa, pedibus hinc oedematosis, tumore a mamma sinistra ad claviculam vsque admodum dolorifico adfecta, cum brachio sinistro dolorifico, manuque per intervalla inflata, Nostrum consuluit. Cum aegra magnam expectorationem per noctem experta esset, quam purulentam Noster invenit, has naturae vias ptisana bechica pergendum sibi esse iudicavit. Expectoratione iam copiosius succedente, tumor cum dolore plane disparuere, ut aegra per septimanam plane esset libera. Postea symptomata rediere, quae vero, expectoratione

tionē restituta, breui iterum cessare. Cum tumor tertia vice recurreret, aliusque aegrae purgans commendaret, eoque non succedente, alterum proponeret, quibusdam evacuationibus subsequutis, expectoratio plane suppressa est, et symptomata ita inualuere, quae aegram plane prosternerent. Noster iam rursus accedens, bechico suo expectorationem reuocauit, tumoremque emplastro emolliente aperuit. Materia per vtramque viam admodum copiose euacuata, symptomata denuo disparuere; sed quarta denique vice paucis diebus post ea aliquo modo prodierunt, quae vero breui penitus cessare, vt aegra prorsus restituta esset. Observatio haec, qui tumorem in superficie thoracis externa per expectorationem euacuari negant, ferit, quam Noster variis metastasibus illustrat, et ad tractatum Cl. BORDEU de organa cellulari prouocat.

4. Observatio calculi biliaris, per anum excreti a p. 45.

Cl. GOSSE fil. Femina temperamenti phlegmatici, prima iuuentute in matrimonium ducta, quinto grauiditatis primae mense vomitum ab indigestione experta, octoque diebus post dolore vehementissimo, a ventriculo ad omnia abdominis viscera vsque propagatū, adfecta; iusto demum, accedente quidem maximo terrore ex incendio vicino, filium ictericum peperit: hunc partum decem alii et tres abortus feliciter subsequuti sunt, vbi aegra per grauiditatis tempus ab omnibus incommodis libera, extra id vero prioribus symptomatis, cum regione lienis praecipue dolorifica vexata erat. Ao. 1766 ultimo partu per abortum absoluto; ao. 1768 dolor lumbos ad partem occupans ischiadem iam mentiri videbatur. Icterus vniuersalis mense februario cum atrocissimis doloribus hypochondrii sinistri et ventriculi, reliquisque symptomatis colicae hepaticae successit: qui et periodice omni

omni mense ad iulium rediens tristem suam scenam ludit ad catameniorum fluxum usque, ubi leni purgante compescebatur. Medici, quos varios magnos consuluerat, contra colicam hepaticam, ex infarctu et obstructione parenchymatis hepatis vel canalium biliferorum, id quod suspicabantur, oriundam, omnino fere, quae commendantur, frustra tentarunt remedia. Noster forte accedens, statu morbi regioneque hepatis disquisitis, colicam hystericam, a SYDENHAMI *) descriptam subesse sibi falso persuasit; cum tamen calculus biliaris, qui in ductu choledochi et ad partem in ductu cystico haesisse videretur, quem nec dolor, etiamsi et latus sinistrum turbabit, neque mollities hepatis, pressione non tumida vel sensibilis prodidit, causa horum malorum esset, nec denique urina cruda, sed mucosa interdum nigricans conspiceretur. Incidendum itaque, diluendum humectandumque esse recte putauit. Sic usu balneorum, quae primum haud respondere videbantur, aquarum mineralium St. Amandi (*saint Amand*), pilularumque saponacearum cum rhabbaro, symptomata per mensem fere cessarunt. Cum postea denuo vehementer inuaderent, succo expresso herbarum saponacearum cum puluere alterante ita feliciter per nonnullas septimanas usa est, ut, praegressis per tres dies summa anxietate, doloribusque atrocissimis, calculum durum, sonorum, quatuordecim linearum longum, et viginti trium in peripheria, lamellatum cum quibusdam striis umbrae calcinatae, pondereque vnius et dimidiae drachmae: cuius extremitas altera superficie inaequali coniecturari licuit, partem eius quandam adhuc in corpore restare: quae et decem circiter horis post eadem via exclusa prisma conicum, superficiebus vero valde irregularibus

*) vid. de colica hystERICA p. 195.

laribus eodem pondere obtulit: cuius altera extremitas priori ita iusta erat, vt ad expulsionem vsque continuæ sibi fuisse viderentur. Pondus vtriusque fuit trium drachmarum. His excretis aegra prorsus restituta est. Ad curationem itaque morbi non semper vero nomine mali opus videtur; symptomata saepius, eorum analogiam et effecta attendisse sufficit.

6. Observationes quorundam remedium anthelminticorum in insula Caiannensi. Auct. Cl. BARON. Specificum anthelminticum in succo arboris insulae Caiannensis, *ficum* *) dictae ponunt, quod breui post vermes copiosos mortuos, vel eorum frustula expellit: quare alii ex singulari sua acrimonia noxium hoc aegris iudicant; alii vero omnibus, sine vlla adhibenda cautione, commendant, modo doses aetati aegrorum respondeat. Hinc Noster, quo dissensum hunc componeret, commodus in naturam eius succi paullo vterius inquirens, experimenta cum eo facta communicat. Succus eiusdem arboris in insula Caiannae admodum frequens, sub nomine *lactis ficus* notus, ex incisionibus, in cortice factis, copiose emanat, quodammodo acris, non vero, quod quidam volunt, corrodens est. Cutem si tangit eodem modo exco-riat, quam succus ficus Francicae: pars eius aquae statim dissipari videtur, vnde et spissior, vel glutinosus redditur: sensum amarum, et quodammodo stypticum linguae inprimit, absque vlla irritatione: vlcerebus vulneribusque applicatus, non nisi leuissimam irritationem produxit: dosis adulti hominis catulis porrecta nil nocuit: vermes viui, ab hominibus excreti, in succum hunc immissi, nullo

*) Non nisi succo suo lacteo cum ficu Francica conuenit. Descriptam eam inuenies in Comment. acad. Reg. Scient. ann. 1761.

nullo modo corrosi, sed subito mortui excipiebantur: corrosio et excoariatio tunicarum ventriculi et intestinorum non succo huic, quod varii asserant, sed vermibus solis tribuendae sunt: parvula tantummodo excoariatio circa anum acritatem quandam eius testatur; quae vero mucilagine quaedam breui reparari potest.

p. 65. Minus convenit, ubi dispositio inflammatoria canalis intestinalis adest, in vomitu continuo, vel diarrhoea magna: ubi porro vermes iam tristem scenam luserint, non in aegris debilibus, nec in convulsionibus satis grauib. Commiscetur, si in usum vocari debet, cum substantia glutinosa, oleosa vel mucilaginea: optime iungitur cum oleo palmae Christi: Succus ex arbore vetusta emanans a iuniore differt: sic et eius, quae in locis paludosis aquosisue crescit, cuius succus multo debilior est, quam qui ex arbore, in loco sicciore nata, provenit: iunioris arboris, vel in loco paludoso crescentis succi color lacti respondet; adultioris, vel in solo sicciore natae succus colorem, potui cofetano, lacte mixto, haud absimilem refert: Succus ergo, qui medium horum tenet, optimus censetur. Dosis eius ex aetate varia est. Infantibus duorum annorum cochleare minus cum totidem vehiculi, sexennibus duo, decennibus tria, quindecim annorum quatuor, et adultis quinque vel sex porriguntur. Iam recensentur symptomata verminosa, quae, medicis haud incognita, omittimus. Crescit et haec arbor copiose in insula Dominicae, Martinicae et Guadelupiae. Adiungitur ipsi ceterum Simaruba recens, quamvis succo descripto minor, praesentissimum tamen anthelminticum.

p. 75. 7. Quaestiones motas, num casus, ubi sectio caesaria instituenda sit, ita frequenter sint, qui asseruntur? vel numne eiusmodi operatio ab aliis, quam
arta

arte gnaris, institui debeat? Cl. MARTIN examinat. Recensitis fere omnibus, qui de sectione caesarea egerint, contemserint eam, vel commendarint, auctoribus. Noster, rarissime eam indicari, et, si necessaria sit, ad ea reduci momenta contendit: vbi p. 82. magna difformitas pelvis adest, et cum exploratum sit, fetum maturum ob eam non posse excludi, sectio caesarea solum est refugium: necessaria ea porro est in fetu ventrali, tubario, ovario; vbi vero fetus in fundo pelvis haeret, quod vix fieri credit, extractionem eius per intestinum rectum mauult. Si tandem uterus plane ruptus sit, fetusque in abdomen proiectus; ea locum habere potest: quo in casu Cl. THIBAVLT DESBOIS *) operatio ea sit, quam imiteris. Eam ergo, utpote periculosissimam, non nisi gnaris; peritis, exercitatissimis concedi debere, ex dictis quilibet perspiciet.

In supplemento secundo eminent:

2. Litterae Cl. BONNAND de quibusdam effectis sinistris emeticorum in morbis grauidarum. Cl. BALME antea **) satis firmiter asseruerat, emetica vbiuis tuto, luculentissimis licet interdum contraindicantibus, posse exhiberi: Hinc Noster sententiam hanc, quam satis temerariam dicit, argumentis theoreticis aequae ac practicis infringere audet, et quo effecta eorum nociua ibi, vbi contraindiantia adsint, pateant, variis observationibus docet, quae sinistra ea ediderint symptomata: liquidem ea in grauiditate data, semper abortum produxere. Perspicue itaque ostendit, vomitum ab indige-

p. 99.

p. 127.

*) vid. Journal de médecine, année 1768. p. 448. comment. nostr. Vol. XVIII. p. 216.

**) vid. Journ. de médec. mens. aug. et sept. année 1769. p. 123. comm. nostr. Vol. XIX. p. 471.

indigestione, quem natura ipsa molitur, ab eo, qui, vbi materia excernenda paullo altius haereat, medicamentis excitatur, et conuulsionibus ventriculi, diaphragmatis, muscutorumque abdominalium stipatus sit, bene discernendum esse.

p. 151. 4. *Affectiones verminosas observationibus illustrat* Cl. DAQVIN, medicus Taurinensis. Frequentiam affectionum verminosarum in ea, quam Noster inhabitat, regione prae ceteris conspicuam esse queritur. Dominantur in quauis aetate vermes, qui plurimorum morborum acutorum chronicorumque causam praebent; cum tamen fons, vbi vermes deriuandi sint, adhuc, quod Cl. Auctor dicit, inter arcana naturae lateat. Etsi varii varie de eo disputarunt, Noster eum non in nutrimenti, non in potu spirituofo, aquosoque, non denique in ipso climate, quippe quod aerem purum, nec vlllo modo noxium prodat, quaeri posse testatur; penum eorum potius hactenus latere. Duas adiicit obseruationes, vbi ver-

p. 153. mes variam tristem luserint scenam. In puero 12 annorum indicatione verminosa praesente nullum indicatum respondit, quod statim vomitu, cum materia flauescente, tenaci reiciebatur. Iam paullo post in delirium vel ipsam maniam mutatus videbatur morbus, qui altero die in verum coma abiit cum plenaria amaurosi: absente omni fere pulsu, conscientia sui, ingestisque statim vomitu reiectis eodem die mortuus est. Aperto ventriculo, vermem ibi solitarium, rotundum, antibrachiique longitudinem aequantem, per omnem fere oesophagum ad cardiam vsque se extendentem inuenit: duodenum valde distentum, eiusmodi vermibus plus minusue magnis, cum materia viridi mixtis refertum erat: iisdem vermibus reliqua tenuia cum coeco plena erant: in colo nonnulli, fecibus impacti conspiciebantur: miratur denique Cl. Auctor nulla inflammatione.

flammationis vestigia in intestinorum tunicis inventa fuisse. In aequali puero ex eadem causa febris acuta inflammatoria, subsequuta est: venae sectione non concessa, ad serum lactis, clysmata et potionem anthelminticam, cochleatim propinatum, confugit. Hac methodo, maxima copia vermium excreta, aeger conualuit. p. 157.

6. Observatio partus laboriosi cum ruptura vaginae et colli uteri, Auctore Cl. PIETSCH. Femina quadragenaria, partui proxima gressu sinistro vaginam, iam antea prolapsam, pessarioque retentam, nunc relaxatam sensit: doloribus ad partum paullo post subsequutis, tertio demum die, membranis ruptis, aqua effluxit, totaque manus dextra prodiit. Noster accedens vaginam ad quinque pollicum longitudinem sursum retractam, quatuorque pollicum deorsum inuersam, qua tuba paullo maior efformari videretur, vidit, per quam orificium uteri cum suis glandulis, circulum album formantibus, conspiciebatur: Brachium fetus liuidum, nec tamen tumidum vel frigidum erat, ut inde ad vitam fetus adhuc superstitem concluderet. Qua de causa sequenti modo operationem instituit: Parturiente super tabulam, subiectis pulvinaribus mollibus, posita, lubricantibus emollientibus tubam sic dictam, admodum tensam, illiniuit: manu postea immissa, obliquum fetus situm detexit, versioneque facta, feliciter fetus prodiit. modo, ut tubam in latere sinistro rumperet: femina nunc liberata, uteroque cum collo suo in situm repositis, omnis operatio viginti sexagesimis absoluta est. Infans per decem sexagesimas mortuus visus tunc in vitam rediit, sanusque servatus est; mater vero absque funestis symptomatis in statum priorem restituta est. p. 167.

7. Sectio caesarea ab EODEM instituta. Ad parturientem Noster aduocatus, doloribus ad partum

fatis viuidis, nifuque matris ingente fetus non poterat pari. Omnibus iuste disquisitis, caput iusto maius inclauatum non potuit dimoueri: gastrotomiam ergo, vt solum refugium, ab adstantibus et parturiente concessam, sic instituit, vt, sectis integumentis, incisionem a fundo, iam prodiente, versus corpus vteri dirigeret, fetumque viuum extraheret: haemorrhagia haud insigni mater inter deligandum vomitu conuulsiuo correpta, magno labore in vitam rediit, quam postea curae chirurgi tradidit. Caput infantis pelui matris respondit, vt 20 : 5 et latitudo humerorum vt 30 : 5.

Eliguntur ex supplemento tertio:

- p. 217. 2. *Notae* Cl. BINET *super taenia ad* Cl. POSTEL DE FRANCIERE *directae*. Tota haec disputatio Cl. POSTEL DE FRANCIERE tangit, qui antea *) singularem, quam Noster vult, de taenia ediderat sententiam, eamque postea **) contra Cl. ROBIN defendeat, quam Noster iam, plane ab eo dissentiens, examinat, eamque infractam asserit. Non conuenit cum eo in natura taeniae. Contiguum ille corpus, multisque catenis quasi compositum esse, ex VALLISNIERO docet; Noster vero continuum esse, testimonio veterum recentiorumque, quos collegit, probat. Sedem taeniae, quam ille in crassis intestinis vult, Noster improbat, cum ex obseruationibus experimentisque constet, eam in tenuibus vel ipso interdum ventriculo fuisse, vomituque reiectam esse, ad ea et hoc accedere, quod taenia chylo nutriatur, cuius vestigia in crassis parca inueniantur: verba LOMNII ***)

male

*) .vid. Journ. de médecine Tom. XVIII. p. 416. comment. nostr. Vol. XIII. p. 254.

**) vid. ibid. Tom. XXVI. p. 222. comment. nostr. Vol. XVII. p. 311.

***) vid. Tableau des maladies, nouv. edit. p. 216.

male intellecta esse, a Nostro illi obiicitur: formari quidem taeniam in coeco vel plicis coli asseruit, sedem vero eius fixam ibi poni non dixit. Conuenit Cl. Auctor cum illo in signo taeniae pathognomonico, cum per aluum corpora parua, albidula planaue egerantur; ARISTOTELEM vero auctorem huius signi esse ipsi non concedit, cum HIPPOCRATES iam *) eius mentionem faciat. Symptomata taeniae, quae Cl. POSTEL lumbricis multo mitiora voluit, Noster, ex praestantissimis medicis, et ipsa sua experientia grauissima describit. Nam syncope, aponia, bulymus, conuulsiones, epilepsia, colica vehementissima, apoplexia, paralytis, marcor cet., quae omnia taenia produxit, non leuia dicenda sunt symptomata. Cum prognosis ex symptomatis formetur, ea vero Cl. POSTEL leuia asserat, eam non nisi periculosam esse, ex HIPPOCRATE probat; cum vero hic experientia contrarium doceat, ea quoque refellitur. In indicatione demum curatoria Noster p. 245. cum ipso plane non conuenit, quam ille sic posuit: vt 1. saburra semper praesens per purgantia euacuetur; 2. debilitati hi vermes vel plane mortui per anthelmintica ex corpore expellantur; 3. vt denique nouum eius germen stomachicis caueatur. Signis putrescentiae in primis viis praesentibus, vomitorium Noster, quod ille reiecit, purgantibus adiungit. Indicatio altera anthelminticis vulgaribus non absoluitur, Auctoribus Cl. LIEUTAUD**) et BOERHAAVE***). Non tandem taenia de nouo progerminat, capite eius ex corpore eieeto.

4. Obseruatio diarrhoeae, applicato cauterio curatae Auctore Cl. VIALEZ. Infans, vnus anni,

E 3

debilis

*) Lib. IV. de morbis sect. V. no. 30. p. 511. ed. FOES.

**) Synops. vniu. prax. med. p. 320.

***) de virib. medic. p. 430 seq.

debilis tineaque, cum funestis subsequutis symptomatis affectus, Nostro traditur. Cauterium propositum, ob diarrhoeam insignem nondum potuit applicari; ea vero iustis antea tentatis remediis non cedente, cauterio nunc adhibito, ipso die diarrhoea plane disparuit. Cauterium, quale et quomodo applicatum fuerit desideramus.

- p. 283. 5. *Observatio metastaseos insignis lacteae in abdomine, paracenthesi curatae* a Cl. BOSSU. Primiparae robustae et sanguineae, partu feliciter absoluto, tertio die mammae, affluxu copiosissimo lactis ita intumescere, ut ex calore graui et tensione, versus alas, collum et totum pectoris ambitum, nec caput, neque brachia, absque insigni dolore posset mouere: ad quae respiratio difficilis, dolor acutus cum febre et tussi graui accessere, lochiis tamen iuste fluentibus. Consilio amicae cuiusdam reperiunt applicato, symptomata haec quidem, praeter febrem et horrorem vagum, hic euanescere, sed abdomen singulari modo cum tensione magna, et dolore insigni intumuit. Iam Noster octauo die post applicationem remedii discutientis aduocatus, ex indicatione metastaseos lacteae versus cavum abdominis, venae sectionibus, clysmatibus, epithematibus aliisque adhibitis, symptomata quidem paullo mitiora facta urinae criticam ostendere; crisi vero hac, adiuuantibus remediis non succedente, fluctuationem in abdomine percepit. Paracenthesis hinc proposita, et accepta, ita feliciter a Nostro instituta est, ut, quindecim circiter libris materiae lacteae excretis, aegra paullo post conualesceret.

Conspiciuntur in supplemento quarto:

- p. 323. 3. *Arthritis hereditaria, febre quartana curata* communicatur a Cl. DE TATANE. Aeger, temperamenti

peramenti sanguinei, per decennium iam arthritido hereditaria vexatus, mense septembri 1760 febre quartana correptus, versus nouembrem ab ea liberatus, paucis diebus post a refrigerio in eundem morbum iterum incidit. Post vnum et quod excurrit mensem arthritidis euauit, febris vero cum fluxu dysenterico periodico ad initium veris vsque continuata, tunc quoque cessauit, cui nunc haemorrhoides per breue temporis spatium successere. Tempore aestiuo, praeceptis medici obseruatis, versus finem eius plane restitutus est.

6. *Viam, qua liquida in ventriculum per fossam nasalem possint immitti*, ostendit Cl. LIBOVTON. Nexu fossae nasalis cum oesophago a Cl. LITTE^{*)} declarato, viaque introducendis cibis in oesophagum satis idonea proposita, ea non potuit applicari. Tubum itaque Noster, fabricae harum partium adaptatum, experimentisque variis probatum, academiae regiae chirurgorum mense martio 1768 subiecit iudicio, a qua per Cl. BORDENAVE Nostro ita respondetur, vt tubus iste non satis longus sit, et extremitate sua parietem anteriorem pharyngis possit laedere, vt ergo cannula curua (*algalié courpée*) huic hoc in casu debeat praeferrí. Quas obiectiones Noster soluit, et egregie demonstrat, longitudinem eius partibus iuste respondere, nec vlllo modo pharyngi nocere, praesertim cum partem huius cannulae flexilem reddiderit. Descriptionem eius, modumque applicandi, cum nimis longum sit, nec figura, quam Noster peculiari scripto communicaturus est, adiecta sit, praeterimus.

8. Litterae Cl. JAVIN ad Cl. PELLETTIER (*su* p. 371. *per operatione cataractae*). Cum Cl. PELLETTIER^{**)}
E 4 obseruaret,

^{*)} vid. mem. de l'acad. des scienc. de Paris ann. 1718.

^{**)} vid. Gazette salulaire 21. Iuni ann. 1770

obseruaret, in operatione cataractae per depressio-
nem, membranam hyaloideam et capsulam lentis
ruptam fuisse, humorem vitreum cum ipsa lente
eo citius, cornea incisa, effluere debere, quo tar-
dius ea in locum reponantur, vt ergo ex hac re
operatio per extractionem cum acu eo periculosior
iudicari possit. Cuius fallaciam Noster argumentis
anatomicis, cum humor vitreus duabus tunicis, al-
tera exteriori, interiore altera et cellulosa, vbi cel-
lula cum cellula communicat, humoremque tan-
dem ad capsulam excretoriam desert constet, osten-
dit, vt ergo subitaneus effluxus totius humoris, si
etiam laesio, de qua adhuc dubitatur, huc pene-
trauerit, non metuendus sit, nisi oculus vehemen-
ter prematur. Illustrantur argumenta Cl. Aucto-
ris obseruatione non contemnenda.

Commendant se ex supplemento quinto :

P. 387. 1. Tractatio de morbis oculorum, eorumque me-
dela, Auct. Cl. LOUIS FLORENT DESHAIS GEN-
DRON *).

P. 402. 2. Differit Cl. MAUMERY super virtute anti-
spasmodica infusi summitatum millefolii vulgaris albi.
Gloriam huius coriphaei non sibi, sed Ill. HOF-
MANN O tribuit. Virtutem hanc in colica non solum,
sed et passionibus hysteris, partus sequelis, quid?
quod in omnibus fere affectionibus neruosis pro-
batam vidit. Exempla, quibus bonitatem eius il-
lustrat, varia praeterimus. Remedium hoc non id,
quod morbos hos prorsus tollat, vult, sed, quod
bona auxilia, hic indicata, optime adiuuet. Re-
gulas denique, in eius vsu obseruandas ponit: Col-
ligantur summitates, cum planta floret: Siccen-
tur ad umbram, et, ne particulae aromaticae auo-
lent, iuste muniantur: Infundantur aqua bulliente
ad

*) vid. comm. nostr. Vol. XVIII. p. 662.

ad instar potus theae, et, obfecto vasculo, breui post sex vnciae cum saccharo bibantur, et, successu nondum subsequente, post semihorium reiterentur: Aqua superflua non ad aliam infusionem, nec infusio ipsa longius, cum facile nigrescat, feruetur: drachma summitatum denique pro dosi sufficit:

3. Litterae Cl. DE JEAN ad Cl. POMME' *super* p. 415.
efficacia corticis in affectionibus hystericis. Quae
 duae hic adduntur observationes, Cl. POMME' fe-
 riunt, ad quas eum respondisse antea *) retulimus.
 Egregie in harum prima delineatur facies mali hy-
 stericis vaporosi in grauida, quod, cum methodo
 diluente humectanteque cedere nollet, adiecto cor-
 tice Peruuiano breui cessit, et, neglecto hoc auxilio,
 plus vna vice recurrens, tandem constanti aegrae in
 obseruandis medici praeceptis obsequio, plane dis-
 paruit. Quod medicamentum non semper voto Cl.
 Auctor respondisse fatetur, nunquam tamen no-
 cuisse defendit.

5. *Observatio motuum, conuulsuorum, a vermibus p. 424.*
productorum, a Cl. SYLVESTRE. Quam tristem
et singularem scenam vermes in aegra 45 annorum
luserint, describitur. Cum pastor eiusdem loci
phaenomena haec non ex sortilegio, cui omnes
fere vicini adscriberent, deriuaret, Nostro aegram,
suis sumptibus curandam, tradidit. Totius actus
summa huc redit. Emeticis variisque anthelmin-
ticis aegrae exhibitis, quingentos circiter lumbricos
vivos mortuosque sursum deorsumque excretos
esse, vt symptomata sensim cessarent: Quod vero
curam absoluit, et quod magis miramur, fuit in-
signis excretio insectorum, vermiculis, in caseo con-
spicuis similibus, ex poris cutaneis extremitatum
E 5 inferior-

*) Suppl. aux affect. vapor. p. 32. comm. nostr. Vol. XIX. p. 653. et 481.

inferiorum. Cum enim aegra insignem pruritus in extremitatibus inferioribus per quosdam dies sentiret, ut etiam cuticulam fricando abraderet, ingrati hi hospites, cum frictio linteo aspero ante ignem institueretur, copiose expulsi sunt.

Conspiciuntur denique in supplemento sexto:

1. *Historia morborum in insula S. Dominici*, Auct. Cl. POUPE DESPORTES *).

p. 529. 3. Litterae Cl. MONGIN-MONTROL *super virtute antispasmodica millefolii*. Probantur hic, quae Cl. MAUMERY paullo superius **) de millefolii bonitate disseruerat; sed virtus quaedam singularis eiusdem nondum cognita hic adiicitur. Quem acerrimum stimulum radix ari vulgaris recens linguae inprimat, patet: nec vlla haecenus constitit medicina effectorum eius ingratorum tollendorum. Iam vero solum specificum *antiphlogisticum*, quod vocat, in millefolio, quod statim ex virtute sua specifica antispasmodica symptomata leuet, inuenisse Noster asserit.

p. 536. 5. Observatio *luxationis completae partis superioris radii*, a Cl. MARTIN. Cum radius non ab humero solum dimoueatur, sed cum cubito (vlna) simul luxationem ineat, curatio vel vere nulla, vel non ita facilis, quae a Cel. DUVERNEY ***). describitur, locum habet. Aeger enim 15 annorum satis robustus casu quodam hanc Nostro obtulit luxationem: Pars excavaata capituli radii cum eminentia externa conuexaque humeri articulatione iuncta ab ea dimota erat, non minus, quam pars prominens et lateralis eiusdem capituli a cavitate sigmoidea cubiti, ita, ut capitulum radii ad iun-

cturam

*) vid. comm. nostr. Vol. XVIII. p. 220.

**) vid. supra p. 72.

***). Traité des maladies des os, Tom. II. p. 175 seqq.

sturam musculi brachialis sub apophysi coronoi-
dea cubiti positum conspiceretur, et maior ita
adscensus eiusdem impediretur. Iuxta condylum
externum humeri et versus anconeum paruum, in-
signis obseruabatur cauitas, eminentia vero ad par-
tem anteriorem et superiorem articuli antibrachii,
vt id inde inflexibile redderetur, et cum ipsa ma-
nu in pronatione teneretur. Brachium per con-
tractionem bicipitis valde tumidum erat, et dolor
satis vehemens ad eius iuncturam superiorem pro-
pagabatur. Repositione septimo die facillime fa-
cta, statim os in locum praeternaturalem recurrit,
vt inde ligamentum brachio radiale cum liga-
mento forti illo cartilagineo, quo radius supra ca-
uitatem sigmoideam tenetur, ruptum fuisse iudi-
caret. Curatio nec methodo, quam Cel. DUVER-
NEY commendat, neque peculiari deligatione, fu-
sus hic exposita, absoluta fuit, vt ergo luxatio
haec nullam amplius curationem admittere, a No-
stro putaretur.

6. Obseruatio herniae, abscessu solutae, ubi ex p. 544.
intestino rupto copia haud parua vermes exiere,
quae sine operatione curata est, Auct. Cl. GASC.
Accedens Noster ad grauidam 36 annorum pulsum
fortem et plenum, ventrem durum, dolorificum,
aluum per tres dies constipatam, cum vomitu con-
tinuo materiae foeculentae. Tumorem paullo post
inflammatorium inguinalem, in quo fluctuationem
conspiceret, detexit, quem, omnibus iuste disqui-
sitis, veram enterocelen agnouit. Symptomatis,
auxiliis bonis adhibitis, leuatis, post noctem tran-
quillam ingens quantitas puris ex tumore iam
aperto excreta est: dilatatione ab aegra non con-
cessa, iniectionibus vulnerariis excretionem hanc
iuuit, ita, vt stercora non solum cum pure ex-
irent, sed lumbricus quoque viuus octo et dimi-
dium

dium pollicem longus simul egrederetur, quem non multum post tres alii viui subsequuti sunt: operatione intestini rupti quoque ab aegra non concessa, in iniectionibus, cataplasmatibus, clysmatibus, fomentationibusque acquieuit, foecum excretio per hoc orificium cum lumbricis (quorum viginti quinque exiere) continuauit per quosdam dies, vbi, cicatrice facta, symptomata disparuere; reuersura ea paullo post eadem methodo breui de nouo prorsus sustulit.

P. 565. 9. Litterae Cel. MORAND ad Cl. ROUX de *proposita curatione epileptici usu olei animalis DIPPÉLII*. Accusatur hic editor operis Cl. SPIELMANNI criminis, quod in notis historiam morbi epileptici in nosodochio regio militum emeritorum, usu olei animalis DIPPÉLII prorsus curati, adiecerit. Non de veritate eius hic, a Cl. IVYKER et CRAMER in eiusmodi morbis probata, disputatur, sed de falsitate facti disseritur. Cum enim Cl. MEVNIER et Noster, qui huic nosodochio praesunt, et sine quibus nihil praescribitur, nihil porrigitur, hanc curationem plane ignorent, facile intelligitur, pharmacopolam, insciis medico et chirurgo, non eiusmodi medicamentum aegro, quod tamen editor vult, exhibere potuisse: vt ergo de veritate eiusdem encomii eo magis dubitandum sit, quo minus olei animalis DIPPÉLII antepileptica vis iam probata sit. Meminit enim Noster duorum exemplorum, vbi euentus voto non respondit, quamuis eidem non omnem bonitatis laudem detrahère ausit. Examinato catalogo aegrorum nosodochii ipsius, quorum curationi Noster praefuit, duos inuenit, quorum symptomata usu eiusdem remedii leuata quidem, non tamen sublata videret, et quos editor intellexisse valde probabile sit.

X.

Rudimenta pyretologiae methodicae, Auctore
C. G. SELLE, M. D. Berolin. apud Christ.
Friedr. Himburg, Hagae Comitum, apud
Petr. Goffe iunior 1773. 8 mai. pagg. 319
praeter synopsin rerum et indicem synony-
morum.

Naturalem ordinem, qui continet seriem, qua p. 1.
natura res concatenauit, haftenus neglectum
hic Noster eligit in suo praxeos systemate con-
dendo. Ac primum quidem contemplatur noso-
logiae obiectum, qui est morbus, cui opponenda
est sanitas, vt obiectum physiologiae. Quemad-
modum igitur in concursu phaenomenorum prae-
ternaturalium vel vitiatorum morbus cernitur,
sic eorum phaenomenorumque concursus, quae
secundum naturam succedunt, sanitatem consti-
tuunt. Additis dein aliis atque aliis morbi defini-
tionibus variorum Auctorum BOERHAAVII cet.
iisdemque reiectis, ad symptomata progreditur,
quae Nostro non videntur effectus morbi, sed cau-
sarum sequelae.

Morbi naturam e notione naturae esse eruenda p. 25.
absolutamque in phaenomenis nunquam quae-
rendam Noster docet, vires porro naturae notio-
nem non inuoluere. Tertium hinc tantum ad
naturae notionem condendam Nostro remanet.
Primum nimirum fundamentum, per quod vires et
phaenomena rei sub omnibus considerandi modis
existunt, materiae est modificatio. Ex his itaque
nobis solummodo hic liceat id, quod Nostro inde
indubitato videtur posse concludi, commemorare.
Quemadmodum nimirum phaenomena praeterna-
turalia nunquam ex sana et naturali solidorum
structura et fluidorum mixtione posse proficisci
concludit

concludit ex praemissis: sic naturam morbi in fabricae corporis a statu naturali alienatione sitam esse inde consequitur.

p. 33. Causam morbi porro Noster persequitur atque hic tantum de causa morbi, quae corpori inest, quaedam monet. Omnino autem causas, quarum interdum multae, interdum paucae morbo generando seruiunt, diuidit in materiales et formales et ex binis causam proximam constituit. Quapropter ad morbum profligandum curatio a Nostro ponitur in tollenda causa materiali, hinc in auferenda morbi natura. Medelae autem ratio specifica ex causarum simul formalium ratione haurienda atque determinanda est.

p. 43. Quod methodum morbos ordinandi attinet, cuius fundamentum in similitudine et dissimilitudine eorum spectatur, Nostro duplex existat, atque vel essentialis siue naturalis, vel artificialis audit. Haec versatur in comparatione rerum similitudinis, quae secundum differentiam attributorum externorum earundem instituitur; illa in aequatione similitudinum rerum secundum earundem naturam. Omnes igitur diuisiones, phaenomenis externis absque ad morbi naturam habita ratione superstructas, vtilitate esse destitutas, et ordinandi rationes ex ipsa morborum naturae similitudine esse desumendas Noster arbitratur.

p. 60. Similitudo ergo indicantium morborum diuisiones constituit, atque, cum haec methodus non certis quibusdam phaenomenis, distributionis fundamento seruientibus, sit superstructa, nisi certam eandemque semper declarent morbi indolem, id quod ex indicantis voce patebit, nunquam in tali systemate morbus quidam distinctionis nostrae fundamenti ratione, nunc ad hoc, nunc ad illud genus referri potest, sed morbi sunt naturales, a
se in-

se inuicem satis distincti, ita, vt simul sumtis omnibus eorundem signis, nunquam deprehendatur alia morborum species, quae omnibus iisdemque signis sit praedita et tamen natura sua distincta. Hinc repetitionibus et confusionibus, quae in reliquis systematibus aegre euitari possunt, hic facile supersederi posse Cl. SELLE arbitratur. Nam phaenomena morbosa ita ordinantur, vt medendi ratio, hinc caussa materialis et ita simul natura morbi inde constet. Quapropter Noster quoque autumat iure meritoque suo systemati posse tribui nomen naturalis methodi.

Iam autem omnes difficultates nondum subla- p. 67.
tae sunt in hoc systemate naturali. Quaeritur nunc enim, ex quibus auctoribus haec indicantia sumenda atque determinanda sint? Omnes omnis aevi obseruatores in auxilium debent vocari. Semiologia ergo ab omnibus practicis exulta, materialia ad systema morborum naturale struendum praebere debet. Atque hic quaerimus cum Nostro: an haec ita sit comparata, vt id praestare queat? Viam saltem Noster posteris aperiendam esse arbitratur, quam sequi possint et hac ratione theoriam et praxin magis concatenari earumque arctam connexionem magis manifestari credit. Sufficiant haec de introductione huic libello a Cl. SELLE praefixa, in qua agitur de tractationis et nosologiae obiecto, morbo, symptomate, morbi natura et caussa, de morbo profligando et methodo morbos ordinandi.

Iam breuitate eadem per instituti nostri ratio- p. 81.
nem liceat rerum hic propositarum summam cum Lectoribus communicare, dein quaedam exempli loco addere. Ac iam quidem Noster pertractat ordines, genera et species febrium secundum differentiam

ferentiam naturalem, cum vniuersum morborum systema stabilire nequeat.

Ordo primus spectat continentes. Harum primum genus est continens inflammatoria, cui omnes species continentium inflammatarum cum inflammatione locali, catarrho, dysenteria et exanthematibus sunt subdiuisae. Ac hic primum phlegmonem, dein erysipelas et tandem rheumatismum considerat. Secundum genus spectat continentes putridas cum suis speciebus cum inflammatione locali erysipelate et rheumatismo.

Ordo secundus complectitur remittentes, harum primum genus sunt gastricae, vt febris biliosa inflammatoria cum inflammatione locali, erysipelate, et rheumatismo; genus secundum remittentium gastricarum attinet febrim biliosam putridam; genus tertium remittentium gastricarum continet febrim cum colluie pituitae in primis viis, cum colluie verminosa in primis viis, ex ulcere interno, ex obstructione viscerum. Febres verminosae diuiduntur in inflammatorias et putridas.

Ordo tertius atactas sistit, cuius primum genus cernitur in febre acuta sporadica; secundum in febre neruosa acuta ex contagio; tertium tandem in febre lenta neruosa.

Ordo quartus intermittentes habet, cuius primum genus inflammatoria deprehenditur, secundum inflammatoria biliosa, tertium putrida biliosa, quartum pituitosa, quintum verminosa, sextum neruosa.

Quemadmodum singulo ordini genera sunt subiecta in hoc systemate, sic singulo generi quoque species, quas autem breuitatis ergo hic omittere cogimur. Praeterea reperiet Lector per totum librum thesaurum optimorum, quorumque librorum his de rebus, quas proponit Noster, legendorum.

dorum. Finitur tandem hic liber postmonito ad Lectorem, quo vtilitatem huius methodi partim monstrat, partim respondet Lectori, quaerenti: Heu! ex vno morbo nunc multos condidisti! An hoc compendii causa? Num tyronis leuamine? seseque defendit. Nos vero nunc, vti solemus, de nonnullis exempli loco videamus.

Morbus cum frigore aestu et pulsu naturali p. 83.
nunc frequentiori, nunc tardiori, vario gradu atque tempore stipatus, est febris. Definitionibus tum omnino febrium a Nostro diiudicatis, docet, nullo respectu veram febris definitionem philosophicam formari posse, nisi plures morbos, apud omnes auctores sub febrium nomine cognitos, ex febrium catalogo proscribamus. Id quod et cadere in suam febris descriptionem fatetur Cl. Auctor. Causa materialis videtur Nostro sanguini inesse, etiam si vitiatu sanguis saepe saepius sine vlla febre deprehendatur. Probari et hoc potest ex phaenomenorum, curationis et criseos ratione. Causa formalis autem, qua demum accedente, febris phaenomena producuntur, in peculiari nervosi systematis conditione et idiosyncrasia forte quaerenda est, ex quibus binis causa nunc proxima enascitur.

Continentes, συνεχος Graecorum, nulla vicissitudine exacerbationum et remissionum notatae sunt; sed a principio vsque ad finem vna veluti accessione protenduntur. Causa harum materialis sanguini inest. Quapropter Noster continenter febrium typum esse purgantium contraindicans affirmat, nisi natura ipsa hanc viam feligat atque ex sanguine materiem ad primas vias denuo deferat. Omnino autem Cl. SELLE monet, has febres remittentibus esse multo rariores.

p. 107. De inflammatione ea, quae a febre vere inflammatoria pendet, et optime appellari potest phlegmone, Noster hic agit, ut inflammationes a bile, e putredine, ex miasmate rheumatico, arthritico, venereo, erysipelate cet. facile ab illa distinguantur possint. Natura inflammationis enim non semper una eademque esse potest; sed pro varia constitutione et pro diuersitate causarum remotarum admodum differt. His praemissis, Noster pertractat variarum partium corporis humani inflammationes, easque nominat secundum varios Auctores optimos quosque, additis scriptis eorum, qui hanc rem, quam vult Noster, persecuti sint. Interdum vero quaedam in commentationibus suis Cl. Auctor reiicit, vel mutat, seu addit vel illustrat, de quibus exempla quaedam videamus.

p. 119. Paraphrenitidis vocis mentionem HIPPOCRATES non fecit, docente H V X H A M O, neque ea, cum a phrenitide gradu tantum differat, vtiliter conservatur. Hinc hoc nomen ex systemate Noster proscribit, et si quis nomen cupiat, analogica ratione optime diaphragmatitis nuncupatur. Non semper saltem praegreditur phrenitidi inflammatio cerebri, id quod sectiones cadauerum abunde declarant. Ab HIPPOCRATE nominatur ille morbus οἰδημία ἐγκεφάλου, ab SAUVAGES cephalitis spontanea, a Cl. TISSOT *coups de soleil*. Quapropter ambiguum hanc vocem iudicat Noster febrigue huic non conuenientem.

p. 134. Erysipelas est inflammatio in summa cute late serpens. Calor acris, rubor roseus. Pro varia, quam occupat sede, variae species poni possunt. An morbus ille Indicus, quem Cl. CARTHESI-

rvs *) proctalgiae nomine descripsit, huc pertinet?

Rheumatismus ab arthritide prorsus differt et p. 136. utriusque causa materialis cernitur diuersissima. Quanam peculiari indole haec inflammationis modificatio a phlegmone, erysipelate differat, adhuc sub iudice lis est. Catarrho pulmonum mauult Noster cum Ill. HAENIO pulsum mollem largiri, quam peripneumoniae inflammatoriae. Materia pituitosa acris probabiliter videtur Nostro dysentericam febrem accendere neque intestinorum inflammatio ad causas, sed potius ad sequelas numeranda. Fluxus sanguinolentus non pendet ab erosione vasorum, sed a stasibus pituitosis, uti in haemorrhoidario aliisque sanguinolentis morbis. Hinc proxima gaudet cum catarrho affinitate.

Erysipelas febrilis acuta plerumque faciem occupat, chronica ad pedes magis ruit. Linguam semel tali erysipelate vidit adustam. Num et viscera? dubium est.

Triplex cernitur febrium putridarum conditio, quae et triplicem exigit curationem. Et prima quidem species eas comprehendit febres, quae peculiariter acidorum usum sibi vindicant, ortas e. gr. ex peruerso regimine vel medela, vel ex constitutione corporis laxa, exanthematibus et inflammationibus, ex contagio epidemico haud obortis, stipatas. Alteri speciei, ex contagio epidemico profectae, sine nimia virium deiectione, seruiunt diaphoretica. Tertiam tandem speciem earum febrium putridarum conditio constituet, ubi ex nimia contagii virulentia vires mox ita prosternuntur, ut excitantium ope natura sit suffulcienda.

F 2

Hue

*) v. de morb. endemic. p. 162.

Huc pertinet ea pestis prophasis, quam Noster inferius nervosis subordinavit febribus, nec non febres ex dissolutione humorum cum subita prostratione virium, praeterea et huc accersendae sunt febris carcerum Cl. PRINGLI, angina maligna Cl. FOTHERGILL, et febris flaua Americana Cl. HILLARY in stadio tertio.

p. 178. Sequuntur nunc species continentium putridarum, quae simplices et complicatae occurrunt. Difficultatem diuidendi complicatas sentit hic Cl. Auctor. In introductione enim euictum est a Nostro; ex vna eademque causa materiali varia omni phaenomena viceque versa phaenomena facie consimilia, a differenti causa materiali produci posse. Huic rationi itaque harum febrium diuisio est superstructa. Specialis febrium putridarum complicatarum character iis haud absimilis est, quibus species febris inflammatoriae a natura insigniuntur.

p. 189. Omnis omnino morbi exanthematici conditio et natura a solo contagio vel miasmate haud pendet; sed maior vel minor in corpore putredinis inde ortae gradus a varia aeris, soli et corporis constitutione producitur. Sunt interdum variolae e. gr. sub earundem ingressu mox putridae, id quod Noster a constitutione epidemica derivat. Miliaria interdum liuescunt cum oleoso foetido sodore, petechiis interspersis. De febre bullosa monet Noster, se semel in puero, febre putrida correpto; tales vesiculas vidisse, vbi in pectore simul miliaria prorupta erant, atque vesiculae magnae, pure repletae, gradu tantum a miliaribus differre videbantur. An ergo haec febris cum illa vnam eandemque materiem pro causa agnoscit?

p. 195. Tum sequuntur remittentes *αποχέτες* Graecorum ac primum quidem cum impuritate primarum

rum viarum coniunctae. Alio enim atque alio modo colluies materiae morbosae in primis viis, vel proprie ibi genita, vel saltem ortum inde ducens, imperium suum in febribus fouendis atque producendis exercet. Generatim ergo febres gastricae ita cum hac colluie coniunctae sunt, vt, nisi hac expurgata, symptomata non cessent. Atque inde gastricae a nervosis differunt, in quibus haud raro bilis vel pituita etiam est euacuanda.

Vidit Cl. Auctor in infantibus scarlatinam febrem magna cum saburrae primarum viarum copia coniunctam, quam semel etiam tumor ille leucophlegmaticus secutus est, quem Cl. PLENCIZ *) ad propria huius morbi symptomata numerat; quamvis eundem tumorem sub febris miliaris eiusdem indolis decremento obseruauerit, nec inde prorsus ad hunc morbum pertinere videatur.

Febres cum colluie pituitae in primis viis, p. 243. quae subnectuntur tertio generi remittentium gastricarum, sunt vel simplices, vel complicatae. Nec raro cum inflammatione locali sunt coniunctae hae febres, quae staseos putridae indolem prae se ferunt. Atque in his Nostro videtur humorum putredo causa inflammationis praedisponens, pituita autem occasionalis esse. Inflammationes enim non, nisi sanguine dissoluto, apparuerunt, tunc forte pituitae quaedam copia haud soluitur, et ad loca deponitur, vbi postea inflammationis speciem producit.

Ordo tertius sistit febres atactas. Magna at. p. 266. quae praeternaturalis partium irritabilitas et sensibilitas. Febris exigua inordinata, nec continens, neque regulariter remittens. Symptomata nervosa, nec inter se, neque causis manifestis respondentia.

F 3

*) vid. comm. nostr. Vol. XV. p. 137.

dentia. Febris haec sub nomine febris nervosae satis innotescit. Admodum autem difficilis huius febris determinatio spectatur, cuius ratio partim in tenebrosa nervorum cognitione, partim in eo latet, quod, ni fallitur Noster, non satis bene haec tenus medici hoc febrium genus ab aliis distinxerint. Inde et deriuanda est varia harum febrium apud Auctores idea. Referunt enim huc omnes febres, quae perturbant functiones, a nervis pendentes, ut febres biliosae e gr. saepe faciunt. Quod si vero febris nervosa a Nostro, characteribus supra positis notata, nulla diathesi humorum phlogistica vel putrida, nulla colluvie biliosa vel pituitosa in primis viis, nullis tandem viscerum obstructionibus vel exulcerationibus stipata, vel si adsunt, haud ita cum iis coniuncta, ut pro febris causa materiali possint haberi: talem febrem ex attactarum numero esse, haud exigua probabilitate opinari poterit. Ipsa autem ratio, qua ipsa natura febris quodammodo diiudicari potest, observatione phaenomenorum et effectuum medicamentorum consentiente sequens est: „Datur corporis constitutio, qua leuissimis causis accedentibus phaenomena producuntur, quae alias grauiorem causarum modum ad sui existentiam supponunt. Vbi ergo febris symptomatibus nervosis stipata, nullam causam ex iis manifestat, quae alias febres producere solent, vel quod idem est, si phaenomena causis manifestis consuetis haud respondent, ibi nervosam vel attactam esse adfirmari debet. Ita vera est huius febris notio ac omnis confusio Nostro videtur vitata. Commemoratur et hic ad confirmandam hanc ipsam notionem febris nervosae locus Cl. WHITT *). Materialis causa ergo huius febris maxima in nervosi systematis praedispositione

*) v. comm. nostr. Vol. XVII. p. 223 seqq.

dispositione cernitur et duplex deprehenditur eius conditio. Ac primum quidem ob peculiarem atque praeternaturalem irritabilitatem, dein ob singularem nonnunquam systematis nervosi debilitatem. Vtrinque leuissima quaeque causa motus irregulares potest producere. Ab utraque causa ordo harum febrium pariter, ac curatio pendet. Nimia enim nervorum irritabilitas et sensilitas magnusque inde circulationis orgasmus, omnino temperantia his febribus propria postulant: nervi autem debilitas, ad materiei expulsionem praestandam impar, exigit roborantia et alexipharmaca. Profunt interdum in his febribus euacuantia, sed iis caute est utendum, et fatetur Noster: harum omnino febrium curationem nondum esse omnibus numeris absolutam. Malignitas, quam nonnulli his febribus adscribunt, non lubenter admitti posse Nostro videtur. Divisio ex superioribus *), ubi genera atactarum nominauimus, patebit. Sed haec haecenus. Placuit nobis paullo accuratius hic versari, sperantibus, fore, ut ne displiceat nostris Lectoribus.

Primo considerat Noster febrem acutam ner. p. 272. vofam sporadicam, primum genus atactarum, eiusque symptomata, ut dolores artuum, praecordiorum, pulsus parvus, debilis, duriusculus, nunc celer, nunc tardus, lingua aspera tremulaque, vox per intervalla acutior vel subrauca, mittimus alia, enarrat. Species huius generis sunt phrenitis, febris soporosa, hydrophobia, febris nervosa acuta puerperarum.

Febris lenta nervosa sistit genus tertium atactarum, cuius conditio ea est. Videtur in ea singularis nervosi systematis adesse debilitas, qua natura

*) vid. supra p. 85.

tura ad causſam quandam occaſionalem internam expellendam, in ſana conſtitutione mox ſubigendam, non ſufficit, et ſic materies ad partes nobiliores meſtaſtatiſce deſertur, vel ibidem ſenſim accumulatur ſummo cum periculo, et, niſi vera criſis accedat, mors certa imminet. Locale vitium internum Noſter non admittit in his febribus, Pituita et omnis omnino colluuiſ primarum viarum potius videtur huius febris effectum, quam cauſſa. Nonnunquam materiem arthriticam cauſſam huius febris occaſionalem praeſbere, obſervatio quaedam, quam hic tradit, Noſtrum docuit. Omnino autem putat cauſſam occaſionalem febrium harum non ſemper eſſe vnam eandemque, ſed pro indiuiduorum ratione admodum variare, et nos plerumque latere. Quapropter cupit obſervationes, quibus haec diuerſitas cauſſae eluceſcet. Inde et curatio alio atque alio modo eſt dirigenda. Omnino autem hic Noſter monet, mox in initio roborantia mere adſtringentia haud prodeſſe, quoniam materiei exitum prohibeant, illudque exemplo illuſtrat.

p. 300. De intermittentium febrium natura medici multum diſputant, nec non de earum cauſſis, hic a Noſtro recensitis. Cl. Auctoris autem ſententia, quae maxima ei videtur gaudere probabilitate, eo redit, vt haec conditio aut qualitas, qua colluuii pars ad febrem intermittentem producendam apta redditur atque ſanguini admisceſtur, in peculiari ſyſtematis neruoſi conditione lateat. Faciunt ad hanc ſententiam corroborandam Auctorum obſervationes: ab intempeſtiuo purgantium uſu facillime febrem recidiuam oriri; roborantia, purgationem ſi producunt, curationem haud perficere; et vomitoria, ſi per aluum effectum edunt, febrem protrahere.

protrahere. Morbosa itaque quaedam neruorum irritabilitas primariam inuoluit febris rationem. Deinde accedit magnum animi commotionum in producendis febribus intermittentibus imperium, nec minus illustratur atque confirmatur haec Nostri sententia vsu corticis Peruuiani, neruini remedii, et intermittentibus febribus pariter, ac omnibus periodicis morbis maxime congrui. Proxime accedit Nostri sententia Ill. VAN SWIETEN *). Item Cl. WHYT quærit: an forte tantummodo nerui primarum viarum sint vitati? Cl. SENAC **) autem negat, hanc neruorum cooperationem in febribus intermittentibus, quum in mali hysterici ad febres intermittentes comparatione nullam deprehendat similitudinem. Sed nec malum hystericum, nec vlla alia neruorum læsio, cum ea in febribus intermittentibus gaudet affinitate. Neque haec neruorum mala conditio per se naturam febris constituit; sed alia adhuc caussa adesse debet, quæ in huius neruorum morbosæ conditionis connubio, causam demum febris materialem exhibet. Causa ergo prædisponens februm intermittantium semper eadem est; occasionalis vero diuersa: inde et venit varia earum atque interdum adeo complicata ratio, quam Noster nunc sequitur in generibus constituendis, speciebusque subiungendis. Generibus supra ***) communicatis, breuitatis nostræ ergo, species eorum, vti per totam huius libri relationem facere debuimus, et hic nobis sunt mittendæ.

Nec amplius nobisque et forte quoque Lectoribus carius habemus, quod Cl. Auctori optemus,

F 5

quam

*) v. comm. in aphor. BOERHAAVII Tom. II. §. 757.

**) de recondita febr. intermitt. tum remittent. natura cer. v. comm. nostr. Vol. VIII. p. 613.

***) v. p. 79.

quam ut vires sanitatemque plenam impertiat
ei summum Numen in opere hoc, quod vult, con-
tinuando, cuius ambitum et gravitatem aequè
perspicimus, ac Cl. Auctor iam intellexit et inpo-
sterum praevidet. Restant praeterea morbi, pro-
xime ad febres accedentes, quos, cum nulla ratione
febris accenseri possint, primo inposterum sub-
iungere constituit.

XI.

Essais ou reflexions intéressantes relatives à la
chymie, la médecine, l'économie & le com-
merce; avec une dissertation sur la question:
Si les causes des maladies de l'ame & des
nerfs ont toujours leur siege dans le cer-
veau? par OTH. GVIL. STRUVE, medic.
pratic. membre ordin. de la société écono-
mique de Lausanne cet. à Lausanne, chez
Franc. Grasset & comp. 1772. 8. pagg. 223.
cum praefatione.

i. e.

Commentationes chemiam, medicinam, oeco-
nomiam et commercium spectantes, cum ad-
iecta disquisitione quaestionis: num animi
neruorumque morborum causae semper ex
encephalo deriuandae sint? Auct. OTTONE
WILHELMO STRUVE.

Quae hic offertur collectio paullo ante idiomaticè
Teutonico communicata *) iam vero denuo
digesta valdeque emendata et adaucta, quinque par-
tibus constat. Disseritur enim 1. de natura aquae
vitae, ex pressis vuis factae. Traduntur deinde epi-
tome rerum, ad oeconomiam et salutem publicam
spectan-

*) vid. comm. nostr. Vol. XIX. p. 732.

spectantium. Tertio tentamen lectionum chemi-
carum, oeconomiae, artibus ac scientiis propria-
rum. Quarto communicatio duorum specificorum
antepilepticorum remediorum, et in scrophulis sa-
lutarium. Quinto noua methodus epilepsiae mor-
bisque neruosis medendi; et sexto denique quae-
stio, supra allegata, examinatur. Noster prouin-
ciae, Vaudum dictae, (*Vaud*) incola, cum ea vis
abundet, in quaestionem, ab aliis propositam: num
aqua vitae, ex vis pressis parata, sanitati noceat,
quippe quae salutem eius prouinciae spectare vi-
deatur, paulo fufius inquit. Non hic de vario
modo parandi, non de corporibus, ex quibus pa-
ratur, variis, non denique de Cl. Auctoris rationi-
bus, quae incolas ad eius praeparationem, haete-
nus neglectam, inuitent, dicemus.

Praemissa definitione spiritus vini, ad partes p. 8.
eius constitutiuas phlogiston, acidum et phlegma
refert; oleum vero aethereum, ex tribus his com-
positum, non essentiale, sed accidentale omnino esse
principium: haec et nostro liquori inesse analysi
chemica docet; oleosum et resinofum, gustui non
ita gratum, ex pedunculis vuarum (*grappes*) pro-
venire. Nec aquam vitae ex duobus his principiis p. 12.
sanitati nocere, patet 1. quod vina potissima rubra,
quae multum oleosi et resinosi, cum vuae simul
cum pedunculis premantur, in se continent, bona
sint cardiaca, nec vlllo modo sanitati nocitura; 2.
quod ex vis pressis potus acidiusculus, acris et vi-
nosus *de la pinguette* dictus, paretur, quo vinarii
ad roborandum et refrigerandum admodum copiose
vtantur, nec vllum inde percipiant incommodum;
3. quod denique oleosum hoc et resinofum princi-
pium destillatione separatum, corporique, vt re-
medium internum, applicatum, nullum produxerit
nocumentum. Accedit et hoc, quod iste liquor spi-
ritu

- ritu vini vulgari in variis experimentis chemicis v. c. naphthae, liquoris anodyni, aquae vulnerariae, non minus, quam in arte pictoria cet. multum praefet.
- P. 19. Ex calculo, de numis, qui quotannis ad spiritum vini ex aliis provinciis huc transportandum impenduntur, et ex commodo, quod in incolas ex eius praeparatione redundaret, videmus 480000 florenos quouis anno in provincia hac seruari posse.
- P. 21. Panem non iuste eleuatum, affuso pauxillo huius liquoris in pastam, optime correxit: non minorem usum praestat in placentis, fermentatione spirituosae et acida.
- P. 24. Ex vuis denique pressis calcinatis in vicinia Moeni celebre illud pigmentum, *fin noir d'Allemagne* dictum paratur, et per totam Germaniam distribuitur. Qui itaque asserunt, pigmentum illud ex fecibus vini (*la lie de vin*) calcinatis parari, valde falluntur.
- P. 26. Querelas mouet Noster in sectione altera de non adhibita solertia incolarum in attendendis bonis, quae natura ipsis ex cultura soli laeti offert. Multa enim producta, quae ex aliis provinciis magno sumptu apportantur, paruo labore hic substitui possunt. Charta e. gr. impressoria, nitrum, calx, ligna, lithanthraces cet. ex liberali eiusdem provinciae soli penu commode peti possunt. Ex productis porro naturae variae compositiones et formandae sunt.
- P. 37. Sic e. gr. Noster materiam composuit, cerae, ex qua cerei efformantur, similem, minimo quidem pretio. Pigmentum deinde caeruleum, linteis tingendis idoneum, smaltoque multo praestantius, communicaturus est. Ex castaneis denique syluestribus, vulgo parui habitis, spiritum et acetum, iusta adhibita attentione produxit; ma-

ior exinde redundans utilitas in glutine admodum
utili cernitur.

Neglectum queritur in sectione tertia chemiae p. 40.
studium, quippe ex cuius fonte multa in salutem
publicam possent hauriri commoda. Fructus, quos
haud vulgares oeconomia ex chemia percipere pos-
sit, fusius recenset. Proponit porro ordinem, quo
in tota pertractanda chemia per plures annos
usus sit, et quem ab aliis vix diuersum inuenimus,
nisi, ut omnes operationes omnesque processus ad
usum oeconomicum, quatenus commodum huius
provinciae spectet, reducat. Praemissis itaque
quatuor elementis, eorumque usu oeconomico de-
monstrato, quamlibet operationem chemicam, qua
ratione usui oeconomico respondeat, percurrit.
Hinc viginti tribus operationibus a solutione ad
reductionem usque tria regna perlustrat, et quo
modo eadem ad salutem publicam usumque oeco-
nomicum applicandae sint, studiosius exponit.

Chemia oeconomica haecenus perlustrata, iam, p. 112.
cum ubique salutem Noster publicam curae cordi-
que habeat, pharmaceuticam eam, quatenus bona
medicamenta, quae sanitatem amissam restaurent,
exhibeat, consideraturus videtur. Duos itaque mor-
bos, scandala medicorum dictos, obstructions ni-
mirum glandularum (*écrouelles*) et epilepsiam, in-
colis istis haud infrequentes, quibus, cum nulli ha-
ctenus remedio, ab aliis iisque celebribus practi-
cis hic commendato, euentus responderit, vera
specifica, quae ex chemia haussisse asserit, opponit,
quibus funestos hos morbos radicitus sustulisse mul-
tis allatis exemplis testatur. Quo vero multas in-
colae Nostro pro egregio suo in ipsorum salutem
animo habebant gratias; eo maiores nos ipsi ha-
beremus, si specifica ista medicamenta, cui maxi-
mas

mas laudes tribuit, non, vt arcanum, celare, sed, laudabili aliorum exemplo, nobis quoque communicare ipsi libuisset. Liquor aqueus illi, pilulae huic mederi dicuntur.

p. 145. Constituit secum Cl. Auctor, peculiari scripto, cuius dispositionem hic infert, epilepsiam dicum hoc malum, paullo curatius inuestigare, et in eius causas, symptomata et methodum medendi inquire: quam cum ipso Auctore hic communicamus. Totum scriptum tredecim capitibus constabit: Pertractabitur in primo historia morbi: agetur in altero de eius natura, sede, et de partibus corporis praecipue in eo affectis: tertium introitum ad hunc morbum monstrabit, suscipiet et quartum studiofius examen variarum eiusdem morbi causarum, graduum eius diuersitatumque. In quinto affinitatem, quae huic cum aliis morbis intercedit, vel ubi vere cum aliis complicatus sit, demonstrabit. Sextum offeret signa diagnostica morbi et paroxysmi imminentis vel absoluti. Causae praedisponentes in septimo exponentur: declarabit octauum in quo omnes huius morbi species conueniant. Vere specifica in nono, et satis probata remedia omnino indagari posse probabitur: et sic in decimo certitudinem eius antepileptici medicamenti, quod multis tentaminibus probatum inuenit, testabitur. Quae omnia ad declarationem eius efficaciae necessaria sint, in vndecimo allegabit. Modum eius applicandi duodecimum, et decimum denique tertium bonitatem eius, multis exemplis simul addendis, explicabunt.

p. 149. Soluitur tandem in sectione sexta quaestio, in fronte libri allegata. Videmus ex hac disputatione, sedem variorum morborum neruorum a Cl. Auctore

Auctore in primis viis figi, quibus etiam iustis remediis purgatis, sublata causa, effectum vel morbum symptomaticum in cerebro tollendum esse. Omnino hic, quae Auctor de intimo et satis conspicuo encephalum inter et infimum ventrem consensu differit, aequo accipimus animo: concedimus ipsi porro, non semper ubiuis ad primariam causam, omni adhibito studio, examineque iuste instituto perueniri posse, vel, hac etiam detecta, ad aliam remotiorem vel effectum magis vrgentem interdum regrediendum esse; caput vero ad vitam p. 150. non absolute necessarium esse, quis est, quin dubitet? Quae porro de variis morbis, quos percurrit, ubi encephalum in consensum trahitur, asserit, semper fere primas vias accusandas esse, lubentissime probatur. Experientia enim constat, malum hypochondriacum, quam vehementissime etiam encephalum afficiat, ut plurimum ex primis viis male constitutis oriri, quamuis etiam nimiam animi contentionem multum hic conferre posse non neget. Valet et hoc de mania, melancholia, deliriis, phrenitide cet. quae plerumque, primis viis liberatis, egregie curantur*). Verbo in omnibus eiusmodi morbis, qui encephalo vel animo tribuuntur, non magis ad ipsum cerebrum, quam primas vias respiciendum esse. Vinculum enim animi cum abdomine ita arctum esse, ut neutrum a vexatione alterius liberum sit. Quos porro examinat morbos, et ex thesi sua explicat, praeterimus, cum ex iis iam intelligatur, quae sit idea Cl Auctoris. Aphorismum denique, quem ex dictis posuit, adiciamus p. 213. *Morbos animi, nervorumque sedem non semper in encephalo, sed fontem eorum ut plurimum in abdomine quaerendum esse: hoc vero emendato corticeque, methodum medendi et iustiore et curatio- nem certiore fore.*

*) IVNCKER consp. medic. p. 933 seq.

XII.

RICHARDI MEAD monita et praecepta medica permultis notationibus et observationibus illustrata. Auctore CLIFTON WINTRINGHAM. Lugd. Batau. ex officina Haakiana 1773. 8ma mai. pag. 231. praeter praefat.

Monita haec Cl. MEAD, quorum non nuper fecimus mentionem *) variis observationibus illustrare, confirmare augereque est Cl. WINTRINGHAM consilium. Non vanas aut fictas morborum species, non aegrorum somnia Lectori promittit, sed symptomata et signa cum causis, pauca quidem et simplicissima; attamen vera, et uti asserit, ad lectulum aegri maximam partem delineata, praxi sua, nulloque theoriae cuiuslibet respectu habito, stabilita. Breuitati praeterea studuit Cl. Auctor, et ideo Noster quoque aliquo loco de obscuritate ex studio breuitatis timet, ubi et pollicetur, se iterum vulgaturum esse et aucturum aliud opus Cl. MEAD **), quo agitur de variolis et morbillis, ibique de malignis febribus, ex putrido fomite ortis, simul disputaturum. Ut itaque intelligant Lectores, num id praestiterit Cl. Auctor, quod est pollicitus, quaedam pro more nostro exempli loco cum iis communicemus.

p. 18. Dicit hic potissimum contra inutiles distinctiones pleuritidis et affirmat Cl. Auctor, rarissime fieri solam pleuram, longe frequentius musculos intercostales. Id quod, a dolore, quoties aer spiritus ductus est, valde aucto et cadauerum dissectione confirmatum habet. Tota res redit ad gradum inflammationis

*) v. comm. nostr. Vol. I. p. 555.

**) v. EIVSD. the medical works Lond. 1762. 4ma mai. p. 299. comm. nostr. Vol. XV. p. 698.

flammationis et doloris, et ad vtrumque tam in pleuritide, quam in aliis inflammationibus sedulo attendendum monet. Venaesectionem itaque in pleuritide vere inflammata suadet largam ad signa prima defectus animi vsque, et pro gradu mali repetitam. Attendit praeterea ad deriuationem et reuulsionem in vena secunda et vult saphaenam potius eligere, quam brachii venam in pleuritide, aut primo venam medianam, basilicam, aut cephalicam incidere, dein ex saphaena sanguinem educere. Ita dolorum maius expertus est lenimen in aegris, quam si in brachio modo vena est secta. Vesicatoria nihil iuuant, sine praemissis venaesectionibus. Inflammatione remittente vrget laxantia.

Dum de febribus intermittentibus agit, rhabar. p. 26.
bari et corticis Peruuiani virtutes vnitas meritoque a Cl. MEAD laudatas spem elusisse in curatione harum febrium asserit, atque ita pergit: „cum in tali igitur loco res sit, experientia comprobaui, vt ad omnes rhabarbari partes feliciter valeret massa, quae habet pilul. R V F I, cinnab. antimon. a ʒss. sapon. amygdal. ʒjss. syr. croc. q. s. M. F. Massa, cuius exhibeantur pro re nata viginti vel triginta grana.,

Apoplexiam dum considerat Noster, amandat p. 41.
Lectores ad Cl. THOMAM LAWRENCE *), qui hac de re egit, et quaedam modo vsu explorata hic addit. Apoplexiam diuidit in sanguineam et pituitosam, licet haec diuisio ipsi non perfecta videatur, in praxi tamen non mittenda.

In menstruis ciendis laudatur a Nostro borax. p. 60.
qui cum attenuantibus, calefacientibus, refrigerantibus

*) V. EIVSDEM praelectiones medic. xv. Lond. 1757.
8. c. f. p. 54 et 55. comm. nostr. prim. decad. sup-
plem. IV. p. 712.

tibus et resoluentibus remediis, pro habituum differentia commode dari potest.

p. 83. *Incrassantia* Noster laudat in angina inflammatoria. Humores enim acres tum diluunt et obtundunt, tum acidis assumendis, quae in his febribus inflammatoriis necessario requiruntur, optimum praebent auxilium, ne eorum usu nimis stimulentur intestina. Accedit et hoc, quod, adhibitis simul incrassantibus, maior copia acidorum possit exhiberi.

p. 117. In dysenteria, torminibus pacatis, et fecibus indolis melioris more naturali simul egestis, ne revertatur morbus, suadet Noster lenissima adstringentia, amara, aromatica et balsamica, interposito laxante leni, eiusque effectu praestito, exhibet modicam anodyni portionem Noster cum successu. Inter haec remedia electuarium e scordio, pulvis e bolo, compositus cum opio, vel simplex, cinnamomum, *conessi*, simaruba, cortex Peruvianus, radix columba, quassiae, rheum, lignum tinctorum Campechense, balsamum Gileadenis, balsamum anodynum prae aliis laudantur a Nostro. Horum enim remediorum usu neglecto, dysenteria facile fit chronica, quid, quod demum letalis. Saniem Noster in intestinis reperit in milibus, hoc morbo peremtis.

p. 133. *Hydrops ovariorum* dignosci potest ab ascite et tympanite, quorum morborum coniunctionem fere semper vrget Cl. Auctor, duritie et inaequalitate tumoris, inferiorem abdominis regionem occupantis, quippe in aliis tumor aequalis est.

p. 134. *Secta cadauera*, morbo languido morientia, cerebrum, pericardium, peritoneum, abdomen aut viscera nonnulla et vasa adiposa cet. aqua redundare

dare monstrant; morbo acuto autem exanimati, seu telo, aut vulnere abacti aqua liberas has partes ostendunt. Inde suspicatur Noster, vires exhalantes aegre culpandas esse hac in re, multo potius vires absorbentes, quae deficere solent saepissime. Id quod ei vtile in praxi videtur.

Sitis ingens in hydropse mali admodum est p. 138. ominis, quippe quae sanguinem aquosa parte privatum et humorum stagnantium putredinem prodit, nec vnquam sanatur aeger, hoc symptomate urgente.

Isterum certe iuuant serum lactis et succi ve. p. 144. getabiles lactescentes, tempore verno cum sapone Veneto aut amygdalino sumti.

Nostro probabile videtur calculum renalem p. 147. saepe, nisi semper, ex rupta arteriola guttas aliquas sanguinis emittente, quibus materia urinae lapidea aut terrena euadat agglutinata et concreta, imprimis oriri; fracto enim omni calculo, apparet in eius centro macula rubra aut fusca. Hanc sententiam confirmant corpora peregrina in corpus missa et incrustata, experimentumque Nuckianum.

In usu fuit Nostro, locis pone aures maxime p. 156. commodis inurere cutim caustico medicamento in quamplurimis oculorum morbis et in ipsa gutta ferena insigni cum fructu, ob iter rami arteriae carotidis ad ipsum oculi globum. Caute autem hic est versandum, ne ob nimium humorum affluxum, eorumque stagnationem in interstitiis musculorum exiguum sinus, fistulae cet. oboriantur.

De singulari virtute liquoris hepatis piscis, p. 158. mustelae fluuiatilis, in oculorum maculis et albagine amandat Lectores Noster ad Cl. DE HAEN.

p. 158. Vt aliquod de nocentibus odorum viribus utile habeatur iudicium, huiusmodi effluvia ad tria genera Cl. Auctor refert: primum nimirum pertinet ad ea, quae ex vegetabilium fermentatione aut corruptione sunt deriuanda; alterum est ex putredine animalium, et tertium, ex quorundam mineralium exhalatione ortum ducit. Verisimillimum enim videtur, quamplurimas febres epidemice grassantes, sicut miliares, petechiales, putridas et pestilenciales, nec non permultos morbos colicae, hypochondriacae, hystericae et scorbuticae naturae, quibusdam ex praedictis causis, nunc seorsim, nunc coniunctim agentibus, omnino adscribi debere.

p. 183. In malo hypochondriaco respicit Noster sedulo ad lienis, indeque et ad hepatis, quoniam bili praeparandae et fecernendae inprimis inseruit lien, imbecillitatem, seu aliam atque aliam morbosam indolem. Vultus pallor lienis obstructionem verisimillime prodit. Qui pancreas et lienem infarcti habent, ii copiosum sputum edere solent. In vasis mesentericis et hepaticis, quae ceteris sunt debiliora, inprimis mali hypochondriaci sedes est. In curatione huius mali attendit Noster indolem praedominantis acrimoniae e. gr. acidum cum lentore, alcali glutinosum cet. et ita dirigit curationem.

p. 210. In fluore albo suadet Noster iniectiones vterinas ex terebinthina Veneta, vitello ouorum, aqua calcis simplici, vel aqua aluminosa Bateana, vel aqua ferraria; et disuadet opium.

p. 212. Hystericum morbum valde affinem iudicat Cl. Auctor morbo hypochondriaco, et sexus constitutioni et fabricae potius tribui debere differentiam, quam morbi naturae et generi asserit.

XIII.

GEORGE WILHELM STEINS, *der Arzneygelehrheit Doctors und hochfürstlich Hessischen Hofmedici, der Arzney, Wundarzney. und Entbindungskunst O. O. Lehrers am Collegio Carolino, des Collegii medici zu Cassel, der fürstlich Hessischen Academie der Wissenschaften zu Gießen und der Holländischen Gesellschaft der Wissenschaften zu Harlem Mitglieds, kurze Beschreibung einer Brust- oder Milchpumpe, sammt der Anweisung zu deren vortheilhaften Gebrauch bey Schwangern und Kindbetterinnen. Mit einem Kupfer. Nebst der Anzeige seiner Vorlesungen über die Chirurgie und Entbindungskunst. Cassel, gedruckt bey Heinrich Schmiedt 1773. 4. Seiten.*

i. e.

Brevis descriptio anlīae lacteae seu matmālis, cum vtilitate eius in grauidarum et puerperarum circa mammas molestiis. Auctore Cl. GEORGIO GVILIELMO STEIN.

Hoc instrumentum, vti ex iconē addita clarius patet, constat ex cylindro cauo, embolo cum valvulis elasticis (*Ventilen*), porro obice (*Schließhahn*), duobus recipientibus et clauē instrumenti. Omnes hae partes et singulae in tabula addita sunt repraesentatae: cum vero sine iconibus iusta instrumenti huius simplicitas aegre queat intelligi, vltiori eius descriptioni superfedeamus, et vsum eius hic modo breuiter videamus, quem non parum esse iudicamus.

Vasa lactea aperienda et papillae sunt prolongandae in grauidis et puerperis. Eo consilio applicat Noster ante partum per quatuordecim dies

bis terue de die suum instrumentum in primiparis, in puerperis vero post partum, et praefert hunc suum modum Cl. Auctor omnibus haftenus solemnibus. Colostrum a Nostro per instrumentum potius educitur, quam ut suadeat neonatis, ob tormina et horborygmōs saepenumero infantibus maxime fatales, per colostrum obortos, iisque offert tutius et facilius syrupum laxantem. Ne porro instinctus sugendi in neonatis pereat, machinas sugendi, quibus infans interea nutritur, impletas tenui iusculo ex fagopyro cet. proponit. Atque ita papillae laesiones variae, mammarum tumores, dolores, scirrhi, abscessus, alique morbi, quin imo ipsa febris lactea optime euitari possunt.

p. 16. His malis vero vel praesentibus hoc ipsum instrumentum non utilitate destitutum Noster intellexit. Cataplasmate enim emolliente antea adhibito, lac corruptum resoluitur, per instrumentum elicitor, et sic tumor, dolor, scirrhi mammarum et febris cessarunt. Papillas laesas non facilius curavit, quam applicatione huius instrumenti, quod loco recens nati lac eduxit. Interdum suctione laesas papillas praeterea iuuat spiritu lauendulae, post applicationem machinae adhibito externe. Pariter hoc instrumentum suadet nutricibus loco infantis ad lac conseruandum, seu tum, cum terrore percussae, seu bile motae nolunt mammas praebere infanti cet.

p. 17. Iuuat et hoc instrumentum non minus eas mammas, quae iusta lactis copia indigeant, dum illud affluxum lactis promouet. Est porro maximae utilitatis in morbis, qui ex aberratione lactis oboriri solent, saepeque latent, nec raro letales occurrunt, quos non minus arcet.

Tandem commendat quoque hanc machinam p. 18. ad lac fugendum ex mammis neonatorum, qui saepe ex hac parte patiuntur, neglecto lactis effluxu. Potest et hoc instrumentum in auxilium quidem vocari in fetibus debilibus, qui vitam non plenam habere videntur; attamen hic praefert Cl. Autor clysmata ex nicotiana, cui vsui pariter haec machina est adaptata. Meretur enim omnino praeter hanc vtilitatem, in gravidis et puerperis attentionem propter alios vsus hoc instrumentum, quos, eo facili perquam et simplici ratione mutato, praestat.

Vulgauit hoc *J. C. Breithaupt* mechanicus, secundum Cl. *STEIN* voluntatem in peculiari relatione*). Adaptatum nempe est hoc instrumentum a *Breithauptio* ad pus fugendum, ex aliis vulneribus, ad iniectiones chirurgicas, ad clysteres tum vulgares, quam yterinos, et, vti retulimus, ad fumum nicotianae cum intestino recto communicandum, et ad scarificationem instituendam, sine aere per flammulam lampadis rarefacto.

XIV.

Noua acta physico medica academiae Caesareae Leopoldino Carolinae Naturae curiosorum Tom. IV. Accedit appendix et tab. aen. IX. Norimberg. impensis Wolfgangi Schwarzkopffii 1770. 4. pagg. 628. cum appendice, praeter indicem et catalogum superiorum.

Quemadmodum praecipua tantum momenta ex tertio horum actorum tomo enarrauimus

G 4

*) *Nachrichte zum Gebrauche des übrigen Apparats der von dem Herrn Professor STEIN zu Cassel beschriebenen Brust- oder Milchpumpe. Cassel im Monat December 1773.*

mus *), sic in quarto, iam cum Lectoribus nostris communicando, eadem ratione versabimur. Ac primum quidem agitur:

p. 1.

1) *De paralytico non sanato*; Auctore IO. IAC. RITTER. Erat iuuenis, gibbosus, debilis et semper saepeque morbis obnoxius. Praeterea masturbationis sibi contraxit damna et inde procul dubio maximam partem huic paralyfi non solum dedit occasionem, sed eam etiam insanabilem reddidit. Ac primum quidem debilitatem pollicis et indicis dextrae manus cum frigore sentiebat. Dein oesophagus paralytice afficiebatur et sic subinde alterum latus et fere totum corpus ita, vt ne ani quidem muscoli immunes essent, cum plena actionum animalium abolitione, quoad internos sensus. Praeterea accedebant, haemorrhoides coecae, aliaeque varia superueniebant symptomata, quae autem hic aequae, ac remedia, ad hanc paralyfin resuscitandam frustra tentata, cum variis obseruationibus et annotationibus a Nostro hic additis, non possunt recanferi. Epicrisis a Nostro addita sicce habet: „Partes laesas, plures simul eodem vitio laesas, scientiam musculorum neruorum, horum vnitionem, originem, dispersus, cognitionem functionum ab vnoquoque horum pendentium (causas praegressas, inuuantia et nocentia) inter se comparanti, docent sedem mali (vt cum BOERHAAVIO **) loquar), vt et cuius culpa? nostro subiecto insanabilitatem.,

p. 21.

2) *De ingenti aneurysmate aortae exteriori disrupto*. Auctore EDVARDO SANDIFORT. Erat ab initio 1764 tumor in dextro latere pectoris, in dies auctus: in viro 54 annorum, causam huius tumoris prorsus ignorante. Medicus, qui hunc tumorem

*) v. comm. nostr. Vol. XVIII. p. 317

**) aphor. de cognosc. et curand. morb. §. 1070.

tumorem oui gallinacei magnitudine inueniebat, aneurysma esse intelligebat et venaesectione, lenique compressione utebatur. Ob asthma autem ultra sex dies compressionem non ferre potuit aeger, aucta valde anxietate. A martio vsque ad octobrem nihil contra hunc tumorem molitus est, vsque dum duas maculas detexit in eo. Tum Noster accersitus inuenit aegrum anxium asthmaticum, valide tussientem, qui supinum situm, quem optimum inuenit, elegerat. Pulsus erat debilis quidem, attamen regularis. Tumor horribilis, inaequalis, durus, dolens, duobus in locis valde tenuis, nec villo modo compressionem permittebat. Pulsatio fortis, visibilis, synchrona pulsui arteriae, in carpo explorari solitae. Extendebat sese tumor a latere dextro sinistrorsum ultra os pectoris, a parte superiore duorum digitorum latitudine a clauicula distans, ab inferiore vsque ad papillam dextram sese extendens; circumferentiam habens $2\frac{1}{2}$ pollicum Rhenolandicorum, $10\frac{1}{2}$ latus altusque. Maculae erant liuidae gangraenosae, sanguinem et pus monstrantes et apparebant quoque plures. CL. SANDIFORT, cum illud aneurysma ex cavitate pectoris oriri intelligeret, prognosin letalem et solummodo de impedienda distensione vltiore hic meditandum esse affirmabat. Venaesectionem et accuratissimam dietam ceterum hic Noster laudat cum aliis. Vena autem non potuit secari hic ob summam imbecillitatem ex sanguine iam euacuato, et ob timorem, ruptionem aneurysmatis accelerandi per venaesectionem. Atque ita misere se habebat aeger vsque ad 12 octobris, pulsatione tumoris quotidie minore et extenuatione maiore multis in locis, ita vt sanguis transudaret, ob polyposam, vt videtur Nostro, in eo concretionem. Tarde quoque moriebatur aeger, quoniam poly-

posus sanguis subitam euacuationem sanguinis impediēbat.

p. 28.

Cadauere aperto, saccus aneurysmatis tenuissimus erat et vno in loco disruptus. Quō inciso, sanguinis polyposi certe tres librae inueniebantur, eoque euacuato, apparuit aneurysma, quod, inter secundam et tertiam veram supremam costam ex parte anteriore dextra aortae ortum, in ipsum ventriculum cordis sinistrum penetrabat. Quapropter et Noster thoracem aperijt, et aneurysmatis originem declarauit, quod concretum erat cum variis partibus, osseasque habebat eminentias cariemque induerat costis. Reliquas notatu dignas res mitimus hocque vnum addimus, iconem a Nostro esse adiectam, qua hoc aneurysma ante et post mortem est delineatum.

p. 34.

4) *Partus gemellorum, quorum prior facillime, alter in situ praeternaturali, vi dolorum tamen exclusus est; Auctore eodem.* Alterius situs cernebatur ita, vt brachia intrassent cum funiculis et pectus occluderet introitum. Versione frustra tentata, Noster meditatus de auxilio, setum mortuum vehementi nisu expressum vidit ante se iacentem. Nimis commotus non attendit ad secessum ossium pubis. Ceterum adscribit hunc irregularem partum extraordinariae capacitati ossium peluis parturientis.

p. 35.

5) *Partus forcipe terminatus; Auctore eodem.* Venter praeter modum distentus et quasi in duo hemisphaeria sulco ad ductum fere lineae albae diuisus, pedes quoque ad genitalia vsque tumidi, plerumque pro certissimis habentur gemellorum signis. Nihilominus in hoc casu, vbi omnia haec signa aderant, vnus modo apparebat fetus, et tumorem formabat

formabat in hypochondrio dextro, placenta ibidem accreta. Inde audet Noster affirmare, nulla esse gemellorum certa signa. Puella a Nostro feliciter extracta forcipe, vegeta satis erat. Placentam vero ab utero liberauit et eduxit.

6) *Asthma periodicum siccum*; Auctore IO. AVG. p. 37.

PHILIPP. GESNERO. Textor aliquot supra viginti annos natus, quotidie a meridie hora prima adeo difficulter respirabat, ut negotia sua subire nequiret. Eodem tempore et interdum mane vel ante meridiem molestam in faucibus sensationem, hysteriarum feminarum in modum, percipiebat. Asthma praeterea erat siccum, subito aegrum invadens, tussis aequae sicca, pulsus naturalis, nec conuellebatur, pectus. Ceterum omnes actiones bene sese habebant. Asthma hoc cohibitum est cortice Peruviano, qui tormina huic aegro excitavit, et seposito cortice, asthma recrudescebat. Lumbricis nonnullis euacuatis cum saburra primarum viarum, demum cortex prorsus hoc malum sustulit. Sensatio autem faucium oxymelle scillitico et sulphure antimonii aurato post sputa copiosissima eaque tenacissima est deleta.

9) *De procidentia vaginae uteri*; Auctore STE-P. 41.

PHAN. WESZPREMI. Erat totalis vaginae uterinae procidentia cum plena eiusdem inuersione et simul etiam uteri descensu, sed absque illius inuersione et prolapsu. Nam is ultra et extra vaginam non erat propulsus, sed in inuerfa vagina haerebat pendulus. Aegra decem et nouem annorum, pondera ipsius viribus eleuans maiora, hoc malum erat passa. Haec itaque aegra a Nostro roborantibus, balneis et pessariis etc. sanitati ita est restituta, ut non solum debitum lunare, quod antea

antea, vti purulenta materia, in hoc morbo apparebat, rediret et rite continuaret, sed etiam vti matrimonium iniret.

P. 45. 10) *Haemorrhoides ex vagina uterina exitum molientes*; Auctore CHRISTOPH. GOTTLIEB BONZ. Haemorrhoides internas, quas passa erat femina haec aliquoties, vesicam et sphincterem infestantes, morbi huius causas exstitisse, minime dubitat Noster. Nec minus tribuit illis varicosis vasis dolorem in coitu a pressione penis, ex connexione venarum, vaginae vterinae et haemorrhoidalium. Venaesectionem bis per annum, potum acidularum Swalbacensium vna vice et balnea omnino Noster huic aegrae suavit.

P. 46. 11) *Casus hydrophobiae curatae*; Auctore EODEM. Varia licet medicamenta a Nostro in virgine quadam, ex morfu canis rabidi aegra, sunt adhibita; tamen moscho, cortici iuncto, vires suas non denegat, cum inter horum usum per quatuor septimanas hydrophobiam, rarissimo sane exemplo, maiora haud cepisse incrementa Cl. Auctor obseruaverit.

P. 50. 13) *De usu spiritus salis ammoniaci interno, noxio potius, quam salutari*; Auctore EODEM. Sunt, qui suadeant huius remedii usum internum, imprimis CL. PORTA; sed Noster tantam spirandi difficultatem in aegro ex eius usu obseruauit, ut aeger et Noster vltiorem eius usum repudiarent.

P. 52. 14) *Ingent et miranda grauissimorum symptomatum congeries per XXXII. annos se inuicem excipientium, a concremento polypofo, scirrho in et extra V. P. coalito, obortorum*; Auctore PAUL. FRIDER. HELMERSHAVSEN. Hic polypus cum

cum ramis, vti icon addita monstrat dextrum atque sinistrum ramum venae portarum ingrediebatur, ex mera concretionem fibrarum consistebat et connectebatur cum scirrho, in cuius superficie vbiuis glandulae induratae apparebant. Hoc scirrho dissecto, repraesentabatur facies sarcomatis et steatomatis. Pondus totius compagis scirrhosae decem semiunciarum et trium drachmarum erat. Ita defuncta continuis anxietatibus, motibus conuulsivis et sexcentis aliis symptomatibus continuo agitata est per multos annos vitae suae.

15) *Singularia quaedam de liquore fumante ex P. 60.*
flanno et mercurio sublimato parato; Auctore IAC.
FRANCISC. DEMACHY. In libello a CASSIO
vulgato, et *sol sine veste* inscripto, asseritur, huius
liquoris singularem esse qualitatem, vt guttula vna
eius omnem in cyatho contentam aquam quasi
conglaciatam reddere queat. Hoc autem Cl. Au-
ctor negat per experimenta, et obseruauit, vnicam
aquae purae guttulam, huic liquori immixtam, su-
bito et fere in momento hunc in crystallos exi-
guas siccas, nihilominus fumantes, conuertere
posse.

16) *Hepar sulphuris, vicem gerens liquoris ad de- p. 62.*
legendam vinorum mangonisationem destinati; Au-
ctore EODEM. Communi liquori probatorio,
quo et vtuntur pro atramento sympathetico, sub-
stitui potest hepar sulphuris. Non autem vulga-
re, sed ex sulphure auripigmenti per calcis partes
alcalinas soluto compositum. Vtrumque effectum
ab hoc spondit aequae bene, ac a liquore, prae-
ter quod tardius mutatio vini adulterati ab hepate
sulphuris obseruetur.

20) *De subitanea gangraena intestini ilei cum p. 70.*
signis plane infolitatis; Auctore LVDOV. ROUPPE.

Signa

Signa erant ingens dolor in coxa dextra, per nates et dextrum femur ad pedem vsque extendens, incessumque et vsum pedum omnino ob eius vehementiam valde impediens; porro videbatur aegro animal quoddam in cōxa latitare, carnem vorans et partes discerpens; breui post atrociter delirans nullum dolorem prodidit amplius in coxa et recte quoque incedebat. Ab eo tempore coniungebant sese vera hydrophobiae signa, etiam nemo de morfu rabidi animalis aliquid sciebat, et misere pereundum erat aegro.

p. 74. Mortuo aegro, venter infimus aperiebatur et totum ileum, quod in dextra regione continetur, atque omentum hunc locum tegens, atramenti ad instar nigra; reliqua intestina et viscera non erant inflammata. Caussam huius gangraenae non potuit detegere. Probabile autem Nostro videtur, hanc gangraenam deriuari a miasmate morbofo, antea recepto et latente, quod denuo occasionalibus caussis euolutum ilei partem hanc gangraenosam reddidit. Vnde vero hydrophobia orta sit? nescit Noster.

p. 82. 22) *De fetu semioffeo reddito in ouario sinistro reperto*; Auctore GUSTAV. FRIDER. IAEGER-SCHMID. Embryo semioffeus et deformis, ut ex additis figuris elucet, in lamina ossea apparuit, vna cum quatuor concretionibus quasi offeis, tres dentes molares et vnicum caninum referentibus, omnibus laminae huic osseae infixis. Viua matre, missis aliis iisque molestissimis symptomatibus, solam mingendi difficultatem commemoramus, saepe catheterem indicantem, quod ingentem et stupendam partim vrinae, partim sanguinis copiam eduxerunt.

23) *Historia luis Indicae*; Auctore FRIDERICO p. 87.

CO ALLAMANDO. Lues Indica, haud ignotus ac parum accurate descriptus est morbus lue venereae affinis, huiusque verosimiliter genitrix, a SYDENHAMO et PISONE notatus, et Gallis *Epian*, Anglis *Taws*, Belgisque in America *Indianische Pocken* nominatur. Ab initio hunc morbum comitantur profundi artuum dolores, apud adultos magis, quam infantes, non autem ut in lue venerea, pustulae vel tubercula, ulcera lata et profunda cet.

24) *EIVSDEM plantarum genera noua, aut ac-* p. 93.

curatius obseruata, earumque species. Sunt ex classe tertia Triandriae, dicuntur *Aglaia*, *Euphrosine*, *Phragmites*, *Runcina* et *Cyrenaea*, characteribusque naturalibus describuntur.

26) *Fragmenta ichthyologiae Hispanicae, collecta* p. 99.

APETRO OSBECK. Est catalogus 24 specierum ex amphibis et piscibus, additis descriptionibus sat bonis, interdum nimis breuibus. Inter eas sunt quaedam nouae *Raia Machuelo* Hispanorum. *Sparus lineatus*, lineis alternis coeruleis et luteis, longitudine spithamea, cauda bifida. *Curbinos* vel *Curbinetta* Hispan. *Trigla Chabrontera*, pinnis, praeter caudalem, longissimis rubris.

27) D. CHRIST. LVDOV. WILlich circap. 104.

plantas quasdam singularia notata. Pertinent ad certiore[m] earundem definitionem: varia igitur Auctorum nomina cum Linnaeanis comparat, eaque conciliat. *Phalaris bulbosa* LINN. annua est, non perennis, ut ROYENVS habet. *Libanotidis* RIVINI, aliae species inuolucro pinnatifido, aliae eo simplici praeditae, num vere differant, inquirendum esse monet. *Viciam Nissolianam* et *Benghalensem*

lensem vix inter se differre recte affirmat. Legantur autem ipsae omnino observationes, multum in synonymis vtilis futurae.

- P. 132. 30) D. IO. CHRIST. DANIEL SCHREBERI
stirpium minus cognitarum, aut novarum illustratarum
decuria II. 1. *Phaseolus trilobatus*, caule subflexuoso piloso, foliolis trifidis; qui iam LINNAEO, in Ed. XIII. *Syst.* per Cl. MURRAY adornata est, *Glycine triloba*. Negat tamen Cl. SCHREBERVS esse eam *Glycinem trilobam*. BURM. *Flor. Indic.* 162. 2. *Aeschynomene aculeata*, caule fruticoso laeui, foliolis obtusis, petiolis subtus aculeatis. Frutex Indiae orientalis indigena. 3. *Cleome viridiflora*, floribus hexandris, foliis septenatis, caule inermi villoso viscoso. Americana, perennis. 4. *Saponaria Graeca*, calycibus pyramidalis villosis aggregatis, caulibus procumbentibus, foliis linearibus. TOURN. *cor.* 25. Habitat in insulis maris Aegei, perennis. 5. *Gypsophila laricina* foliis subulatis mucronatis, capitulis fastigiatis. TOURN. *cor.* 18. 6. *Arenaria gypsophiloides* foliis linearibus radicalibus setaceis, panicula subpubescente, petalis lanceolatis. LINN. *Mant.* 71. 7. *Arenaria tetraquetra* β. foliis mucronatis, recurvatis floribus aggregatis. LINN. 8. *Galium Graecum*, hirtum, foliis subsenis, linearilanceolatis, caulibus lignosis. LINN. *Mantiss.* 38. 9. *Stachelina fruticosa* foliis lanceolatis obtusis. LINN. 10. *Lyfimachia serpyllifolia*, foliis ovatis, obtusis sessilibus, floribus solitariis, caulibus procumbentibus. TOURN. *cor.* 7. Omnes plantas egregie, uti solet, describit, et *Phaseolum trilobatum*, *Aeschynomene aculeatam*, *Cleomen viridifloram* et *Saponariam Graecam* delineatas tradit.

- P. 146. 31) PETRI IONAE BERGII *Spermacoce capitata* descripta et delineata. Definitor Spermacoce folius

foliis oppositis lanceolatis, floribus verticillato capitatis, caule fruticoso. Vidit eam iam **BROWNE** *Jamaic.* 141. Habitat in Surinami locis apricis et arenosis.

32) *De calculis* 58, una vice ex vesica pueri ex- p. 148. *trahis*; Auctore Cl. **EDUARDO SANDIFORT.** Puer undecim annorum, a puero ferme urinam fabulosam reddens, exiguos calculos sponte et per catheterem emisit. Tandem vero cum a longo tempore nullos amplius calculos eiecisset, doloribus urgentibus, operationi sese subiecit. Qua 58 calculis, variae magnitudinis et duas uncias ponderantibus, feliciter extractis, puer ita sanitati est restitutus, ut trigessimum annum attingeret, et forte diutius vixisset, nisi infortunium vitam turbasset. Octo horum calculorum variae formae, et inter hos maximus et minimus, sunt delineati.

39) *Hemicrania rebellis et perquam acerba* a p. 187. *verme, in nare sinistra hospitante, excitata*; Auctore **GEORGIO ZACHARIDE.** Vermis referebat vivus duos circiter pollices latos, quoad longitudinem, et calami fere scriptorii crassitiem latitudine aequabat, corpusculum tamen mollius, at tenuioribus fuscis segmentis, interstitia quasi formantibus instructum; quoad caput et rostrum cum vermibus, in ligno carioso hospitantibus, conveniebat. In spiritu vini vixit ultra 24 horas. Hemicrania postea disparuit. Commemorantur hic variae observationes, hanc rem illustrantes *).

43) **OTHONIS FRIDERICI MÜLLERI** enu- p. 198. *meratio plantarum, terram, vegetabilibus destitutam, infra*

*) **V. WOHLFARTH** de vermib. per nares excretis. comment. nostr. Vol. XVII. p. 159.

intra anni spatium occupantium. In arena tecto noviter agro intra dimidium anni 80 genera et 143 species creuere, et primo quidem filices et gramina, tum reliquae plantae.

p. 203. 44) EIVSDEM *enumeratio stirpium, in Islandia sponte crescentium*, quae legit IO. GERH. KÖRNIG. Plures communes, quaedam rariores in OEDERI *flora Danica* tantum delineatae.

p. 215. 45) EIVSDEM *ad b. BÜCHNERVM de musca vegetante Europaea* epistola. Notatu certe dignissimam offert hic Cl. Auctor observationem: Est nimirum *Clauaria militaris crocea*, quam in *Flor. Friedrichsdalina* 1079 descripsit, quae tumulis cespitosi ericetorum et foueis syluestribus innascitur: atque, si caute ope tenelli cultelli omnia terrena semouentur, in conspectum venit pupa insecti *obtectæ* ex classe lepidopterorum, cui fungus insidet. Folliculus fractus radículas mentitur; superior pars pupae destructa est. Rarissima est haec clauaria, nec, nisi quater vel quinquies a Nostro inuenta. Putat igitur Cl. Auctor, semina huius clauariae in aliud quodquam animale, vegetabile, aut in terram relapsum, minus progerminaturum, sed ad suam evolutionem indigere succo nutritiuo, pupis insectorum nuper emortuorum proprio. Addit Cl. Auctor icones et huius clauariae, et illius cognatae iam clauariae Americanae, *musca vegetans* dictae.

p. 220. 46) D. GOTTLIEB. HENRICI KANNEGIESER *de rarioribus quibusdam Aetitis in Holsatia repertis*. Commentis de horum lapidum virtute et loco in aquilarum nidis enarratis, eos vel filicum, vel pyritarum classi annumerandos, vel ex calcaria et friabili componi terra ostenditur. Exteriores colore et figura multum differunt. Describit Noster quosdam,

quosdam, quos possidet ipse, interque eos delineatos tradit *Aetio-trochitem*, qui in superficie sua depressa circulum ostendit perfecte rotundum; alium, qui in cauo suo aquilam, alis expansis e nido confurgentem, oculo sistit; et alium, qui in superficie externa aquilae volantis imaginem habet impressam; in alueo vero aquilam arboris culmini infidentem recondit. Docte dein in nomina vetera Graeca, inque alia horum lapidum attributa inquirat.

49) *De cholelithorum et sabuli renalis analogia*; p. 244.
Auctore FERDINANDO IACOBO BAIERO. Fellei calculi, quorum hic icones sunt adiectae, multum conueniebant cum renalibus in aegra quadam. Inde satis clare patere Nostro videtur, originem eorum non tantum a bile mucosa et crassa, sed e principio potissimum salino ac tartareo, eam concomitante, deriuandam esse.

50) *De obstructione pertinacissima plurium mensum et confuxu symptomatum in una aegrotata*; Auctore D. IO. FRIDERIC. HELMERSHAVSEN. Erat alui obstructio magna cum multis symptomatibus, iisque quotidie propemodum nouis, a nobis autem hic praetereundis. Sententiam enim suam de hoc morbo et plenum eius exitum in posterum pollicetur Noster.

54) *De cortice hippocastani, eiusque sale methodo* p. 264.
Garrayana parato; Auctore GVIL. HENR. SEBAST. BVCHOLTZ. Substitui dicitur posse hic cortex Peruuiano et sal eius aequae, ac cortex hippocastani, vim habere febrifugam et antisepticam. Id quod experimentis chemicis et experientiis practicis confirmatur. In fine monet Noster, hoc sal corticis hippocastani et id peculiare habere, quod
H 2 eius

eius minima portio, in magna aquae limpidae copia soluta, colorem pulchre coeruleum in solutione prae se ferat.

P. 277. 57) *De vermibus per nares excretis*; Auctore IOANNE AVGVST. WOHLFARTH *).

Ex appendice huic tomo addita sequentia eligimus:

P. 3. 1) D. FERD. IAC. BAIERI *epistola itineraria ad Ill. TREW*. Refert Noster, quae viderit notatu digniora in museo instructissimo Excell. CHRISTIANI IOSEPHI DE DÜRING, atque alia circa *Hilpoltsteinium* memoranda, vnde *Ellingam Francorum* profectus, aulam et artificialia, denique etiam herbas, quas in monte *Krazau* legit, describit. *Pappenheimii* promptuarium tabulati fissilis *Solenhoffii* adiit, quod describit, ibidemque inuenit *Polygalam Chamaebuxum* LINN. *Graefenbergae* famosam tiliam vidit atque lapides figuratos disquisiit. Laudat Noster fontem hic nuper detectum, eiusque particulas sulphureas elasticas, partesque subadstringentes praecipuam eius absolueret naturam affirmat. Circa *Michelsfeld* positum lacum immensum *Seeweih*er describit.

P. 17. 2) *De variolarum insitione num suadenda et dissuadenda?* epistolae Amoeboeae IX. FRANCISCI COMITIS RONCALLI, PAROLINI, et DANIEL WILH. TRILLERI cum IO. PHILIPPO BURGAVIO. RONCALLI iam contra Anglos et Gallos hac de re scripsit **), et hic suam sententiam contra insitionem cum his doctis viris ulterius persequitur.

*) vid. comm. nostr. Vol. XVII. p. 159.

**) vid. nou. act. N. C. Tom. II. app. p. 135.

3) *Synopsis methodica stirpium agri Isenacenſis, con-* p. 79.
tinuata a IO. FRID. CAR. GRIMM. Pergit Cl. Au-
 thor ſtirpes has ordine ſyſtematico nominibusque
 LINNAEI, alio interdum BAVHINI ſynonymo ad-
 dito enumerare. Nonnunquam deſcriptiones, quid-
 quam variantium plantarum adiicit atque nonnul-
 las, non a LINNAEO recenſitas. *Leontodon hir-* p. 82.
ſutum differre potiffimum ab *hiſpido* flore aurantio.
Hieracium anguſtifolium non ſinuatum, murorum, et p. 85.
pratense latifolium, non ſinuatum maius ex Cl. BAV-
 HINO affert. Nouus videtur *Carduus* foliis pin- p. 88.
 natifidis, interne lanatis, ciliato ſpinuloſis, laci-
 niis lobatis decurrentibus, floribus terminalibus
 congeſtis, inermibus: de quo, an ſit HALL. cat.
 Gotting. p. 358. quaerit. *Cardui acaulis* varietatem p. 90.
 vidit ſpithameo longo multifloroque caule. *Sera-* p. 105.
piae quaedam ex HALLERO. *Carex cyperoides* p. 109.
 montana humilis anguſtifolia, culmo veluti folio-
 ſo, ſpicifis obſeſſo. SCHEVCHZ. *agrost.* p. 407.
 t. 10. f. 1. In *Buxbaumia aphylla, calyptra*, quae p. 131.
 reuera eſt, reperitur medio octobri valde caduca;
ſeſſilem a ſe primum in Germania 1759. repertam di-
 cit. *Agaricum mucoſum* SCHAEFF. B. S. n. 31.
 T. 36. referre ait ante pilei expansionem ouum api- p. 143.
 ci impoſitum, muco craſſiſſimo, voluae inſtar ob-
 volutum, ne quidem pluuiis emolliendo: qui de-
 inde in maxima fungi parte remanens, hunc ab
 omnibus aliis agaricis iſtius agri facile diuerſum
 reddat. Sunt in fungis plures ex Cl. GLEDITSCH
 methodo recepti; et in genere ſatis copioſarum,
 quarundam etiam rariorum plantarum eſt catalo-
 gus: in quo optaremus additas frequentiores plan-
 tarum deſcriptiones.

4) *Triga obſervationum, ſarco-hydroceles raras* p. 160
magnitudinis hiſtorias exhibentium, ſubiuncta ſimul di-
quiſitione

quisitione caussarum, cur sarco-hydrocele in teste sinistro frequentius, quam dextro occurrat? exposita a GEORG. BALTHASAR. STOLLE. Ac primum quidem Noster tres casus notatu dignos sarco hydroceles praemittit et in causas inquit, cur in sinistro frequentius, quam in dextro ea occurrat. Experientia enim affirmat, testiculos in viris, et ouaria in feminis potius sinistrorsum morbos pati, quam dextrorsum: item sinistrum testiculum prae dextro maiorem esse et femine plenior, BARTHOLINVS aliique iam pridem tradiderunt.

P. 174. Totam hanc ad quaestionem ita Noster respondit, vt ne varietatem eius prorsus quidem neget; attamen sarco hydrocelen ab interna causa ortam, sinistrum testiculum solemnius crebriusque infestare, herniam vero carnosam ac aquosam ab externa causa natam, iam dextrum, iam sinistrum testem laceffere: sin vero citra externam causam violentam oriatur haec hernia, ceteraque fuerint paria, eam vsitatus saepiusque sedem suam in sinistro potius, quam in dextro testiculo figere Noster contendat. Hac itaque re per veritatem historicam confirmata, ad ipsam structuram corporis illarumque inprimis partium progreditur, indeque hanc rem declarare annititur.

P. 175. Sarcocelem Noster non iudicat sarcoma, sed scirrhum testiculi, qui oriatur a nimia humorum congestione, ab obstructis visceribus, in vasa genitalia coacta. Probat enim Noster ex lege hydraulica ab experientia et per experimenta, in animalibus instituta, dein inflammationem testis ipsam oriri, quae transeat in scirrhum et cancerum, qui veram sarcocelem constituunt. Interea signa essentialia, inflammationem indicantia, sarcocoles enar-

rat, et consensum et dissensum aliorum Auctorum commemorat.

Tum, postquam tradidit Noster hydroceles na- p. 187.
turam et ortum, quae facile cum sarcocoele sese
coniungit, rationes reddit, a corporis humani fa-
brica depromptas, cur sarcocoele sinistrum testem
frequentius, quam dextrum soleat occupare. Sar-
cocoele est scirrhus testiculi, quidquid itaque scirr-
hum producit, generandae quoque sarcocoele ser-
vit. Difficilis enim ac impeditus humorum per ar-
terias spermaticas ad testem motus ac per venas
spermaticas ad venam cauam reditus sunt verae et
genuinae sarcocoeles caussae. Hic itus et reditus
sanguinis in vasis spermaticis in sinistro latere po-
tius et facilius impediuntur, quam in dextro. Id
quod ex itinere vasorum eorumque situ, diuersitate,
valuularum in venis defectu, ex maiori sanguinis
copia in vasis sinistri lateris, quam dextri; item ex
valuula, orificio venae spermaticae sinistrae in ve-
nam emulgentem laeuam inhiantis, praefixa, quam
Noster quoque inter impedimenta numerat e. s. p.,
clare demonstratur. Vnde intelligitur viam in dex-
tro latere compendiarium accelerari, in sinistro
vero multo diffusiohem; indeque faciliior sarcocoeles
ortus in sinistro, quam in dextro. Denique refu-
tatur paucis HILDANVS, qui Nostri sententiae
non fauet.

5) FELICIS VALLE, *medici Taurinensis, Flo-* p. 204.
ra Corsica, ex ipsius schedis collecta a CAROLO AL-
LIONIO, aucta ex scriptis Dn. JAUSSIN, et pu-
blicum in usum communicata a D. NICOLAO LAV-
RENTIO BURMANNO. Ex amore erga res na-
turales Cl. VALLE in insula Corsica medici Ca-
strensis prouinciam in se suscepit, atque plantas,
conchylia, et insecta studiosissime collegit. Ast in-
opinata

opinata morte ereptus plures observationes ipsa-
que rerum naturalium collectio, maxima ex parte
perditae fuerunt. Cl. ALLIONIVS summa cura
obtinuit plantas circa *Sauonam* in montibus Alpibus
prope Segusium, Exilles et Fenestrelles crescentes;
easdemque edidit titulo: *Florulae Corsicae*, has au-
ctas ex observationibus et additionibus, cum prius
144. fuerint, nunc 349. sint, Cl. IAUSSIN, nunc
Ill. BERMANNVS ordine alphabetico communi-
cat, nominibus LINNAEI, aliisque synonymis et
iconibus bonis allatis, omissis tamen descriptioni-
bus. Occurrunt igitur satis rariores plantae, quas
tamen omittere iubet breuitas: nouas tantum com-

- p. 218. memoremus. *Cistus torosum*, arboremcentem sti-
pulatum, foliis oppositis lineari lanceolatis. AL-
- p. 219. LION. *Fl. Cors.* 207. BARREL. *ic.* 446. *Cistus Al-*
lionii, suffruticosum stipulatum, erectum, foliis ob-
longo ouatis acuminatis, subtus subincanis, mi-
- p. 221. nime ciliatis. ALL. *Fl. Cors.* 207. t. 2. *Conuolu-*
lum Corsicanum floribus intus albis, extus purpu-
reis, semine anguloso. IAUSS. *Mém. de Cors.*
- p. 226. p. 394. *Euphorbiam cuneiformem*, umbella quadri-
fida, bifida, foliis cuneiformilinearibus tridentatis.
- p. 236. ALLION. *Fl. Cors.* 209. t. 3. *Mercurialem Corsi-*
canam foliis crassis, floribus albis tenuioribus den-
sis ac racemosis, vnico fructu nodoque. IAUSS.
- p. 209. l. c. p. 390. Sunt etiam vno ordine hic descripta
quaedam *Zoophyta*, vt *Alcyonium cotoneum* PALL.
Zooph. 359. DONAT. *Adr.* t. 9. *Corallina officina-*
lis LINN. et *androface* PALL. *Zooph.* 430.

- p. 225. 6) *Therapia scabiei epidemicae per diuresin*, noua,
secura, secundum naturae mechanismum exacte ac-
commodata et per ipsam experientiam confirmata a
CHRIST. LVDOV. FRIDER. LINCKIO, Med.
Lic.

Lic. Quemadmodum purpura *) aliaque exanthemata per diuresin possunt curari: ita et scabiei therapia per diuresin a Nostro proponitur atque experientia hic confirmatur. Tot inter diuretica elegit sibi Noster liquorem nitri fixi, remedioque huic simplici insignem diureticam virtutem largitur. Est nimirum liquor hic solutio salis illius alcalino sulphurei, ex nitro per deflagrationem ope carbonum pulueris impetrati; coloris, si rite elaboratur, rubicundi; plerumque vero citrini, saporis alcalini, ignei, fortissimi **). Inde fit, vt sit ille potentissimum resoluens, neruos renales stimulans, hanc secretionem et excretionem in renibus adiuuans et ob phlogisticum principium virtutem anodynā exserens remedium, nec cum oleo tartari per deliquium comparari possit. Exhibuit Noster illum, praemisso laxante, vehiculo aquoso; et aliis decoctum radicum simul suasit, aliis quoque simplicem aquam eodem cum successu exoptato. Aliis symptomatibus accedentibus, e. gr. doloribus in vrethra ex acrimonia, pilulis ex sapone Veneto et semine lini; motibus febrilibus, cortice Noster vsus est. Topicis remediis non adeo fauet Cl. Auctor.

Hepar sulphuris, quod saponis mineralis et p. 279. miri nomen simul meretur, iusta aquae simplicis quantitate solutum, et interne vsurpatum, in scabie, multis obstructionibus viscerum nobiliorum, nec non externe in vlceribus quoque inueteratis malignis posset effectum praestare exoptatissimum.

Tandem Noster tres addit obseruationes, qua p. 280. rum vna spectat infantem neonatum sexus sequio-

H 5 ris,

*) v. Cl. MAVCHARTI diff. therapia purpurae, receptiori tutior solidiorque.

**) Dispensatorium Würtembergicum, vbi Noster praeparationem quidem, vtilitatem in praxi tamen non reperit.

ris, e cuius genitalibus sanguis floridus emanabat per octo dies et post quatuor hebdomadas, ille fluxus sanguineus vt menstruus redibat: Altera anginam, et phthisin ex suppressione lochiorum ter-
tia continent.

Finiunt hunc tomum memoriae WERLHO-
FII*), GINANNI**), BVCHNERI ***), TREW†).

XV.

Neues systematisches Conchylien-Cabinet, geordnet und beschrieben von FRIEDRICH HEINRICH WILHELM MARTINI, der Arzneugelahrheit Doctor und approbirter Practicus in Berlin, Mitglied der Römisch-kaiserlichen Akademie der Naturforscher, der fürstlich Hessischen Gesellschaft der Wissenschaften und der Lausnitzer ökonom. physikal. Gesellschaft, und unter dessen Aufsicht nach der Natur gezeichnet und mit lebendigen Farben erleuchtet durch Andreas Friedrich Happe, Berlinischen akademischen Naturalienmaler. Zweyter Band. Nürnberg, bey Gabriel Nikolaus Raspe 1773. 4. mai. 2. Alph. 3. Bogen, nebst den 32—65 Kupfertafeln.

i. e.

Nouum et systematicum museum conchyliorum dispositum et descriptum a FRIDERICO HENRICO GVILIELMO MARTINI, M.D. cet. et sub eius inspectione ad naturam delineatum viuisque coloribus illustratum ab Andr. Frid. Happe. Volumen II.

Laeti

*) vid. comm. nostr. Vol. XIV. p. 703.

**) v. ib. Vol. XIII. p. 355.

***) v. ib. Vol. XVI. p. 167.

†) v. ib. Vol. XV. p. 712.

Læti videmus, vtilissimum hunc librum a Cl. Auctore omni diligentia summaque cura et studio ita continuari, vt indies perfectior splendorque euadat. Neque nostra igitur eget commendatione liber, qui et per se est acceptissimus, et a tanto Viro conscribitur studiosissime, prudentissimeque dirigitur; neque opus est, vt plura de institutis atque legibus seruatis a Cl. Auctore prae loquamur, cum in prioris voluminis *) recensione hæc satis superque indicauerimus. Hinc ea tantum, quae ad maiorem huius voluminis perfectionem spectant, tangamus. Vfus nimirum Noster est in hoc volumine, praeter alios supra **) dictos libros, operibus PETIVERI, SLOANE, BROWNA ***) et GREWII; e quibus Anglica nomina desumpsit, et museo Gottwaldiano. Praeterea quoque operis Knorriani quartam partem et museum Koenigium in consilium duxit. Ex quibus quidem omnibus plurima cum in libri elegantiam, tum in Lectorum vtilitatem multo studio Cl. MARTINI collegit. Atque constituit secum, vt omni modo perfectior fiat liber, additamenta vel corrigenda, quae prius promiserat sigillatim edere, nunc demum perfecto opere, quod septem finietur voluminibus, coniunctim publici iuris facere. His praemissis nunc ipsa testacea ad ductum ordinis Martini enumeremus, nominibus Linnaeanis.

Classis prima: Testae vniualues.

Ordo II. turbinatae.

Lib. II. Clauicula patentiore seu productiore.

Sect. III. *Cochlides volutatae* ore vtrinque dentato, vel angusto, longo, vel breuiori dilatato.

Genus

*) v. comm. nostr. Vol. XVII. p. 230.

**) vid. ibidem.

***) vid. ibid. Vol. VI. p. 263.

p. 20. Genus III. Cochlides galeiformes: *Cassides* (Cap. IX.) *).

Spec. I. Verae.

α) vel triangulares, vel ouatae. *Buccinum ru-
fum*. *B. glaucum*. *B. cornutum*. Ad hanc
refert Cassidem cornutam maximam, rima
angusta, vtrinque dentata, dorso punctis
sculptis vario et cornuto. L. S. T. tab. 1006
vel 1008; Cassides enim cornutae, adul-
tiores factae minora cornua amittunt, et 4
vel 5 obtusa tantum retinent. *B. flammeum*.
B. tuberosum. *B. testiculus*. *B. plicatum*. His
adduntur a Cl. Auctore *Cassis nodosa verru-
cata*. *Cassis granulata et fasciata*, rarior. vid.
Seb. III. t. 73. f. 1. 12. 13. *Cassis fasciata*
tenuis, *ouata*, *labio acuto*, nusquam descri-
pta. *C. pennata imperfecta*. Hanc, a KIL-
NIO §. 187. n. 33. p. 69. *Volutis* annu-
meratam, Noster huic generi recte reddit.

β) verae laeues, vel nodosae, vel striatae, ven-
tricosae, Venterculi. *Buccinum Areola*, cum
quibusdam varietatibus. *B. Pomum*. *Mo-
rex Anus*, eiusque varietas *alba*, rarior.

γ) depressae, vel striatae, *Buccinum echinopho-
rum*; vel clathratae, *Buccinum decussatum*, eius-
que varietas, *fasciis flavis*.

δ) fimbriatae vel nodosae, vel laeues. *Buc-
Erinaceus*. *B. Vibex* et *Cassis laevis dactylo-
ra* Nostri.

Spec. II. Semicassides Galeodes.

α) pyriformes, ore inermi, subouato: *Murex*
Melongena et spinosa, et sine spinis; atque
Cassis aspera RUMPH.

β) irre-

*) Praemittitur lecta dignissima historia et de structura
Cassidum, et de animalibus, quae testas inhabitant, ex
ADANSONO sumta.

β) irregulares, labio interno calloso, repando.

Bucc. Arcularia, eiusque varietas, minor.

Genus IV. *Cochlides porcellanoides* (Cap. X.) p. 103.

Spec. I. verae, *Fructus Corni* a Nostro dictae.

Voluta Persicula, eiusque varietates.

Spec. II. spuriae, *Pruna* vid. GVAERT. t. 25. B.

Spec. III. torosae, fimbriatae, clauicula elongata, columella quadridentata, *Cucumeres*.

Voluta Glabella.

Genus V. *Cochlides cylindroides* (Cap. XI.) p. 116.

Spec. I. Aures Midae, vel fimbriatae, vel non fimbriatae, rima elliptica angusta, columella plicato dentata. *Voluta Auris Midae*, cuius multas rariores dat varietates, quarum rarior *undulata laevis*, flammis perpendicularibus luteis, vel fuscis depicta *).

Spec. II. Columbulae incubitantes. *Voluta mercatoria*.

Spec. III. Nuclei oliuae. *Voluta rustica*.

Genus VI. *Cylindri* **) (Cap. XII.) p. 139.

Spec. I. ventricosi, clauicula sulcata, breui, acuminata.

a) Maiores. *Voluta oliua*. Huc referendae *Sepultura Principis*, *Castra Turcica* et *Nigrita*, seu *Dactylus Franciscanus* KLEIN. *V. porphyria*. *V. hispidula*: his addit rariores, acute marginatam, ex fusco undatam etc.

β) Minores. *Micae* RUMPH.

Spec. II.

*) Rarissima huius sunt exempla, quae sinistrorsum sunt volutae, quarum historiam dabit Cl. CHEMNIZ, Pastor Helsingörensis, ut appendix huic operi annectendam.

**) Animalia in eo, ab animalibus *cochlearum porcellanoidum* differunt, quod oculi in media tentaculorum parte sint siti, cum in illis in basi ponantur; utraque ad limaces pertinent.

Spec. II. ventricosi, columella callosa, clauicula elongata. *Viriculi callosi*.

Spec. III. tenues longi, clauicula elongata.

a) columella dentata; cylinder venosus et maculatus, marmoris in modum variegatus, et aranearum telam repraesentans Nostri.

β) edentuli. *Conus Nussatellana*. *Bulla Terbellum*.

p. 195. Genus VII. *Coni*, *Volutae* *). (Cap. XIII.)

Spec. I. clauicula seu basi obtuse pyramidata, laeui,

a) corpore tereti, elongato. *Terebella*. *Conus Clavius*. *C. rufus* **). *C. Spectrum*. *C. Virgo*. *C. aulicus*. *C. Textile* et *C. Architalafso Arausicano* congener, Nostri rarior.

β) breviores, ventre tumidiori, basi pyramidata. *Leo furens* RUMPH. *Conus Iaspis* MART. et *Monachus*. *C. hebraeus*. *C. Mercator*. *C. Papilio* β. *C. genuanus*. *C. granulatus*. *C. Ammiralis* ε. *Cedo nulli*, ordinarius, *summus*, *occidentalis*, *C. Arausiacus*.

Spec. II. teretes, oblongi, basi in medio acuminata. *Conus Magus*. *C. generalis* et *C. Amadis* Nostro dictus.

Spec. III. breues, *C. veri*, *basi lata*, *planiuscula*. *C. Virgo*? *C. minimus*. *C. figulinus*. *C. Senator*. *C. capitaneus*. *C. miles*. *C. botulinus*. *C. litteratus*. *C. glaucus*.

Spec. IV. basi muricata, vel coronata, vel papilloso. *C. rete aranearum* D'ARGENT. *C. Ro-*

*) Animalia *Limaces*, oculis apice tentaculorum prioribus parvis, operculo ovali pedis extremis annexo; quod ideo datum Nostro videtur, ut ne nimis se contrahat animal: praeterea in quibusdam speciebus variant animalcula colore, magnitudine etc.

C. Regia Corona MART. *C. Ammiralis India-
rum occidentalium* MART. *C. varius* et rarior
teres, quem *Ammiralem Conorum variorum* no-
minat, nusquam descriptus, nisi in catalogo
Cl. NEVSCHEN. *C. marmoreus*. *C. nobilis*.
C. imperialis. *C. rusticus*. *C. Stercus musca-
rum*. *C. Princeps?* *C. striatus*. *C. Geogra-
phus*. *C. Tulipa*. *C. bullatus*.

XVI.

Censura librorum Hippocrateorum, qua veri
a falsis, integri a suppositis segregantur.
Collegit ex optimis quibusque auctoribus,
EROTIANO, GALENO, HIER. MERCV-
RIALE, FOESIO, CLERICO, IO. ALBERT.
FABRICIO, HALLERO aliisque, omnia re-
censuit, diiudicauit, nouumque in ordinem
redegit D. CHRIST. GODOFRED. GRVNER.
Vratislaviae 1772. 8. pl. 15.

Non contemptus caussa factum est; sed quibus-
dam aliis caussis, quas hic commemorare ni-
hil attinet, sumus impediti, quo minus citius hunc
libellum indicaremus. Procul enim abest, vt il-
lum negligendum contemnendumque putemus, vt
sedulo laudandum commendandumque censeamus
tironibus. Praesertim cum nostra aetate, in tanto
Graecarum Latinarumue litterarum contemptu raro
CORNARIJ, SCALIGERI, MERCVRIALES et
FOESII reperiantur, qui veteres Medicos non
modo diligentissime cognoscant, sed etiam scriptis
suis probabiliter illustrent.

Sed ad rem ipsam accedamus, breuiterque enar-
remus, quid Cl. GRVNER hic praestiterit. Atque
cum praeuideamus fore, vt liber hic propter digni-
tatem rei, elegantiamque verborum aliquando a Cl.
Auctore

Auctore iterum edatur: adiunximus quaedam ex nostra sententia, quae forsitan in posterum attendi possint. Primum versatur Cl. Auctor in vniuersis rebus, quibus librorum Hippocrateorum vis atque auctoritas continetur, explicandis. Disputat enim de modo, quo veris falsi libri potuerint immisceri; de notis iis, quibus Hippocrateorum integritas possit internosci; et de testimoniis veterum recentiorumque scriptorum, quoad hanc librorum HIPPOCRATIS auctoritatem. Quae de interpolatione primum et falsorum librorum suppositione disputantur, non modo vim ad iudicium de his libris recte faciendum habent: sed et ad ceteros antiquitatis libros, qui hominum vel fraude, vel stultitia ita sunt corrupti, commode possunt accommodari. Huius rei quidem prima ac praecipua causa esse videtur PTOLOMAEI et ATTALI aemulatio, nec non bibliothecae Alexandriae deflagratio. Cum enim omni tempore HIPPOCRATIS fama et auctoritas apud omnes maxima fuisset, et PTOLOMAEVS ATTALVSque eodem tempore optimos quosque libros magno pretio compararent: sane lucri cupiditas nonnullos incitauit, vt, quo pluris venderent, suos libros HIPPOCRATIS magni nomine inscriberent. Id ipsum quoque, bibliotheca Alexandrina incendio, militum Caesarianorum culpa, consumpta, accidisse admodum verosimile videtur Nostro. (Nobis haec coniectura esse videtur. Non facile enim id fieri potuit propterea, quod, praeter Alexandrinam bibliothecam, etiam aliis in terris et publicae, et privatae erant bibliothecae, vbi HIPPOCRATIS antiqui libri extarent).

p. 5.

Quae Auctor disputat de causarum inuestigatione, vnde tot diuersitates et repugnantiae in HIPPOCRATE

POCRATE

POCRATE dimanarint, nobis minus probantur. Primum enim non de caussis lectionum variarum erat quaerendum, sed de libris in vniuersum. Deinde, praeter incuriam librariorum, inscitiam et malignitatem, etiam aliae quaedam erant commemorandae causae eiusmodi librorum corruptionis. Denique ad suam sententiam de causis singulorum locorum corruptionis stabiliendam vtitur auctoritate GALENI et SORANI. At vterque locus exponit de libris vniuersis.)

Ad notas, quibus genuini HIPPOCRATIS libri a spuris discernuntur, refertur primum orationis *brevitas*. (Hic propter vsum tironum, quibus eiusmodi liber aditum ad HIPPOCRATIS lectionem patefacere debet, breuiter, salua perspicuitate, vis et natura breuitatis Hippocraticae explicari potuisset, eaque idoneis exemplis comprobari. Praesertim cum, quae in vniuersum de breuitate orationis in rhetoricis traduntur, non sufficiant semper et vbique ad Hippocraticam intelligendam.)

Deinde *Dialectus Ionica*, qua verum HIPPOCRATEM vsum esse satis constat, non tamen neglecta vetere Attica orationis forma. (Res summatim huc redit: primum dialecti Graecorum non ita inter se differunt, vt non quaedam communia et verba singula, et iuncta, formaeque in illis deprehendantur. Deinde dudum est obseruatum et satis demonstratum a viris eruditis, dialectum Atticam et Ionicam antiquissimis temporibus vnam fuisse. Id quod vel ex eo fit clarum, quod Ionia fuerit Atheniensium colonia. Igitur mirum non est, quod etiam posterioribus temporibus Ionica dialectus, quam proxime saepenumero ad Atticae similitudinem accedat). Quae Cl. Auctor de ratione, cur HIPPOCRATES multis obscurus videatur,

deatur, (vti et interdum est) disputat, erant paullo copiosius explicanda et exemplis illustranda, vt ex eo ipso nota et regula efficeretur, ad quam libri genuini a spurii discernentur. Veluti, vt quaedam tantum delibemus, genus dicendi Hippocraticum, saepe paullo difficilius et obscurius oritur vel ex breuitate ob ellipses, traiectiones, aliasque causas; vel ex vsu vocabulorum, quae aut Ionibus veteribus sunt communia, aut HIPPOCRATICAE iusto propria; vel ex verbis iunctis paullo rarioribus, et omnino quadam orationis forma, quae non vno modo est intelligenda et iudicanda.

p. 21. Tertiam notam Auctor ponit in *grauitate* orationis atque *simplicitate*, ita vt vel nunquam, vel raro admodum ratiocinia sententiasque, quibus observationis alicuius aut praecepti reddatur ratio, adiungat HIPPOCRATES.

p. 23. Postea Cl. Auctor accedit ad recensendos scriptores, quorum studium in distribuendis indicandisque Hippocraticis libris versatum fuerit. Hi autem sunt duplicis inprimis generis: alii enim libros ob rationem argumenti tantum in quasdam redigunt classes; alii vero genuinos a spurii discernere conantur. Ad prius genus pertinent EROTIANVS, GALENVS, PALLADIVS et SVIDAS. Sed ad posterius referuntur recentiores aliquot, vt LVD. LEMOSIVS, de quo nihil affert Noster propterea, quod eius liber, qui inscribitur *Iudicium operum Hippocraticorum*, nunquam sibi visus fuerit: HIERON. MERCVRIALIS, cuius rationem distribuendi et iudicandi, vt praeceptis dialecticorum et criticorum minus convenientem repudiat et condemnat; et nostra aetate, qui exortus est Cel. HALLERVS. Verum Viri ceteroquin doctissimi et praestantissimi ratio improbatur. Nam cum ipse

HALLE.

HALLERVS fateatur, se non satis profunde linguam COI esse meditatum, et se potius de arbitrio FOESII aliorumque editorum pendere: facile intelligi ait Noster, eius auctoritatem hoc in genere, ubi semper fere etiam sermonis Hippocratici est ratio habenda, magnam esse non posse. Hinc etiam factum esse, ut eius argumenta ad suam sententiam stabiliendam admodum sint leuia et lubrica. Atque omnino ab Ill. HALLERO in edendo HIPPOCRATE vix satis diligentiae, quae requiritur, esse adhibitum.

His disputatis, Auctor ipse ad genuinos et spurios libros iudicandos accedit. Ad genuinorum classem referuntur, ὅσους Ἀφορισμοί, praeter sectionem octauam et alios nonnullos aphorismos, qui in superioribus hodie extant sectionibus: περὶ αἵρων, ὑδάτων καὶ τόπων: (Sed tamen ab interpolatione liberum illum non esse arbitramur. Certe locus, pag. 72. edit. FOES. Εἰσὶ γὰρ φύσεις — καὶ ἕξ nobis HIPPOCRATIS magno ingenio indiguit, et scioli cuiusdam glossema redolere videtur.) προγνώστικόν, qui liber longe praestantissimus et cognitu utilissimus iudicatur recte: προρρητικόν alterum: Κατ'ἰντερεῖον: Ἐπιδημιῶν liber primus et tertius: περὶ διαίτης ὀξέων: περὶ τῶν ἐν κελύφῃ τρωμάτων: περὶ αἰγμῶν. Verum ad suppositos libros, qui vel subtilius, quam par erat, scripti sunt, vel ceteris Hippocrateis monumentis repugnant, vel a genere dicendi Hippocratico abhorrent, vel auctoritate veterum improbantur, referendi ex mente GRVNERI nostri sunt reliqui libri, qui vulgo sub nomine HIPPOCRATIS eduntur. His inserta quoque est parva disputatio de Anatome HIPPOCRATIS, an secuerit corpora humana, nec ne? Viri eruditi de hac re inter se non consentiunt.

consentiunt. Alii enim putant, HIPPOCRATEM summa anatomes scientia fuisse praeditum. Alii, qui ob ignorationem litterarum veterum, ignaviamque quandam turpissimam et stultitiam, vetera contemnunt, nec, nisi recentiorum sapientiam, si Diis placet, amandam, discendam et colendam putant, nostrum COM nugatorem, et cognitione corporis humani omni destitutum esse fingunt, et, quae est stultitia seculi, aliis suum errorem obtrudere cupiunt. Auctori Cl. media via incedere placet, ita, ut neget HIPPOCRATEM rudem plane fuisse cognitionis corporis humani, sed contendat, illum corpora humana nunquam dissecauisse, nec ei per gentis suae superstitionem licuisse.

Haec sunt, quae nobis de summa libelli dicenda videbantur. Ceterum neminem, opinamur, poenitebit librum ipsum legisse. Atque inprimis illum cum vniuerse bonarum litterarum studiosum, tum inprimis artis salutaris cultoribus etiam atque etiam commendandum esse censemus. Etenim si non alium fructum inde percipiunt; certe hoc non carebunt, ut intelligant, quid et quomodo HIPPOCRATES, quem parentem medicinae vocant, scripserit.

XVII.

Miscellae veritates de rebus medicis. Fasciculus primus. Auctore IOANNE HENRICO LANGE, M. D. Physico Luneburgensi, Acad. Caesar. Nat. Curios. Sodali, et Facult. Med. Kiloniensis adiuncto. Impensis Io. Friderici Wilhelmi Lemke. Luneburg. MDCC LXXIV. 8. plagg. 8.

Operae omnino pretium ducimus libri huius, veritates certe medicas continentis, facere mentionem. Laudamus Cl. Auctoris consilium, quo ipsas res, sine ambagibus, breui et incomto, sed Latino sermone Lectoribus proponit: atque optamus, vt promissa reliqua obseruata quam primum publici iuris faciat. Continentur hic plura, quae attente ipsa legere merentur. Nos quaedam tantum deligamus.

Chaerefolii virtutem antihydricam laudat. p. 1
 AILHAVDII puluerem, qui e tribus Scammonei partibus, et vna parte opii, tostis, constat, recte damnat. Euacuationes vernaes corpus nostrum p. 3
 magis ad morbos disponere putat, quam vt ab illis liberent. Moxae aut vesicatorii crebriorem appli- p. 4
 cationem in loco dolente esse mali ischiatici vnum remedium. WERLHOFII vnguento contra sca- p. 5
 biem, quod ex vnguenti pomati vncia vna, et mercurii praecipitati albi drachma vna constat, addi optime ait oleum tartari per deliquium: atque tum ob virtutem exsiccantem singularem ad sca- biem humidam, tineam et ad vlcera sordida sananda maxime conducere. Haemorrhoidibus coecis, p. 7
 quas diligenter et caute tractari oportet, optime mederi pulmentum ex malis acidulis et vino rubro, Pontac dicto, coctum, quod ope lintei, repetitis vicibus,

- vicibus, ano impositum, citum praestat leuamen.
- p. 9. Contra carcinoma vnguentum a BASILIO VALENTINO laudatum, commendat, quod ex olei hyperici vnciis tribus, ol. oliuarum vncia vna et dimidia, ol. vitrioli vnciis tribus consistat; atque aqua edulcoretur: illudque cum KORTHOLTII celebrato remedio *) conuenire forsan coniicit. Laudat remedium ad partum ciendum, constans ex foliis lauri, aut baccis eiusdem recenter ficcatis et in puluerem redactis, quibus oleum oliuarum ad consistentiam vnguenti admiscetur.
- p. 21. Infusum e baccis iuniperi in eiicienda materia calculosa laudat; deditque eius oleum destillatitium cum aqua Petroselini iis, qui gonorrhoea et testiculo venereo, a seminis concitati subita suppressione ortis, laborabant cum felicissimo successu: Eo tantum betulae succo, qui e superioribus faucibus eius ramis destillat, crassitiem circiter trium digitorum habentibus, in podagrae et lithiales acerbissimis tormentis mirabiliter est adiutus Cl. Auctor.
- p. 23. In scorbuto inueterato *Sedum acre* LINN. cum lacte caprino paratum iuuare.
- p. 25. Frustrulo sacchari Canariensis albissimi liquefacto, atque in cellam ad fluorem vsque reposito, tumque papillis applicato,
- p. 26. omnes fissuras breui consolidari. Dissoluit Auctor petroselino conciso, et aegrotantis vrina leuiter cocto, parti laesae calide imposito, recentes mammarum scirrhus, qui cicutae et mercurii vsui credere recusarent. Sulphuri, praeter diaphoreticam, etiam roborantem tribuit virtutem, qua in diarrhoea, dysenteria ac saluatione laudabilia edat effecta.
- p. 31. Antinephriticum vnum Noster offendit in pilulis, quae ex therebinthina Veneta et cascarilla extracto

*) vid. AG. Vratisl. tentam. VII. p. 108 seq. tent. XIV. p. 459 et 672.

extracto, aequali portione mixtis, cum aqua nymphaeae parantur.

Sanatos meminit Cl. Auctor multos, qui sub p. 33. phthiſeos initium confugerent ad pultem, ex ſeculina farina, aqua pura et butyro inſulſo paratam: quam mane per aliquod tempus ſumerent. Ra- p. 39.

phani ruſtici (*Cochleariae Armoraciae*) ſuccum expreſſum aduerſus rheumaticos affectus valentiſſimos optimo cum ſucceſſu adhibuit. In morbis p. 44. exanthematicis camphorae uſum reiicit: idque in primis e natura remedii, et morborum ita explicat.

Esſe quemvis globulum ſanguinis, in ſua natura et peculiari ſuſſiſtentia conſideratum, non, niſi volumen fibrarum ſubtiliſſimarum, circa commune centrum, preſſionis ab omni parte aequabilis ope, in figuram ſphaericam complicatarum: preſſione maiori hos globulos in fibras tenuiſſimas reſolui, atque ſub forma partis lanuginosae in ſero innatare: hanc lanuginem partium ſolidarum iacturam reparare. Calorem febrilem hanc preſſionem maiorem praestare poſſe. Atque vermiculos, in febricitantium ſanguine ab aliis viſos, eſſe fibras ſe motilantes. Reſoluto igitur ſic ſanguine, non eſſe danda reſoluentia, e quorum ſit numero camphora.

Ab hepatis et lienis obſtructione multos ſana- p. 55.

vit extracto abſinthii, quod ſapone Veneto mixtum eſſet, et pilularum forma datum. Puluerem, qui p. 57.

ex marrubii ſoliis paratur, omnibus aliis remediis, propter virtutem inſignem, viſcidam materiem ſolvendi, antefert irraſthmate humido et quouis pulmonum inſarctu ſanandis. In tarditate aurium, p. 66.

quae obſtructioni ductus Euiſtachiani ortum debet, ſcilla eſt adiutus, eamque coniunxit cum floribus caſſiae cinnamomeae. *Phellandrium* ſeu foenicu- p. 70.

lum aquaticum optimum traumaticum iudicat. Cicuta non fidit; vel tantum in partes, urinae dica- p. 71

- p. 74. tas, agere concedit. Pinguedinem viperinam rancidam in vngue oculorum laudat. In fluore albo, a menstruum suppressione orto, camphoram, succino albo praeparato et nitro combinatam, feliciter
- p. 77. exhibuit. Brassicam et antiquitate, et viribus esse insigne remedium, brodiumque eius in pectoris
- p. 81. morbis esse laudandum. Acinos mali citrii specificam contra ascarides virtutem possidere.
- p. 85. Aduersus arthritidem vagam decoctum foliorum urticae vrentis minoris omnibus antimoniatum
- p. 99. antefert. Oleo succini magnam esse vim in sublevanda oculorum debilitate, eorumque acie restituenda; praesertim si ei radix valerianae siluestris
- p. 102. addatur. Mercurii sublimati corrosivi in lue venerea vim laudat, si cum aqua ita misceatur, ut eius drachmae duae in aquae fluuialis vnciiis duodecim, per eam temporis moram, qua oua indurescunt, coquantur; tum reponantur in cellam, donec mercurius, instar coaguli, fundum petat, aqua supernatans caute separetur, et aliquoties per gossypium traiciatur. Huius liquoris aegro, pro virium ratione, una vel duae sunt dandae drachmae, dilutae in aquae simplicis parte aequali. Idem praestat hic liquor, naribus attractus, praesertim in ozaena
- p. 117. et ophthalmia venerea. Olei Kaieput solam esse vim antispasmodicam, nec alias: hinc in cardialgia colica spasmodica, epilepsia, atque aliis eius generis morbis illud commendari.

XVIII.

Medical essays by JOHN ARMSTRONG, M.D.
Physician to his Majesty's Army. London.
Printed for T. Dauies, Russel-street, Co-
rent-Garden; Bookseller to the royal Aca-
demy. MDCCCLXXIII. fol. min. plagg. i i.

i. e.

Tentamina medica, Auctore IOANNE ARM-
STRONG, M.D.

Sermone utitur Cl. Auctor nimis verboso, ac po-
tissimum de febribus earumque cura agit. Quae
hic continentur; agunt 1. *de theoria*; vbi omnem p. 1.
vanam existimat, nihilque fructus ex doctrina de
secretione vel etiam circulatione sanguinis in pra-
xin redundasse, quod nobis videtur, falso affirmat.
Recte ceteroquin vrget, vt diligenter obseruationes
instituantur.

2) *De instrumentis medicis*. Omni morbo a na- p. 6.
tura esse tutum specificum. Nondum vero hacte-
nus hic satis esse detectum. Medicamenta simpli-
cia esse danda, vt vis eorum intelligatur; cognita
hac, aliud posse addi. Laudat hic *mixturam sali-*
nam, quae vires naturae iuuat.

3) *De febribus*, praecipue neruosis, quarum p. 9.
caussa sit nimia acrimonia sanguinis, quae augea-
tur eius diminutione: esse eum hic floridum, te-
nuem, vt in hysterico et maniaco morbo: languo-
rem deberi septico, deleterio non coagulabili spi-
ritui (*Gas*): non esse in febribus in Anglia dies cri-
ticos, neque signa certa de periculo morbi.

4) *De venae sectione remedio primario in febribus*, p. 13.
et quidem inflammatoriis. In pleuritide, cum vir
robustus quinto iam die ea laboraret, eam vsque
ad symptomatum remissionem repetitam vtilissi-

mam est expertus. Tum de noxis ex incauto eiusdem usu.

- p. 16. 5) Monet in acutis morbis larga incisione subito esse emittendum sanguinem; si vero sanguis emissus, frigidus factus, sit floridus, resolutus, et viscidus, venesectio est intermittenda.
- p. 19. 6) *De ventrioriis*, quae, si pectori, ventriculo vel abdomini imponerentur, multis horum viscerum periculosis morbis mederi posse putat.
- p. 20. 7) *De cardiacis in febribus*. Vinum optimum habet cardiacum: dedit illud ad mensuram et dimidiam intra viginti quatuor horas in febre a debilitate nervosa cum optimo successu. Vtilia etiam in tali febre inuenit balnea pedum ex aqua calida, ac postea ex vino calido vel spiritu vini.
- p. 22. 8) *Aeris liberi* accessum et puritatis observationem maxime utilia habet, uti quoque
- p. 25. 9) *Balnea frigida* in omnibus febribus: haec potissimum in non inflammatoriis, si cortex non sufficit: quae, si pressione corpora laedant, transfundenda sunt in corpus.
- p. 29. 10) Si in febribus aeger quaedam vehementer appetit, quaecunque demum sint, danda esse: sique plerumque aegrum curari; sin contra, mori.
- p. 32. 11) *Aerimoniam subacidam in arthritide* latere ideo putat, quod soda afficiantur arthritici, atque plerumque sint potatores potuum acidorum, excitenturque dolores e tali potu. Hinc antacida, praesertim vitam laboriosam morbo esse opponenda. *Rheumatismum* plane differre ab ea; frigidum esse interdum vlcerosum, interdum haemorrhoidibus siccis (coecis) iunctum: forsitan hinc vlcera causae haemorrhoidum coecarum? Coniuncti sunt cum rheumatismo dolores dentium, atque clauos Noster putat furculos eiusdem.

XIX.

Kurze Anweisung Insekten zu sammeln, entworfen
 von AVGVST CHRISTIAN KÜHN, der Arz-
 neywissenschaft Doctor. Eisenach, im Verlag der
 Griesbachischen Hofbuchhandlung. 1773. 112
 Seit. in 8.

i. e.

Brevis institutio ad colligenda insecta, Auctore
 AVGVSTO CHRISTIANO KÜHN, M. D.

Ad capiendos *Papiliones* utitur Cl. Auctor reti- p. 17.
 culo, quod vlnae longitudinem latitudinem-
 que aequet, ita quidem, vt illud ambabus manu-
 bus expansum super papilionem iaciat, atque postea
 inferius contrahat reticulum, cauteque illum pre-
 hendat. *Sphinges* vero melius capi asserit instru-
 mento, ad hunc vsum vulgo adhibito (*Klappe*).
 Asserit et alias ad inueniendas *Phalaenas* notatu di-
 gnas obseruationes. *Phalaenas* nocte lucerna capi
 notum est: addit tamen Auctor, esse tantum mares,
 qui aduolent.

De modo quaerendi et colligendi laruas *Lepi-* p. 27.
dopterorum vtilia dat Cl. Auctor praecepta: suadet-
 que recte imprimis omnibus entomologis planta-
 rum cognitionem. Erucarum quasdam species enu-
 merat. Primo vere iam in apricis locis, versus me-
 ridiem sitis, quaerendae sunt quaedam species.
 Serotinae non colligendae, neque laesae ab *Ichneu-*
monibus, (nisi quis Ichneumones cupiat). In Thu-
 ringia interdum laruas *Sphingis Atropos* non adeo
 esse raras; vescique *Solano tuberoso*, et praesertim
 circa hortos, domos, arbusta atque arbores com-
 morari. Larua *Sphingis Nerii* etiam in Thuringia
 in *Viburno Tino* et *Nerio Oleandro* inuenta est.
 Noctu esse quaerendas quoque quasdam laruas.

De

- p. 49. De ratione nutriendi larvas atque earum metamorphosi in pupas. Schema *horti entomologici*, tum reliquae curae. Praesertim puritas et liber accessus aeris suadentur. Mauvult Cl. Auctor nutrire larvas in vitreis campanis, quam ligneis in scatulis.
- p. 69. Coniicit postea, quamlibet pupam propriam quasi habere atmosphaeram: Atque, qua ratione pupas *Sphingis Atropos* feliciter metamorphosin subire expertus sit, refert.
- p. 73. Praeparatio Lepidopterorum, et conservatio ab Auctore describitur. Ad alas explanandas utitur laminis vitreis. Contra alia insecta ea munit Colocynthis et muria, ex balaenis cocta, (*Fischtrahn*) vel suadet etiam mercurialia.
- p. 94. De modo alia insecta, Coleoptera, Diptera etc. capiendi. Dytiscos nunquam exedi a *Dermesidibus* aliisque ait, propter odorem foetidum, muriae balaenarum similem.
- p. 100. *Tenthredinem (luteam?)* praeditam ait macula flava ovali, qua thorax a ventre distinguitur, atque quae per vices eleuetur concidatque: hinc coniicit eam quasi respirare, vel esse ibi locum cordis.

Addit Cl. Auctor descriptiones quorundam *Papilionum* et *Phalaenarum* rariorum, atque pollicetur *Faunam Thuringiacam*: quam, cum et ex hoc libello, quem ab omnibus entomologis ipsum lectum iri speramus, et ex aliis, alibi insertis egregiis tractatibus, Cl. Auctoris sollertia atque in rebus naturalibus scientia appareat, nobis aliisque gratum fore putamus.

XX.

Noua physico - medica.

Il. Abbas YART, censor regius, sodalis academi-
arum, Rothomagensis, Lugdunensis cet. reli-
quis, quae in prouinciis sunt, academiis atque aliis
etiam litteratis nouum proponit *de diario harum
academiarum* consilium.

Cum enim ingenia hominum pro varietate re-
gionum etiam differant: hoc commercio magnam
enaturam esse vtilitatem arbitratur. Academias
nempe se parum ipsas nosse, neque de earum spe-
ciminibus multa publici iuris fieri, nisi breuia ex-
cerpta; pauca impressa esse, multa non continuata.
Huic incommodo ita obueneri posse suadet: si
quidam diarii auctor, qui Parisiis habitaret, atque
cum omnibus Galliae academiis per litteras ageret,
eligeretur, isque solis occuparetur commentariis
academicis atque distribueret quolibet mense ea,
quae ab academicis per annum essent proposita
maxime vtilia. Atque sic quolibet mense a dua-
bus academiis facile volumen conscribi posse.

Neque ita is, qui hos commentarios edat, sub-
ditum fore iudicio, cum ea tantum vulgentur, quae
ab omnibus bona fuerint iudicata, neque quid-
quam mediocris ita editum iri, cum honori omnium
academiarum ita multum detraheretur.

Huius instituti Auctorem sibi de satis egregio
posse persuadere praemio. Nullam enim esse aca-
demiā futuram, quin huic instituto faueat illud-
que foueat, neque vllam fore prouinciā, quae
scriptis et inuentis carere velit incolarum suorum,
omnemque ciuem esse optaturum, vt producta na-
turalia omnis generis, obseruationesque vel pro-
pter varietatem curiosas, cognoscat. Ipsumque
Auctorem honorando academias, per fiduciam,
quam in eo ponunt academiae, honoratum iri.

Inuitat

Inuitat ifaque viros doctos, qui huic inſtituto ſe ſubtrahere poſſint, vt academiis proponant conditiones, quibus hoc conſilium perfectius reddatur, ipſaque academias, vt diarii auxilio hac de re ſecum conueniant.

Per annum iam *Berolini* celebres quidam medici et phyſici, e quibus GLEDITSCHIVM, MARTINIVM, GERHARDVM et PELISSONVM nominare ſufficit, *ſocietatem phyſicam* exſtruxerunt: cuius leges et ſtatuta, cum ſerius ad noſtras manus venerint, hic repetere iuuabit. Finis primarius huius ſocietatis eſt, communi ſtudio mirabilia naturae, quanta ſint, rimari ſtudioſiſſime. Socii igitur ſint *Phyſici* hoc nomine iam alias cogniti.

Quolibet die martii ſocii ordinarii, quorum numerus duodecimum non ſuperet, conueniunt.

Quo congreſſu, apud ſocios per vices ordinarias celebrando, vel memorabiliora naturalia oſtenduntur corpora, vel noua phyſica vel tractatus leguntur, ita, vt is, in cuius domo conuentus eſt, primus, quae habet, oſtendat vel proponat; ſublato tamen omni dignitatis vel gradus discrimine, cum omnes ſocii aequales habeantur. Propoſita notatu digna ex arbitrio Auctorum colliguntur ad librum, qui inſcribitur: *Beyträge zur Naturgeſchichte*, prodit.

Eorum cura, vti quoque aliarum rerum memorabilium cuſtodia tradita eſt ei, quem ſocii ſibi a ſecretis elegerunt, eſtque is hoc tempore CL. MARTINI. Recipiuntur etiam exteri hiftoriae naturalis amici in hanc ſocietatem, quorum eſt, vt primario fini omni opera faciant ſatis. Quod vt eo certius perficiatur, ſocietas eos ſocios tantum eligit, qui et cognitionis diligentiaeque fama, et pietatis,

pietatis, fidei amicitiaeque sinceræ nomine ei sunt perspecti et probati. Atque id demum curat, ut museum et bibliotheca, communitati inseruientia, comparentur: in quorum augmentum quilibet socius pro arbitrio suam dat symbolam.

Est omnino hoc institutum omni laude perfectum vehementerque optandum, ut diu, quod sapienter institutis legibus certe futurum est, felicissime floreat Societas haec in omnium physicorum et publica, et priuata commoda.

Conuentu academiae scientiarum elegantiorum litterarum et artium *Lugdunensis* celebrato, die 7 decembris 1773. praemia distribuit Eadem Cl. LASSVS chirurgus supra quaestionem aliquoties iam repetitam *) *de lymphæ partibus constitutivis, vasis et elaboratione* **) et Cl. PEÏSILHE, Med D. et variarum academiarum sodali, super quaestionem: *canceri naturam effectus et optima remedia* ***) attentem.

Quo facto novas proposuit quaestiones: Ac prima quidem, cuius praemium ex aerario Christianiano desumetur et monetis aureis duabus, quarum quaelibet trecentarum librarum valorem praebet, ita est comparata: *indidentur facillima et minus sumptuosa auxilia, ut ciuitati Lugdunensi procuretur optima quæque aqua, eaque satis larga in copia per omnes eiusdem partes distribuatur; (indiquer les moyens les plus faciles & les moins dispendieux de procurer à la ville de Lyon, la meilleure eau & d'en distribuer une quantité suffisante dans tous ses quartiers).*

Altera praemio sexcentarum librarum, a Cl. ROUTEAU suppeditato, sic sese habet: *dare theoriam*

*) v. comm. nostr. Vol. XVIII. p. 538.

**) v. ib. Vol. XVI. p. 544.

***) v. ib. Vol. XV. p. 171.

riam atque methodum morbis chronicis pulmonum mendendi, adiuncta disquisitione historica et critica, supra praecipua remedia adhibita aduersus hos morbos cum a veteribus, tum a recentioribus, etiam ab empiricis (donner la theorie & le traitement des maladies chroniques du poumon, avec des recherches historiques & critiques sur les principaux moyens de guerison employés contre ces maladies par les medébins anciens & modernes & même par les empiriques.

Commentarii ante 1. aprilis diem 1775. ita, vi supra *) monuimus, expectantur.

Academia scientiarum artium et litterarum elegantiorum *Diuionensis*, cum nondum satisficientem acceperit responsionem ad quaestionem nuper propositam **) et ita concinnatam: *In quibusnam morbis medico mox agendum est, in quibus vero expectandum, et in quibus hoc vel illud praeferendum, quarum sunt signa, ex quibus medicus intelligat vel agendum esse sibi, vel quiescendum, usque dum tempus opportunius medicamenta applicandi appareat?* eandem quaestionem ad annum 1776 proponit.

Commentarii mittantur ad Cl. MARET, qui Academiae est ab epistolis, et eos ad diem 1 aprilis 1776 assumet.

Cl. BORIES praemium sexcentarum librarum Gallicarum recepit a regia scientiarum *Monspeliensi* societate, cum thesin: *determinentur varii modi, vel gradus spirituositatis aquae vitae, vel spirituum vini per modum simplicem, et qui commercio respondeat***)* ex voto societatis resoluisset. Suadet Vir Cl. duo areometra, vt res cognoscatur, adhiberi. *Accessit* obtinuit

*) v. comm. nostr. Vol. XVI. p. 545.

**) v. ib. Vol. XVIII. p. 151.

***) v. ib. Vol. XIX. p. 158.

obtinuit Auctor dicti: *scientia a rebus occultis et ipsi natura absconditis ad usum communem adducenda.*

CLATTE, qui societati est a secretis, iudicium societatis de commentariis tulit, super quaestione sequente elaboratis: *quinam praecipui characteres terrarum in genere et quae media, quibus vitia earum possint emendari, quae producendis cerealibus parum sunt aptae **). Praemium eiusdem valoris, uti supra, deportavit Auctor, cuius symbolum erat: *felix, qui potuit rerum cognoscere causas*, qui et rogatur, ut nomen suum profiteatur. *Accessit*, accepit Auctor thesaurus cum symbolo *l'aura*, qui *pourra*.

Porro repetiit iam vulgatam **) quaestionem: *quinam meteororum influxus in vegetationem et quanam consuetudina practica, quae ad haec spectant, proficiunt; ex observationibus meteorologicis variis, hactenus institutis, et praemium trecentarum librarum pollicetur.*

Academia scientiarum, elegantiorum litterarum et artium *Massiliensis* d. 13 iunii h. a. in conuentu sollemni, has quaestiones proposuit. In annum 1775. *Quae sunt varia fimum genera, quae Gallo Prouincia suppeditat, quaeque sunt rationes, ea respectu variarum in regionibus qualitatum adhibendi; (sur les différentes sortes d'engrais que la Provence peut fournir, & les manieres de les employer relativement aux différents qualités du terrain).*

In annum 1776. *Quae sunt commoda atque damna, quae ex usu lithanthracum, aut ligni in fabricas manuarias redundant; (sur les avantages & les inconvénients de l'emploi du charbon de pierre, ou de bois dans les fabriques.)*

In

*) v. comm. nostr. Vol. XIX. p. 159.

**) v. ibid.

In annum 1777. *De amygdalo; in qua quaeritur, quatenus sint species, quae conueniant climati in Gallo provincia, quis sit optimus iis cultus, quae auxilia, si ulla, earum florescentiam retardandi, ut muniantur a pruinis vernis, ita ut durationi arborum, copiae et qualitati fructuum nihil noceatur; (sur l'amandier, dans laquelle on fera connoître les espèces analogues au climat de Provence, la meilleure culture, qu'on peut lui donner, & les moyens, s'il y en a, de retarder sa fleurison, pour le mettre à l'abri des gelées du printemps, sans nuire à la durée de l'arbre, & l'abondance de la récolte, & à la qualité du fruit).*

Quae praeterea cum in conscribendis, tum in mittendis commentariis attendenda sint, ea intelliguntur ex superioribus *).

Academia regia chirurgica *Parisiensis* die 14 iunii conueniebat. Atque praemium triplex quaestionis: *de incommodis ex abusu unguentorum etc.* **) distribuit.

Primum, quod quingentarum librarum erat, dividebatur, atque partim accepit Cl. CHAMPEAU, chirurgus Lugdunensis, partim Cl. CAMPER, partim Cl. CHAMLON, chirurgus Breuanensis, prope *Lingones*. Aemulationis praemium ducentarum librarum accepit Cl. NOLLESSON filius, Magister artium et chirurgiae.

Quinque minores aureae monetae datae sunt Cl. SANCEROTTE, CHAUSSIER, MAROCQUIER, DE LA MARQUE, iuniori, et L'HERITIER. Repetit quaestionem in annum 1775, supra ***) indicatam.

Societas

*) v. comm. nostr. Vol. XVII. p. 348.

**) v. ibid. Vol. XVII. p. 161.

***) v. ibid. Vol. XVIII. p. 150.

Societas medicorum *Londinensium* constituit monetam auream ei, qui optimam *dissertationem de febribus* scripserit.

Tractationes assumuntur vsque ad tertium aprilis diem 1775. Sint scriptae Anglice aut Latine, atque sub initium et finem tractatus sit scriptum symbolum, quod etiam inscriptum sit chartae, sigillo clausae, in qua nomen et habitatio auctoris lateat.

Quarto die iunii 1775 moneta publice tribuetur optimo tractatui, ac postea remittentur tractatus reliqui ad Auctores ita, vt ne aperiat charta obfigillata. Tractatus solutis impensis mittantur ad Secretarium Societatis.

Regiae scientiarum Academiae *Mantuanae* quaestionibus et praemiis non multum ante commemoratis *) hanc addamus: *Desideratur occasio morbi illius in oryza, quae vulgo dicitur Carolo, auxilique eum cauendi et repellendi.* (*On de mande ce qui occasione la maladie du rizen herbe, vulgairement appelée Carolo, Et les moyens de la prévenir ou de la guerir*).

Explanatio huius rei expectatur 1775. Quid praeterea in elaborandis et mittendis commentariis obseruandum sit, supra monuimus.

Academia regia scientiarum *Burdegalensis* repetit quaestionem: secundum quam vult, vt exhibeantur notiones clarae atque distinctae virtutum medicinarum regni animalis cet. **) et distulit eius elaborationem ad annum 1776. Ceterae quaestiones iam a nobis sunt commemoratae ***). Elaborationes

*) v. comm. nostr. Vol. XVIII. p. 153. it. ib. Vol. XIX. p. 158.

**) v. ibid. Vol. XVII. p. 715.

***) v. ibid. p. 714. et Vol. XIX. p. 549.

nes mittendae sunt ante primum diem aprilis eorum annorum, quibus quaestiones sunt destinatae. Id quod locis dictis supra, a nobis est indicatum.

Academia, quae in incrementum agriculturae condita est *Florentiae* ac nomen gerit vernaculum *Georgofili* quaerit: *pendetne quies, quam per unum vel plures annos agris in provincia dare solent, a causis physicis, aut politicis, aut moralibus, et quomodo iis est aut ex toto, aut aliqua ex parte occurrendum?* (*Le repos d'une ou de plusieurs années qu'on donne aux terres dans chacune de nos communautés ou provinces, depend-il de causes physiques, ou politiques, ou morales Et comment y remédier en tout ou en parties*).

Examinetur et experientia probetur: *an despoliatio foliorum secundorum in moris, earum vegetationi et conservationi noceat, an vero melius sit, si ea casui naturali ex frigore primo committantur.*

(*Examiner Et vérifier par l'expérience, si la cueillette de la seconde feuille, que poussent les mûriers est nuisible à leur végétation et à leur conservation Et s'il vaudroit mieux la laisser tomber d'elle même aux premiers froids?*)

Commentarii ante finem 1774. expectantur. Reliquas leges supra *) narrauimus. Ibi quoque de forma scholae agrariae inuenies quaedam.

A Regia Societate scientiarum *Noruegica*, quae *Nidrosii* floret, propositorum problematum hoc est commemorandum, quod attinet rationem detegendi fodinas lithanthracum in prouinciis (*sur les moyens de decouvrir les mines de houille dans les pays*).

Ad hac de re elaborandos commentarios omnes omnino inuitantur exteri viri docti, iique Danico vel

*) v. comm. nostr. Vol. XVIII. p. 155.

vel Latine conscripti mittuntur ante mensem decembris 1774. secundum leges societatis, non multum ante a nobis *) communicatas.

Quaesitum fuit in *mercurio Germanico*, qui prodit opera Cl. WIELAND: *quaenam esset optima iustissimaque educatio in rusticorum liberis, agriculturae destinatis, administranda.*

Praemium constabit sexaginta aureorum. Commentarius respondeat regulis agriculturae, ab eius studiosis obseruandis. Successus laborum hic susceptorum non iis ipsis minor sit. Scribendi genus ab rusticis intelligatur et commentarius ipse ante finem iunii 1775, solutis impensis *Weimariam* mittatur. Inscriptio exterior haec sit: *novo libro, instructioni rusticorum liberorum sacro, destinatum.*

Eadem quaestio quoque proposita est ab academia, quae in incrementum agriculturae condita est *Florentiae* ac nomen gerit vernaculum *Georgo-fili*, quam vide superius **).

Anonymus sub nomine boni Sueci (*bon Suedois*) proposuit palam hanc quaestionem: *Possitne societas, ex definito numero agentium membrorum formata, exstrui fundarique, cuius studium et sumtus suum sibi proposuissent, rationem corrigendi, fertilesque reddendi terras neglectas vel deuastatas, paludes exsiccandi et colendi regiones.*

(Ne pourroit on pas établir une compagnie formée d'un certain nombre d'actionnaires, dont le travail & la dépense auroient pour but l'amélioration de terres ruinées ou négligées, le dessèchement des marais & la culture des terrains en friche?)

K 3

Tri-

*) vid. comm. nostr. Vol. XVIII. p. 541.

**) vid. ibid. Vol. XVIII. p. 155.

Triginta millia thalerorum offert ad hanc fundationem atque sexcentos thaleros ei, qui ex sedentia societatis pro patria, quae Holmiae est instituta, coniuncturus est plurima commoda. Atque *Holmiam* ante 24 iunium 1775 mittendae sunt dissertationes. Praeterea et duae monetae argenteae praemio constituto addentur.

Francofurti ad Viadrum CLEMENS AVGVSTVS DE STEINHAYSS Professor medicinae extraordinarius factus est.

Cl. CHRISTIANVS GODOFREDVS GRVNER *) receptus est inter sodales ordinarios societatis Moguntinae scientiarum vtilium.

Cl. GVILIELMVS HENRICVS SEBASTIANVS BVCHOLZ **) sodalibus ordinariis societatis Moguntinae scientiarum vtilium est adiunctus.

IOANNES HENRICVS SCHÜTTE physicus prouincialis Cleuensis, ob inuentum Cleuensem fontem variaque scripta cognitus, *Cleuae* octuagesimo aetatis anno, ineunte hoc 1774 anno, apoplexia hanc vitam cum morte commutauit.

Mortuus est maximo cum dolore academiae Gottingensis Illustris RVDOLPHVS AVGVSTINVS VOGEL, bene de hac academia meritis et variis scriptis perutilis, *Gottingae* die 5 aprilis 1774, marasmo senili.

Rerum naturalium, physicarum et oeconomiarum cognitione clarissimus Liber Baro OTTO DE MÜNCHHAVSEN, inprimis notus ob librum elegant.

*) v. comm. nostr. Vol. XIX. p. 551.

**) v. ibid. Vol. XVIII. p. 494. it. Vol. XIX. p. 705.

elegantem, qui inscribitur *der Hauswater*, obiit die 13 iunii 1774, anno aetatis quinquagesimo octavo.

Experientissimus FRIDERICVS CHRISTIANVS GÜNTHER, consiliarius aulicus et archiater ducis Coburgici *Calouiae*, desiit die 24 aprilis 1774 viuere. Aetas eius erat quadraginta et octo annorum, morbus, quo succubuit, hecticus. Multa cum laude versatus est in arte facienda medica et in natura perferutanda. Reliquit igitur magnam rerum naturalium collectionem, inprimis aues cum ouis et nidis.

Lipsiae desiit viuere mense aprilis 1774 IOANNES CHRISTIANVS TILLING, medicinae Doctor et Professor Lipsiensis.

M. COMMERSON, Medicinae Doctor, ineunte hoc 1774 anno, in Africae colonia Gallica e rebus humanis exemptus est. Legauit testamento summam quandam, sub nomine pretium virtutis (*prix de vertu*), quod singulo anno die ianuarii distribuetur dabiturque optimae aëioni, quae in ordine morali et politico cognita fuerit. Rogat testator senatum summum Gallicum, hanc testationem protegendi, atque distribuendi in vltima sessione decembris dicti anni.

Die 16 aprilis *Dresdae* 1774 obiit SAMVEL KRETSCHMAR morbo pectoris. Medicus doctus et naturae scrutator indefessus. Profectus est maximis cum molestiis per Belgium, Angliam, Galliam, Italiam, Poloniam magnamque in omni historia naturali nactus fuerat peritiam, quod ex variis ab eo editis libellis aliisque scriptis, diuersis diariis insertis docetur, nec non ex collectione ma-

gna rerum naturalium et nummorum, quam reliquit et partim Lipsicae, partim Wittenbergicae universitati dono dedit.

Cl. IOANNES ANDREAS MURRAY medico practicam bibliothecam vulgavit et continuabit.

Cl. MURRAY solus hoc opus curabit, vtilia quaeque medico practico scitu necessaria, coniunctim et sparsim edita in medicis et praeter eos in aliis libris, vt itinerariis, oeconomicis, fugitiis et periodicis scriptis cet. indicabit; minus vtilia et absurda vel prorsus praetermittet, vel breuissime tanget, hypothesium, nisi summe probabilium et maxime vtilium, nullam rationem habebit.

Sufficiant iam haec ad magnam profecto vtilitatem huius operis intelligendam. Prodibit hoc opus per partes, quarum quatuor sistunt volumen, indice instructum. Inscriptum est ita: IO. ANDR. MURRAY *medizinisch practische Bibliothek. Erster Band. Erstes Stück. Göttingen, bey Johann Christian Dietrich, 1774. 8.*

Cl. IOANNES HILL nouam *Horti Malabarici* editionem in 4to maiori molitur. Plantae ad systema Ill. LINNAEI in classes, ordines, genera, species distribuentur, nomina specifica, synonyma et obseruationes botanicae addentur.

Prima pars maio 1774 absoluta dicitur, continebit plagulas centum et tredecim tabulas atque ita singulis tribus mensibus pars vna sequetur. Pretium partis est aureus Anglorum. Inprimuntur exempla chartae mediae et minori et quaedam vis ornabuntur coloribus, quae 3 aureis Anglorum constabunt.

Ebermayerus, bibliopola Norimbergensis, omnem b. EISENBERGERI apparatus librorum Blackwelliani

reli-
vni-
medico
t.
vtili-
nion-
os in
us et
ia et
ffirma
m et
vtili-
t hoc
nmen
NDR
Erste
ristian
bark
ad fy
ener
nym
cont
atqu
e. Pr
ment
am v
Angl
mne
Blac
vellia

medico
t.
vtilia
nion-
os in
is et
ia et
ffime
m et

vtilia
t hoc
nmen
ND R
Erste
ristian

bark
ad fy
ener
onym

cont
atqu
e. Pr
ment
am v
Angl

mne
Blac
vellii

ND
Erst
ristian
bark
ad fy
ener
nym
cont
atqu
e. Pr
ment
am v
Angl
rme
Blac
vellia

cont
atqu
Pr
mentu
am v
Angli

mine
Blac
vellia

pietatemque magni facere filius disceret, id ipsum cumulate praestiterunt: nam paternarum cohortationum tamquam semina tam altas in animo eius radices egerant, ut senex adeo interdum ageret aliquid, quoniam (id enim diserte fatebatur) ita agendum esse parentes praescripsissent. Inter magistros gymnasii patrii SCHINDELIVS, Rector, plurimum de eo meritus est, a quo historiae notitiam ita dispositam acceperat, ut, omnibus aliis posthac occupatus, loca tamen facile sciret, quo quidque, e litterarum praesertim historia, referendum esset. Cuius disciplinae hic fructus in omnem vitam manavit, ut LUDWIGIVS neminem medicinae tiro-nem admittendum putaret, nisi qui historia colenda ad eandem facultatem se parasset: nam turpe esse, vel penitus ignorare, quidquid vlllo loco atque tempore accidisset, vel, in litteris nominatim, suam tantum aetatem praeceptorumque dictata nosse, et omnia nunc demum prolata et patefacta opinari. Sed cum in ipso illo gymnasio nec philosophiae, nec graecarum latinarumque litterarum scientiam usque eo perfecisset, ut subtiliter et expeditè scribere, aliorumque libros ad certam dialectices normam examinare posset: multum temporis sarciendo huic damno impendit, suoque exemplo medicinae studiosos peramanter monuit, ut et philosophia et humanitatis doctrina assidue exercerentur, nec legere solum latine scriptos libros, sed, quacunque demum lingua, scribere etiam ipsi subtiliter, disposite, pure ac perspicue discerent. Et fuit cohortatio haec tam seuera, ut, si quem his praesidiis destitutum vidisset, non corriperet tantum atque reprehenderet, sed suo sumtu bene multos erudiendos curaret.

Iam cum maturus academiae videretur, a multis commendatus quidem est HOFFMANNO, qui
Halam

Halami tum ornabat; sed Lipsiam nihilo minus adiit, multo cum minore spe paupertatis sustentandae. Quae voluntas miram sane causam habuit. Nam pater LUDWIGII, qui olim opificum ritu Lipsiam viderat, tantum urbis contraxerat amorem, ut, difficultatum omnium ipsiusque paupertatis securus, non sine graui comminatione, ut sit, iuberet filium Lipsiae litteris vacare, quoniam sibi quondam urbis huius adfluentia et elegantia magnopere placuisset. In quo quis non videat, diuinæ providentiae vestigia latere, quae per huiusmodi ambages saepe numero ad finem tendit, et minutis adeo, humanam aciem effugientibus, utitur. Venit ergo Lipsiam a. 1728, nemini vni notus, praeterquam iis mercatoribus, quos itineris comites habuerat; nullo hospitio parato; paucis nummis instructus, ut primum prandium esset merus panis, deuersorium autem vnius noctis in suburbio, quibusdam obolis conductum, non procul ab illa domo et hortis, quorum ipse postea ex Waltheriana hereditate dominus fuit. Quae rerum vicissitudo eum per omnem vitam ad verissimas diuinæ providentiae laudes excitauit, et ad consolandos exigendosque pauperes disertissimum fecit.

In litterarum studiis IOECHERVM et HAVSENIVM elegit, illum philosophiae, hunc mathematices magistrum. Medicos adiit SCHACHERVM, WALTHERVM, PLATNERVM, QVELMALZIUM, HEBENSTREITIVM et PLAZIVM, quem postea collegam amantissimum et in decanatu successorem habuit. Hos omnes quidem in se esse sectatus est, et, quidquid ab iis acceperat, imprimere animo studuit; saepe tamen paupertas eum adegit, aliquam temporis partem in iis rebus collocare, vnde potius lucelli aliquid, quam verus et ad ipsam medicinae cognitionem necessarius fructus

Etus redundaret. Quod autem in patria familiariter vsus fuerat GVENTHERO, poeta nuper non ignobili, excitatus ab eo ad aliquem poeseos vernaculae amorem ad GOTSCHEDIUM se contulit, eiusque auctoritate legendo, scribendo et vertendo multum temporis et operae tribuit: essetque longius progressus, nisi medicinae amplitudo et difficultas ab hoc quidem itinere eum deterruisset. Tamen hinc illud consecutus est, vt, si quando de sua arte dicendum scribendumue esset, oratio, vix praesertim voce vtentis, non nihil suauitatis atque varietatis haberet. Omnino Gotschedianae disciplinae hoc acceptum tulit, quod audere aliquid et in publicum prodire coepit: libenter enim et gratissima mente fassus est, se quidem, nisi GOTSCHEDII hortatu confirmatus esset, de maiore fortuna desperantem, triennio in academia exacto, in patriam reuersurum fuisse. Si ergo LUDWIGI vtiliter Lipsiae detentus est, GOTSCHEDIO hoc debetur.

Sed dum ita litteras tractat, FRIDERICVS AGVSTVS, primus e Saxonica gente rex Poloniae, quosdam in Africae et Asiae partes mittere decreuit, qui naturae bona ibi diligenter inuestigarent. Deligitur IOANNES ERNESTVS HEBENSTREITIVS, medicus eruditissimus, ceterorum, qui iter facturi essent, dux et moderator. Cui cum iuuenilis ardor LUDWIGII et dexteritas multis modis innotuissent, hunc in primis comitem sibi adiungit, eique botanices curam mandat. Rege salutato, a. 1731 mense octobri Dresda proficiscuntur, ac secundo mense post per Heluetos Massiliam veniunt, ibique omnibus adparatis, ineunte proximo anno soluunt oram: sed, post molestissimam navigationem, mense demum februario Algerium tenuerunt, ridentibus iam pratis, et amygdalo florente, ipsi

que natura LVDWIGIVM botanicum salutante. Ille vero, grauiore morbo constrictus, ceteros, paullo alius in Algeriensem agrum progressos, comitari non potuit: tamen viribus collectis, solus in vicinia oppidi munere fungi, et plantas conquirere coepit. Eodem tempore aliud tentauit, vt, Rondeletiano opere adiutus, piscium genera colligeret. Quorum siccandorum cum cupidissimus esset, neque tamen commodam rationem nosset, ipse proprio successu inuenit, pisciumque huiusmodi non parua copiam secum Dresdam attulit. Solebat enim, si cuius rei efficiendae studio teneretur, indefesse laborare, donec eam in potestatem suam redegisset; eiusque caussa immanes interdum superabat molestias. Algerio Hipponem regium, quae nunc Bona est, contenderunt; inde Constantiam, Oranum, Tabarcam; quo in itinere marinae potissimum plantae examinatae sunt. Non attinet commemorare, eum cum sociis aliquoties a tumultuante plebe infestatum, in obsidione, qua classis Hispanica Algerium pressit, magno periculo obiectum fuisse, summoque Algeriensium magistratu per sessionem interemto, dubium de itineris progressu et successoris fauore haesisse: hoc potius dicemus, pertinaciam et suspiciones incolarum nullo modo vinci, aut omnibus persuaderi potuisse, vnius naturae scrutandae studio hos Germanos in illa loca venisse: imo vero, quantumuis commendati et muniti ab Europaeis consulibus, vltius procedere tunc prohibiti sunt. Bisertam ergo et Tunetanum regnum adire placuit. Cuius summus magistratus cum alienior a Christianis esset, nec vltimam regni peragrandi faceret: reliqui, LVDWIGIO propter morbum Tunete relicto, Tripolin haedare coacti sunt. Sed ipsa illa mora effecit, vt per AARONEM VSIELEM, medicum, quocum

cum familiariter viuere, et Horatio legendo recreari confuerat, proceribus aulae commendaretur: a quibus res eo deducta est, vt, specie fodinarum aluminis inquirendarum, quae nuper detectae fuerant, medias terras Tunetinas, etiam plantarum causa, liberius peragraré posset, praesertim cum Cairouanum deuerit, et inde, quorsumcunque vellet, excurrere liceret. Ita Susam vsque progressus est. Reuersis ceteris, mitigatoque ad lenitatem summi magistratus animo, inpetratum est, vt desertiferam terram adirent. Vnde cum Tunetum rediissent, improuise de morte regis Poloniarum nuncius medio in cursu impediuit: iter enim si fuerat institutum, vt, Barbaria peragrata, deserti quoque loca et occidentalem Africae partem vsque ad bonae spei promontorium adirent. Sed nuncius ille de repetenda Germania cogitare iussit, ipsumque iter iam a. 1733 mense martio coeptum est. Ac ceteri quidem per Massiliam redierunt; **LEWIGIUS** vero, qui et animalia Africana, et alia deduceret, Gibraltariam versus cursum flexit, vnde, tribus hebdomadibus post secundum ventum nactus, Hamburgum profectus est, et Albim nautigans tandem augusto mense Dresdam delatus.

In hoc itinere quidquid singulis diebus accidit, diligentissime consignauit: et exstant etiamnum commentarii, ipsius manu scripti. Ab iis vero edendis primo modestia eum detinuit, ne ab aliis occupata, repeteret, a **SHAWIO** nominatim, quo aliquamdiu in Africa amicissime vsus est: deinde prudentissimum consilium, vltius in litteris progrediendi, et pluribus in dies experimentis ea confirmandi, in quibus obseruandis iuueni aliqua fortasse fraus obrepisset: denique **HEBENSTREIT** auctoritas, qui, cum sociis itineris praefuisset, iure postulare videbatur, vt ipse potissimum de itinere scriberet.

scriberet. Sed victis difficultatibus, et **HEBEN-**
STREITIO humanis rebus exempto, occupationes
LYDWIGII tantopere auctae sunt, vt omnis spes
digerendorum vulgandorumque commentariorum
evanesceret. Quod non modo physicae doctrinae,
sed antiquitatum etiam, historiae, atque morum
caussa dolendum est. Nam vt physicam doctrinam
nunc mittamus, mores et instituta hominum tam
attente ad certam rationis salutisque publicae ac
privatae normam exegerat, vt non modo, quid
turpe, quid utile, notatum haberet; sed quid aliae
nationes ab aliis, quid Turcae a Turcis distarent,
quae litterarum, disciplinae, oeconomiae vel impe-
dimenta, vel adiumenta, vbi artibus, vi, donis, in-
tegritate opus esset. De vestitu praeterea, re do-
mestica, aedificiis, precibus, omnique incolarum re-
ligione, quaedam non protrita observavit. Atque
vt peritissimis viris sermones de his rebus, vitae-
que multiplicem vsum saepe numero probavit, ita
ab ipsa hac experientia in librum eius de forensi
medicina, praesertim vbi de publica sanitatis cura
dixit, multa deriuata sunt. Omnino mirandum est,
moenem viginti circiter annorum, (ea enim aetate
fuit, cum iter susceptum est) nullis magnopere ad-
monitionibus aut praeparatum, aut gubernatum,
omninoque botanicae colendae destinatum, tamen
sponte sua ingeniique bonitate tam acute alia quo-
que observasse, tam perite exigua cum magnis con-
mixisse, et tam diligenter notasse, vt vix fieri pos-
set peritius. Sed vt alia debuit ingenio et ardori,
ita in naturae studio mire eum adiuvit **SHAWII**
amicitia: ab hoc enim planius accepit, quid tan-
dem esset naturalis historiae systema, ab hoc ad **RAII**
systema ductus est, ab hoc de modo artis huius co-
gnoscendae ac tractandae colloquiis potius et vsu,
quam praeceptis et disputatione, edoctus est. Scri-
psit

psit aliquando, ut pauca etiam de antiquitatibus addamus, de aquaeductu Carthaginienſi, eo modo, quo talia ſcribi debebant a pluribus. Neque enim in ipſius operis ſubſtructionibus hæſit, id quod notat iam a FRONTINO factum, et ab aliis repetitum; ſed fontes aquarum obſervauit, et perſpicue oſtendit, incredibile propemodum videri, in tanta aquae penuria tamen tam largam copiam, e paucis ſcaturiginibus hauſtam, per multa miliaria ad urbem frequentiffimam deductam eſſe: quo quidem modo ad magnitudinem veterum æſſimandam non minus contulit iis ipſis, qui de ſtructuræ miraculo ſcripſerunt. Atque huiusmodi narrationibus pleni ſunt hi commentarii. Notauit inter alia bene multas inſcriptiones, e quibus videntur non nulla ad illuſtrandas antiquitates militares peti poſſe. Pleraeque ſunt ex Antoninorum aetate; una, IUSTINIANO et THEODORAE conſecrata. Praeſertim ea notanda eſt, quam ad Caſſeriam detexit, nonaginta hexametris et decem diſtichis conſtantem, qua aliquis FLAVIUM SECVNDVM ob monumentum ſepulcrale, patri erectum, laudat, eique breuitatem aevi, diuturnitate operis ſuperatam, gratulatur.

Lipſiam redux denuo medicinam omnem tanto ardentius vtiliusque tractauit, quanto iam paratior a naturæ cognitione erat. Sed aduerſante his conatibus fortuna, eo coepit inclinare animus, ut Americani itineris conditiones ſpectaret, meliorem fortasſe sortem apud alios experturus. Sed largiſſimo ſtipendio Siluerſteiniano ab hac voluntate reuocatus eſt: ita enim poterat viam Lipſiae coeptam proſequi, et in botanicis eo maxime conſilio elaborare, ut ad profitendam in academia diſciplinam, in qua totus defixus erat, ſe pararet. Capitis ergo a. 1736 Magiſtri philoſophiae honoribus,
editaque

editaque disputatione de plantarum marinarum vegetatione, multo cum fauore audientium rem herbariam explicauit, et, **HEBENSTREITII** vestigiis infiltens, cum docendo, tum in siluas, hortos et campos excurrando, complures ad hanc naturae partem excolendam commouit.

Cum inter haec a. 1737 medicinae Doctor creatus, iam artem faceret, **Vitebergam** vocatus est physices Professor; sed amor erga **Lipsiam**, plurium annorum beneficiis confirmatus, et voluntas, medicinae cum omni potius naturali historia, quam cum physicis, coniungendae, suaserunt ei, munus hoc modeste declinare. Quod etsi inuitis patronis fecerat, tamen paullo post, vt **Lipsiae** quoque praemium molesti itineris haberet, electus est Professor medicinae extraordinarius, cum stipendio luto, et post obitum **PLATNERI** a. 1747 physiologiae Professor ordinarius, a quo gradu a. 1754 ad professionem anatomicam, quarto anno post ad pathologicam, mox ad Decanatum sui Ordinis, et munus therapeuticae docendae, adscendit, omnesque adeo honores, quos medico in hac academia capessere licet, deinceps tenuit.

In initiis huius curriculum **CRAMERVS**, libris chemicis et docimasticis longe celeberrimus, **Lipsiam** venit, quem inter et **LVDWIGIVM** tanta familiaritas conciliata est, vt per dimidium annum communi habitatione et amicissimo conuictu uterentur. Quod omne tempus **LVDWIGIO** ad chemicam experimentis praesertim illustrandam opportunissimum fuisse, per totam vitam gratissima mente agnouit. Adparuit vero etiam non spernenda chemiae cognitio, quoties medicamentorum formulas composuit, in quibus, quid chemia suaderet atque ferret, semper accurate cogitauit, iisque grauius indignatus est, qui nouitatis studio aut audacia

cia quadam decepti, quidquid villo modo possent, commiscerent, quantumuis aduersante pharmacia.

Eo circiter anno, quo medicinae extraordinaria professio ipsi concessa est, mandata accepit ab HEVCHERO, regis Poloniae archiatro, vt generaterrarum, in Dresdensi museo adseruatarum, digereret describeretque. Quae cum maximam partem e Saxonia collectae essent, iussus est, metalla Saxonica circuire, vt eo verius peritiusque de singulis scribere posset, Atque vt nullis, vel sumtibus, vel laboribus, in hoc opere perficiendo pepercit, ita nec regia liberalitas ei defuit: certe Ludwiginum opus de terris eo etiam splendore externo commendatur, qui facile regiam munificentiam declaret. Quodsi liber absolutus dici nequit, (neque enim ipse auctor celauit, mutari multa et addi posse) praesertim si cum iis comparatur, quae recentior aetas adinuenit et correxit: tamen occasio fuit LVDWIGRO, huius etiam partis naturae perscrutandae, a qua sua quidem voluntate paulo alienior fuit; certe praestitit tantum, quantum illa aetate praestari potuit.

Pluribus dicendum est, qua via et ratione ad eam botanicae artis perfectionem venerit, cuius laude eum vbique floruisse constat. Ex quo igitur Lipsiam venit, HEBENSTREITIO, vt saepe diximus, operam dedit, qui et hunc plantarum amorem cum eo communicauit. Ad haec initia non parum accessit Africani itineris opportunitate, sine varietatem et nouitatem stirpium, siue otium, vni botanicae arti destinatum, spectemus. Quibus omnibus si ardorem animi incredibilem, inauditam constantiam, frigoris calorisque singularem tolerantiam, alios labores, saepe illos valetudini et vitio periculosos, quotidianam denique docendi exercitationem, haec igitur si adiuncta fuisse dicamus:

mus: facile adparebit, cur non modo breui tempore longe progressus sit, sed amor etiam artis tam alte infederit animo, vt ne senem quidem relinqueret. Quod si enarrare singulatim placeret, quid iuuenis discendi docendique caussa fecerit, habitura quidem esset haec narratio plurimum admirabilitatis; sed vbi ad prouectiorem venerat aetatem, multisque negotiis districtus esse coeperat, nullum tamen totius fere aetatis diem, sine aliqua occupatione botanica, elabi passus est. Vix enim terris adspirauerat vernus tepor, cum de plantis cogitare et loqui, plantas quaerere et colere, plantas ficcare, macerare, digerere, et titulis notare coëpit: et postquam senex hac manuarum opera abstinere penitus coactus est, alios tamen haec curare iussit, eorumque conata iuuuit et rexit. Vbi vero autumnus hortos et prata nudauerat, niuesque cum frigoribus botanicum domo concludebant, libros versabat, inprimisque figuras aëri incisas contemplabatur, ne in ea re, quae memoriae et oculorum esset, tempus aliquod exercitatione vacuum efflueret: omninoque hanc hiemalem floram omnibus, qui seuera lege proficere vellent, magnopere commendauit. Multo autem et copiosior et expeditior horum omnium occasio fuit, postquam hortos Waltherianos, in vsus artis botanicae instructos, hereditate acceperat. Ceterum nunquam in ea herbariae rei parte substitit, quae classium generumque cognitione ac nominibus absoluitur; omnem potius singularum plantae partium naturam, et physicam botanices partem, animo amplecti contendit. Cum enim naturam ipsam multis in regionibus contemplatus esset, eiusque vias omnes suis oculis, sua acie persecutus: qui poterat tandem se intelligentem eius putare, si nomina quidem, genera, formam atque habitum rerum teneret; neque vero,

qua ratione nascerentur et euoluerentur, quam haberent fabricam, quem motum, quem usum, quam institutionem, diligenter scrutaretur. Certe liber eius de regno vegetabili, sine hac attentione et cura reuelandae naturae, nec concipi animo, nec absolui potuisset. Hinc iucundissimos saepe super his rebus sermones habebat, non scholae tantum, sed et vitae utiles, et paulo erectioris ingenii hominibus exoptatos: nam ubique tantam creatoris sapientiam atque benignitatem demonstrabat, ut vel alienissimos ab eo animos ad sensum pietatis atque reuerentiae commoueret. Mox enim in bulbo tulipae, aut arboris gemma, omnes futurae plantae partes latentes ostendebat; mox institutionem plantae, sapienter et ad crescendum, et ad permanendum accommodatam, mirabatur; mox hominum vitam, incrementa, alimenta et mortem, cum totidem plantarum vicissitudinibus comparabat. Adstans vero plantae, quae cum maxime animalculo succum e nectariis praeberet, aut impeditum visco teneret, aut spinis arceret, admirabundus concionari propemodum de Deo et rerum natura solebat. Huius igitur scientiae fructus proferre coepit in aphorismis botanicis, a. 1738 in usus scholarum editis; sed opusculum hoc veluti fundamentum vberioris libri fuit, quo a. 1742 institutionem reguli vegetabilis complexus est: nam eadem fere, quae in aphorismis angustius dixerat, in maiore opere dilatauit. Sed iam ante, a. 1773, definitiones botanicas edidit, quae tertio et vigesimo anno post cura BOEHMERI, medicinae Professoris Vitebergensis, recusae et auctae sunt, opus utile, et commendatione dignissimum. Condidit nimirum in eo systema, e Riuiniano, quo antea usus erat, et Linnaeano compositum. Itaque voluit, ut floris involucra, calyx, corollae integrae et in petala diuisae

sive habitus, vel legitimus, vel aberrans; staminum numerus, fructus denique ratio et natura, fundamenta diuisionis generum summorum, mediorum et infimorum essent. Flores autem, inuolucris instructos, adpellauit inuolutos; iis contra destitutos, nudos: priores illos rursus perfectos, si praeter inuolucrum stamina pistillaque haberent; relictuos, si harum vnā vel alteram partem. Corolla petaloideum, calyx solus apetalum florem constituebat, normamque subdiviisionis offerebat, in inferioribus, quae dicunt, generibus ex variis harum partium conditionibus repetendam. Fuit autem haec methodus tantae facilitatis, vt, qui ei essent adsueta, reliquorum systemata ad eius normam facillime referre atque diiudicare possent: tenuit etiam aliquamdiu inter artis cultores, donec aliorum libris maior auctoritas tribui coepit.

In hac studii botanici continuatione mirum non est, tot plantas, arte siccatas, ab eo collectas esse, quot nemo fere in omni Germania collegit; praesertim si Africanas, et aliae exterae spectentur. Et cum sciret, quantopere natura et habitus plantarum, e natali solo translatarum, cultura mutaretur, exoticas plantas nullas fere adseruauit, nisi e patria ipsa acceptas, vt Italicas, Siculas, Africanas, Batanas. Nec difficilis fuit collectio, cum omnes fere per omnem Europam botanicos amicitia et necessitudine sibi coniunctos haberet. Ad has, ipsius studio congestas, accessit ante aliquot annos Bosianum herbarium, et ipsum numerosissimum; quod cum aliquis minori L V D W I G I I filio, in quo uiderat acrem esse paternae gloriae aemulationem, dono dedisset, placuit parenti, sua quoque manu conquisitas plantas donatione addere. Tenet ergo filius hunc duplicem thesaurum, duraturum laboris et amoris paterni monumentum.

Anatomicae scientiae, quam, vt omnia, multa et indefesso labore sibi comparauit, haec habemus certa documenta. Quae ille de arteriarum tumen et glandularum differentia, de cuticula, de cutis fabrica et pilorum origine, copiosius atque diligentius ceteris scripsit, ea tantam meruerunt approbationem, vt in his quidem rebus ad hunc vsque diem auctoritas LUDWIGII plurimum valeat, et quae traduntur, Ludwigiano nomine decorentur. Rursus omnem huius disciplinae cognitionem instituit, vt non tam partes singulas in millena divideret, et ad minutissima vsque progredieretur, quam situm nexumque partium spectaret: proposuerat enim sibi, anatomiam ad praxin referre, id quod fieri non potest, cum partes partium per se spectantur, vnde non adparet, quid quaelibet agat, quo modo, et quare sic potissimum. Qua quidem de causa in chirurgicis de natura et exitu morborum peritissime iudicauit. Tum numerus praeparatorum, qui fuit ex omni genere in museo Ludwigiano permagnus, non ipse quidem scientiam declarat; sed tanto magis summa ars et diligentia, qua confecta sunt: pauca enim habuit, quae non aut ipse confecerit, aut ab aliis se moderante fieri curauerit. Angiologica praesertim et neurologica, quae maiori filio hereditate reliquit, tanta sunt praestantia, vt, quisquis vel peritissimus ea viderit, ab vno, eoque priuato, rem vsque eo excoli et perfici potuisse, admiratus sit. Nulla rursus est ossium laesio, nullus fere morbus, cuius non repantur tot exempla, vt origo morbi, vis et successio planissime cognosci possit. Atque haec morbos ossa minor filius adseruat. Neque tantum in docendo haec praeparata profuere; sed multis inde suppeditata est occasio disputationum scribendarum, quibus aut ipsa pars corporis, cuius exem-

plum

plum in Ludwighiano museo exstabat, descripta est diligentius, aut morbus, qui e praeparato disci poterat, tractatus et illustratus: unde plura ex hoc museo aeri incisa prostant. Consignauit etiam sub initia curriculi academici dictata anatomica, quae etsi nunquam prodierunt, tamen merentur laudem, partim a proprio illo Ludwighianis scriptis ordine et insigni perspicuitate, partim ab eo loco, qui de integumentis humani corporis agit. Itaque huius academiae Professoribus in tradenda anatomia diu inseruiuerunt, donec varietas et multitudo rerum recens inuentarum vsum huius compendii, de quo ipse semper modeste statuit, abrogauit.

Satis videmur ostendisse, quo modo eas quoque medicinae partes, quae non in arte facienda versantur, tractauerit, et quid in singulis praestiterit. Videamus iam, qualis in facienda medicina fuerit, in quo genere eum excelluisse, nemo aequus aestimator vnquam dubitauit. Ergo LUDWIGIVS in primis inter nos vicit, quod vix tentare ausi fuerant superiorum medicorum pauci, vt simplicitas illa Hippocraticae curationis restitueretur, quae per aliquot secula propemodum exsulauerat. Nam simul atque facere artem coeperat, calidioris illius regiminis abusum, vbique dominantem, auersatus est. Et quamquam non omnes illico difficultates, vt sit, superare potuit, cum interdum adeo, contra quam ipsi persuasum esset, etiam in scriptis simulatione vti cogeretur: perstitit tamen in proposito, atque spirituosae medicamenta indices magis improbauit, abusumque discipulis accurate dissuasit. Tum re prudenter moderanda hanc felicitatem consecutus est, vt febris puerperarum miliaris, endemia propemodum inter nostras, et Lipsiensis morbi nomine ab exteris insignita, tandem euanesceret, certe vix vestigia quaedam eius remanerent.

Quae vero rara est eorum moderatio, qui aliquid innouant, vt modum seruent, ea fuit L V D W I G I I, qui, si vel maxime a calidiore regimine discedendum esse statueret, multisque modis recederet, non ita tamen ad frigidius transiuit, vt, quidquid olim vsitatum fuisset, penitus abiiceret. gloriamque nouitatis cum aegrorum et artis incommodum sectaretur. Quantum potuit, mitiora medicamenta validioribus praetulit, non omnino tamen spretis vehementioribus. Ab ingerendis praeter modum medicamentis abstinuit; interdum adeo incipiente morbo nulla plane exhibuit, vt ante omnia experiretur, quorsum natura tenderet, quam sciret obsequio moderandam, non scholae, opinionum et consuetudinis imperio cogendam. Atque cum magnam morborum turbam e vitiosa diaeta oriri constet, in iis praesertim vrbibus, quarum elegantia et diuitiae non deliciarum modo parentes sunt, sed et morbos necessarios gignunt: primas in curando malo dabat temperantiae, et maxime lactabatur, si quem mature nactus esset, cui monendo caueret: ac plus adeo adloquio et regendo vitio genere, quam medicamentis, efficere conabatur; vnde multis non probatus est. Emetica, id quod ipse fatebatur, iusto parcius suadebat, fortasse et primae disciplinae consuetudine et catione. Absum venaesectionis praeter modum oderat. Inuenta ab aliis medicamenta non temere probabat; sed quae ratio ipsa monstraret bene delecta, et apte composita, ea nihilo minus imitanda, et suo vsu cognoscenda esse iudicabat. In praedicendo morborum euentu sagacissimus erat, quae res ei summam interdum laudem peperit. In chirurgicis naturam quidem, si quam ipsa sibi viam panderet, adiuuandam putabat; tamen etiam seueram minum et cultrum inuiti vnctionis et emplastrorum clementiae

clementiae praeferebat; et sunt. eo duce et auctore
 a chirurgis nostris multa feliciter praestita. Pauca
 solebat ex tempore decernere; sed partem diei co-
 gitandae medendi rationi tribuebat: et quamquam
 primum locum doctrinae dabat, nunquam tamen
 obliuiscabatur, eam mirifice variari, cum ad aegro-
 tantes ipsos esset ventum: depromebatque ex do-
 ctina, quid fieri posset, et ab aliis alibi factum es-
 set; ex usu vero et re, quid hoc tempore et loco
 fieri deberet. Morborum historias diligenter con-
 signabat, eo fere modo, cuius exemplum in me-
 thodo doctrinae medicae proposuit. Quod insti-
 tutum non modo ei utile fuit, cui saepe aliquid
 scribendum esset; sed ad experientiam quoque
 praestantissimum: nisi vero quis neget, pluribus ex
 eodem genere collectis comparatisque, legem
 tandem atque normam constitui. Omnino con-
 tingerat ei haec facultas, celerrime aliquid obser-
 vandi, cum in morborum causis et decursu, tum
 in naturali historia: nec praesentia tantum anim-
 aduertendi; sed et concludendi, quid quamque rem
 secuturum videretur, quem habere usum, quò mo-
 do emendari atque perfici posset: unde multis va-
 ria suasis experimenta, in iisque capiendis moni-
 tor et hortator fuit. Qui semel ad eius fidem et
 curam se contulerant aegri, hos non officio tan-
 tum et arte medici iuuabat, sed integritate etiam
 atque comitate amici amplectebatur, eos in pri-
 mis, qui multam in ipso fiduciam ponerent, nec
 dubitando aut tergiuersando suspensionem moue-
 rent. Palam se dimitti patiebatur; clam sperni se
 et posthaberi nullo pacto ferre poterat. Ergo etiam
 amorem malebat, quam soltrum, quod non pau-
 peribus modo remisit, sed iis etiam, qui mercena-
 riam operam sibi praestitam putarent, generoso
 animo reddidit. Multum quoque valebat adloquio,

cum cruciatus summos, metum mortis, sollicitudinem propinquorum non tam verborum ambagibus leuabat, quam vna tali sententia, quibus plenum gerebat pectus, de prouidentia diuina, de vi religionis, de futura felicitate, de misericordia diuina: cuiusmodi sententias eo vultu et ore proloquebatur, vt certam animi persuasionem prodere, et hac vna re multo plus, quam facundis blandientium precibus et sanitatis vana spe ostendenda, efficeret. Paucis annis post, quam inter medicos huius vrbs esse coeperat, ita auctus est aegrorum ad eum confugientium numerus, etiam e vicinia, vt non nisi corpus robustum, acerrimi animi viribus adiutum, quale LVDWIGIO contigerat, tot itineribus, curis laboribusque par esset: totus enim dies scholis habendis et aegris inuisendis discriminatus fuit. Accedebant quotidianae consultorum epistolae, quibus accurato respondebat, et auxilium, in ipsa vrbe etiam ab iis quaesitum, quorum medicus non erat. Tamen nec succubuit his tot negotiis, nec vni alterius causa aliquid detrahit; sed in insigni ordinis studio satis temporis habuit.

Iam in docendo, quod alterum eius munus fuit, si non exiguae commendationis est, perspicuitate vt, (quae quidem, nisi quis omnia via atque ratione cognita habeat, expectari a nemine potest) fuit haec virtus ita propria LVDWIGIO, vt, qui eum audirent, facillimas quidem res se accipere opinarentur; sed repetendo, cogitando, aliisque exponendo intelligerent, profecto eas non omnibus in promptu esse. Doctrinam habuit paratam: modo enim sciret, qua de re dicendum esset, omnia ei in mentem veniebant. Neque tamen hac facilitate ad socordiam abusus est; imo nullam habuit scholam, in qua quidem perpetuo sermone vtendum

erat,

erit, ad quam non meditatus accederet. Nihil
 auefciabatur magis oftentatione atque vanitate eo-
 rum, qui hypothefes iactant, fe solos verum tenere
 gloriantur, multa vbique fcriptorum nomina re-
 cenfent, diffenfus aliorum potius enarrant, quam
 rem ipfam explicant. Non dubitabat fateri, fi
 quid ignoraret; fed cauffas etiam inuictae hactenus
 difficultatis aperiebat, interdum et vias, quibus
 pofterior aetas fortaffe ad verum ventura effet. Ab
 obfervatione et experientia, velut ex fonte, omnem
 difciplinam repetebat, in eaque digerenda et con-
 firmanda iudicium malebat exerceri, quam in ex-
 cogitandis ornandisque opinionibus ingenium. Ta-
 men idem ille fub finem vitae ad eas procliuior
 fuit, cum in iudicanda fingulorum morborum na-
 tura, tum in condendo totius artis fystemate, de
 quo infra dicemus. Quoties docebat, toties in hac
 re totus erat, vt et domesticas curas, et aegroto-
 rum mala, et munerum difficultates obliuioni pe-
 nitus tradidiffe videretur. Infigni praeterea erat
 adfidiuitate, qui omnia alia docendi negotio poft-
 haberet, ac tanta quidem cum constantia, vt non
 poffet oftentationi aut morofitati tribui, fed iudi-
 cio et deliberationi: fidem enim violari putabat, fi
 quis fibi in hac re indulgeret. Hinc illa alacritas
 et vis, quae nihil eum remiffe, feigniter, aut obi-
 ter dicere patiebatur; hinc illa laetitia, vt faepe,
 iactatus multifariis negotiis, vix exfpectare horam
 poffet, qua fe in otium fcholae reciperet, e qua
 nunquam nifi recreatum fe ac renouatum redire
 dicebat. Quod fi ille demum ftudio flagrare cen-
 fendus eft, qui non modo, quae praefcripta fibi
 funt, recte exfequitur, fed etiam cogitat, quid ad-
 dere, quid emendare poffit, atque adeo negotia
 ipfe auget, vt aliorum commoda augeat: certum
 eft, hoc in LVDWIGIO ftudium fuiiffe, hoc eft,
 fideliter

fideliter gerendi muneris vnicum praesidium. So-
 lebat instructam omni genere librorum medicorum
 bibliothecam non modo patefacere cuilibet; sed
 horas etiam hebdomadis binas destinabat, in qui-
 bus e serie disciplinarum medicarum libros propo-
 neret, eorumque historiam, usum et summam re-
 censeret, ut, tamquam aliud agendo, imbuerentur
 animi litterariae historiae amore. Alias item ho-
 ras, praeter eas, quae disputando dicatae erant, in
 condicere solebat, qui scribendo dicendoque exer-
 ceri vellent. Cum vero studiosos examinabat, tam-
 perite velut obstetricabatur, ut ex eorum animis
 depromere omnia videretur: multique fassi sunt,
 se hac parte Ludwigianae disciplinae ad nexum do-
 ctrinarum cognoscendum plurimum adiutos fuisse.
 Ne vero deesset aliquid iustae institutioni, prouidit
 adparatum omnem, sine quo praecepta intelligi ne-
 queunt. Nam quod chirurgica instrumenta, qui-
 bus ipse non usus est, magno sumtu coemit, id se-
 cit discipulorum causa, ut ea, de quorum usu ser-
 mo esset, tractare manibus et adpectu cognoscere
 discerent: quod ex horto botanico nihil sibi redire
 voluit, ne sumtus quidem, ad eum tuendum ne-
 cessarios, id publico commodo et studiosis dedit:
 eademque de causa numerum praeparatorum an-
 tomicorum et bibliothecam, ultra quam necesse erat,
 auxit. In his tot tantisque sumtibus, senex prae-
 sertim et muneribus beatus, a nemine merce-
 dem doctrinae acerbius exegit, atque multas ho-
 ras studiosis sponte obtulit, modo essent, qui di-
 scere et exerceri vellent. In vniuersum studia iu-
 uenum, quamuis seuerus morum magister, et paulo
 acrior castigator, singulari amore et beneuolentia
 allexit, parentisque curam cum doctoris fide con-
 iunxit. Multos excepit hospitio, multos victu lar-
 giter instruxit, neminem aditu prohibuit, nemini
 re con-

re consiliisque defuit, et, quasi vivere utilius beatusque non posset, in comitatu studioforum laetissimus fuit. Tardiora ingenia nunquam deterruit; obtusa exercendo et centies eandem rem repetendo exacuit. Specimina ab iis elaborata non abiicit, ut ipse alia in eorum locum substitueret; sed correxit, ut tirones sua esse putarent, et se conando mutandoque tamen aliquid efficere posse intelligerent. Huius praeceptoris discipulos si per omnem Germaniam multos fuisse, et etiamnum esse dicamus, non videatur hoc a vero abhorrire, aut exiguum esse ad gloriam; sed cum inter eos sint, qui summis muneribus cum laude fungantur, qui libris scribendis inclaruerint, qui artem saluberrime faciant, id vero tantum est, ut ad pretium Ludwiganæ disciplinae statuendum nihil certius, nihil item ad diuturnam meritorum famam clarius inueniri possit. Viuit, viuit ille in animis multorum, et quamquam humano generi ereptus, per hos semper prodest.

Hanc docendi prouinciam satis occupatam cum sustinere coepit, animum ad compendia doctrinarum medicarum scribenda adpulit. Prostant libri eius botanici, quos iam descripsimus, physiologici, pathologici, therapeutici, practici; praeterea de medicina forensi et chirurgia: nam anatomica dictata, de quibus supra monitum est, et materiae medicae conspectus non prodierunt. Neque ipse tantum iis usus est, sed aliarum etiam academiarum doctoribus sunt probati: nominatim forensis medicina in Batauum sermonem translata est, et Vir Clarissimus in Francia in opere suo chirurgico*) ordinem chirurgiae Ludwiganæ maximam partem serauit. His autem ita tractandis hoc consecutus est, ut partes omnes doctrinae medicae perspiceret,

in

*) Précis de chirurgie pratique par P***.

in quo summam muneris professorii ponebat, ut
vbique sibi constaret, ut, quoad quidque tractan-
dum esset, ubi currendum, ubi strigandum, facili-
sciret, scholamque ab usu vitae internosceret. In
primis methodus doctrinae medicae, ab eo edita
declarat, qualis ingenio, opinione, institutis, facili-
que fuerit. Ibi enim noua plane ratione triplex
artis tractandae consilium constituit, vel ut quis
se inueniendo pararet, vel docendo, vel arti facien-
dae, et ad singula genera viam ostendit. Quod
vero in professore et practico medico esse voluit,
ea omnia ipsum tenuisse satis constat; ad inue-
niendi laudem adspirare, nec res familiaris, nec va-
rietates munerum et occupationum passa est.

Inter libros, quibus magnam sibi nominis glo-
riam parauit, est nobile illud opus Commentario-
rum de rebus, in scientia naturali et medicina ge-
stis: quod qua ratione ortum sit et progressum, est
in praefatione vtriusque decadis demonstratum est,
tamen hic quoque breuiter narrandum videtur.
Iam ante annum 1752 institutum est, aduocatis
amicis, quibuscum vel de moderanda re delibera-
tur, vel libri perlegerentur, quorum summa posset
indicari. Re satis consultata, partes ita diuisae sunt,
ut alii historiam medicinae tractarent, alii libro-
rum argumenta diiudicaret. Sunt ergo binae ho-
domadis horae constitutae, quibus focii conueni-
rent, excerpta librorum argumenta secum com-
municarent, et quae dubia essent communi consi-
lio constituerent. Ita prodiit prima pars, secun-
disque mox quibusdam aliis, tantopere se probatis
res viris doctis, ut statim de maiore exemplorum
excudendorum numero cogitandum esset, atque
prima decas haud interrupta serie deinceps edere-
tur. Cum vero placuisset, alteram quoque decade-
dem a. 1763 ordiri, idem modus, eadem institu-

tio fu-
cessit
que-
mors
cadis
quene-
tum
existen-
tas h
funt
partit
deber
perra
esset
omni
ditate
periti
Volun
biblio
mere
E
bendi
dico
fertat
ante
cum
tur, r
tantu
postp
ti; c
sam e
viter
teries
comp
indie
V
Apho

tio fuit; nisi quod interdum paullo tardius res profecit. Perductum est opus ad voluminis octauum atque decimi partem quartam, cum *LUDWIGIVS* mors absumsit, tradito prius amicis quibusdam decadis absoluendae negotio, quorum cura in exsequendis his mandatis cum maxime versatur. Multum laboris in hoc negotio exhaustum esse, facile existimabunt, qui eiusmodi operis molestias cognitae habent, aut ei vnquam praefuerunt. Nec sumptibus caruit res, partim ad libros coemendos, partim ad alia, quae historiae causa ad manus esse deberent, conquirenda. Ceterum aut nullam, aut pererram habuit hoc opus offensionem, cum prima esset lex, argumenta librorum excerpere, sed ab omni in vtramque partem iudicandi studio et cupiditate abstinere, vt, si narrata esset libri summa, peritis lectoribus integrum relinqueretur iudicium. Voluit enim, esse hanc librorum medicorum veluti bibliothecam, iis, qui maiora et rariora opera coemere ipsi non possent, institutam.

Extremus non consilio quidem, sed effectu, scribendi conatus fuit, cum a. 1769 Aduersaria medico practica vulgare coepit, de quibus, vt e dissertationibus primae partis adparet, viginti annis ante cogitarat; sed multis impedimentis retardatus, cum dudum omne hoc consilium abiecisse videretur, repente ad id reuersus est, et in eo exsequendo tantum laborauit, vt omnia fere alia Aduersariis postponeret. Substitit in tertia parte voluminis tertii; quarta enim pars posthumum opus est. Causam edendi libri videtur hanc habuisse, vt partim vterius elaboraturis colligeretur vndecumque materiae, partim selecta disciplinae capita, quae in compendiis, aut integris de arte operibus tantum indicari possent, hic explicatius tractarentur.

Vnius operis consilium morte irritum fuit. Aphoristicam nimirum medicinam instituerat, siue
totius

totius artis systema, paucis comprehensum. Quia in re duo spectavit, alterum, ut, quantum posset, sententias densaret, et interpreti futuro tot sensu verba, quot sententias, exhiberet, eumque adeo cogeret, occasione singulorum verborum aliquid uberius explicare; alterum, ut hypothesein aliquam stabiliret, ad quam amore et consuetudine botanices ductus fuerat, evolutionem et incrementa corporum a vi vasorum sugente siue resorptione derivandam esse, qua laesa, etiam corpus laederetur. Ac in priore quidem felicissime elaboravit; tantus ordo est, tanta diligentia et rerum copia: ac vix dici potest, exemplar hoc dogmatici libri futurum fuisse: quid autem de posteriore videatur, non integrum est statuere, cum quod hypothesis mera fundamentum operis fuit, tum quoniam non multa absoluit. Quatuor circiter plagulae huius operis, eo consilio typis excusae sunt, ut amicis examinandae traderentur.

Praeter hoc triplex munus, scribendi, docendi, artis faciendae, quod inter plures diuifum satis tamen singulos occupare potuisset, etiam aliis functus est. Rectoratum academiae quater gessit, nec vllum vnquam munus, quod ex ordine ad eum delatum est, quantumvis molestum, declinauit: sunt autem singulis fere annis alia ei demandata. In Decanatu nominatim, quem ex more perpetuum gessit, tanta fuit in singulis ordinandis stipendiisque curandis fide atque diligentia, ut nihil ab eius collegis desideraretur. Et quamquam temporis magna pars huiusmodi negotiis ei erepta est, tamen animo tranquillo tulit, simul atque muneris rationem ita postulare cogitavit.

Sed fuerunt quaedam in litterarum studiis instituta LUDWIGII, quae nondum attingere potuimus, quorum tamen mentio non iniucunda plane

aut inutilis videtur. Egressus scholis medicis, ad libros in quocumque genere praestantiores legendos totum se dedit, et sexennium ita exegit, ut hanc suam messem fuisse saepe diceret. Quae vero hoc sexennio legerat, ea per omne vitae tempus memoria tenuit: unde initia senectutis paullo impatientius tulit, cum multa, vix lecta, rursus effluerent. Ab hoc legendi studio remittere aliquid coactus est, aucto indies aegrorum aliorumque negotiorum numero; sed damnum hoc ita compensauit, ut per occasionem scribendorum commentariorum, tamen cognosceret, quidquid a medicis ubique locorum actum et inuentum esset. A legendo ad scribendum transiit, nondum muneris necessitate coactus; sed ut doctrinam subigeret, et in suam potestatem redigeret, (innumera enim scripsit, de quibus edendis nunquam cogitauit) interdum etiam ut discipulis dictata exhiberet. Sed cum aliquid vulgandum esset, libellos, multo ante elaboratos, et in nonum annum pressos, recognoscendi causa promebat, aliquoties describebat, (nam describendi taedium nunquam sensit, quoniam ita linam adhiberi norat) cum amicis communicabat, quorum seueras de rebus et verbis admonitiones audire didicerat, ipse denique typographorum specimina examinabat. Pari cum cura in repetitis librorum editionibus versatus est. Solebat praeterea, ne defuisset vmquam materies, in schedas, quas mnemonicas appellabat, conicere, si quid legenti, cogitanti, artem facienti, docentique in animum venisset. In docendo nominatim instituerat, ut adfideret aliquis, quum interdum iuberet, notare aliquid his ipsis verbis, quibus usus erat, aut summam disputationis, consignatam hoc ordine potissimum, ad se deferre: nouerat enim, dicentibus saepe quasi adflatu quodam tantam perspicuitatem, tantam in

ordine verborumque delectu felicitatem contingere, quantam interdum ne meditatio quidem efficit.

Vt autem adpareat, quare talis in omni vita fuerit, qualem descripsimus, omnino indolem eius adumbremus, praesertim cum hactenus nihil, nisi de doctrina muneribusque, dicere licuerit. Omnem igitur eius vitam pietas erga Deum gubernauit, cuius maiestatem vt natura contemplanda adorare didicerat, ita religionem, mysteria praesertim, quae fide sola sine argutationibus probanda sunt, tam reuerenter est amplexus, vt nulla ratione posset ab iis demoueri, docuitque suo etiam exemplo, quod quis esset naturae intelligentior, hoc est, quod sapienter intellexisset, eam tenebris abditam latere, eo illum in aestimanda religione sapientius ac modestius versari. Publicis sacris, quantumuis interdum negotiis iuuandorum miserorum districtus, assidue intererat, suosque his pietatis exercitiis aduofacibat. Superstitionem et entusiasmum acerrime oderat; religionis vero contemptoribus, si vel summo loco constituti essent, libere obloquebatur, ac, monitos de natura et historia, statuere de semet ipsis contemtim, et obedire Deo iubebat. Nemini tamen habebat, quem ab religione alienum esse sciret, multoque minus eo amico vt sustinebat. Quoties vel inopinata, vel paullo maior rei familiaris accessio facta erat, toties inde aliquid ad pauperes deriuabat, non quod animus repentina laetitia incalisset, et ad beneficentiam abreptus esset; sed ea de causa, quam praescripsit religio. Plerumque rerum diuinarum cogitationem a natura bonaeque rerum externarum orsus est, vt ipsius essent preces et laudes Dei, nec ab aliis sumtae, et vt animus subinde ab adspectabilibus ad maiora et occultiora eueheretur. Fiducia in Deum plane incon-

cussa

culsa erat; nam rite precatus, nihil sibi, nihil liberis, nihil muneri timebat. Hinc tanta alacritas, tanta fides, tanta obstinatio, quantam supra multis exemplis comprobauimus. Pectus habebat, ad suscipiendas amicitias apertum, ad gerendas constans et fidele, et in vtriusque fortunae societatem omnimodo veniebat. Nulla tamen arte amor eius magis, quam integritate, labore et ordinis studio, adlici confirmarique poterat. Bene de se suisque meritis utique, et cum damno suo, iuuabat; certe animi ingrati turpitudinem tantum alienis exemplis cognitam habuit. Sed et iis, a quibus nullum commodum perceperat, ac ne percipere quidem poterat, se suaque consecrabat: non modo aegris, discipulis, vicinis; sed indigis, quicumque demum essent; nec singulis tantum priuatim, sed publicis maxime fiscorum institutis. Verè ergo dictus est a multis parens. Cum ab amicis moneretur, ne nimius esset, fere respondebat, hos esse thesauros, quos in grato multorum pectore liberis suis relinqueret. Publicam salutem per omnem vitam omnibus aliis praetulit, Lipsiae laborauit, academiae vigilauit, arti medicae pecuniam, domum, hortos faceravit. Saxoniam, alteram patriam, tanta pietate coluit, ut indigenas aequaret; quos potuit, in ea retinuit; qui sponte venerunt, eos excepit; de publica re consultus, libenter sententiam dixit. Impetus animi habebat acriores, ut semper aliquid moliretur, semper accessione quadam cumulum negotiorum augeret, atque etiam, ubi nulla spes efficiendi esset, de modo tamen instituendae rei cogitaret. Ergo plura interdum, quam quae recte ferre posset, suscepit. Quae ipsi displicerent, ea impauidè solebat reprehendere, interdum etiam non sine offensione. Ordinis erat disertus laudator, ipse eius tenacissimus: nam singulis horis singula negotia,

alia rursus aestati, alia hiemi destinarat: erant adeo, quibus vacua temporis momenta, quae interdum caueri nequeunt, expleret. Omnis recreatio in cultura horti botanici, satis laboriosa, quaerebatur; neque tamen amicos et colloquia fugiebat, quibus inter coenam maxime frui optabat. Cum autem ad amicos ventum esset, nemo illo hilarior erat, ut qui scirent, quantis laborum oneribus premeretur, vix caperent, posse aliquem, oeterorum oblitum, ita totum amicorum esse: videbatur enim, cum surgens a libris et curis frontem tersisset, omnes simul curas deterfisse. Facillimi erant ad eum, etiam inter medias occupationes, aditus, praesertim si quid grauius cum eo deliberandum esset; atque adeo placebat ei, si ab suis consuleretur. Quae semel decreuerat, ea libenter solebat eo, quo decreuerat, modo exsequi. Precibus aliorum facilem se praebebat, et si ipse opitulari non posset, apud alios intercedebat. Miseriis suorum maxime angebatur, ut interdum sibi vix constaret; sed primo impetu excepto, redibat ad indolem, atque ad negotia administranda animum colligebat.

Matrimonium inuit a. 1745 cum SOPHIA REGINA, filia IOANNIS GOTTLIEB REICHLII, patroni caussarum celeberrimi. Quae cum eadem liberalitate et humanitate, qua maritus, esset, tanta haec voluntatum consensio iucundissimam effecit societatem; sed multo etiam magis insignis studium, quo vxor, quamquam adsidue aegrotans, rem domesticam, vltra vires saepe, curare, maritoque leuamento esse consueuerat. Vnde eam incredibili amore prosecutus est, eaque a. 1767 e grauiore morbo amissa, non plane collegit animum, aut ad pristinam hilaritatem rediit, cum perpetuo eius desiderio vrgeretur. Duos habuit filios superstites, CHRISTIANVM, philosophiae et medicinae

Doctorem,

Doctorem, qui physicen in hac academia scienter tradit, et CHRISTIANVM FRIDERICVM, medicinae studiosum, ingenio, assiduitate et moribus perquam commendabilem, quos ante omnia exemplo suo et meritis de genere humano, tum vero etiam omnibus iis bonis beavit, quorum constantia veram felicitatem humanaeque vitae salutem continet.

Valetudine vsus est recta, praeterquam quod aliquoties maligna febre laboravit. Nam ab iis vitiis, quae e chronica dysenteria, quam Africanus aer et victus genuerant, diu remanserunt, et intemperantia quadam legendi et scribendi sedendoque aucta sunt, ita liberatus est, vt saepe sibi ipsi incredibile diceret, se plane copualescere potuisse. Sed paucis ante obitum annis tentari coepit tussis vehementiore, quamquam ab initio non continua, cuius saepe dixit hunc exitum fore, vt ex ea sibi moriendum esset. Et auctum est indies malum: nam integrum annum iam fuerat tussis frequentior, et somnum saepe interturbarat, cum ita tandem inualuit, vt incredibilis copia sputi purulenti et lymphatici quotidie eiiceretur, sic debilitato corpore, vt de vita desperare inciperet. Sed verum tempus et rusticatio restituerunt vires. Tamen anno proximo idem mali impetus fuit, eadem debilitatio, quae nullo aeris et rusticationis vsu vinci potuit: nam si vel maxime aliquot dierum hilarius fuisset interuallum, tamen morbi vis eo atrocior redibat; et somnus plane erat recreandi corporis vi destitutus. Misere ergo duodecim circiter hebdomadas extremas traxit, vno mortis solatio obuerfante, et interdum rursus aufugiente, donec, impar eiiciendae materiae, nullo symptomate alio accedente, a. 1773 d. 7 maii suffocatus est. Secto corpore adparuit, ventriculum contractum, et, qua

pylorus est, callosum esse, intestina angusta, colō supra renem dextrum contra naturam inflexum, hepatis margines cum liene sphacelo tactos. Dexter pulmo spumofum eundemque albicantem humorem habuit, in tubercula scirrhusa passim mutatus et sebaceam materiem; sinister, qui dextro firmiter adhaereret, nec nisi cultello separari posset, pene cartilagineus fuit. Infra tertiam et quartam costam saccus pulmonis fuit, materia pingui coloris sanguinolenti foetorisque putridi repletus, paullo altius vlcus adparuit, et pulmonis indurati tertia fere pars absunta fuit.

Animum habuit ad finem vitae sui compotem, nec desit, negotia, liberos et amicos curare, atque paucis ante mortem horis amico cuidam nunciari iussit, se ita placido et confirmato animo esse, ut ipsi huic amico duo bona sua ex animo precaretur, mortem sine dolore, et animum, certa futurae beatitatis spe tranquillatum.

Index scriptorum a b. LUDWIGIO editorum,

De vegetatione plantarum marinarum Diff. Resp.

M. Morgenbesser. Lipf. 736. 4. c. f.

Definitiones plantarum in usum auditorum. ib.

737. 8.

De minuendis plantarum generibus. Pr. ib. 737. 4

De sexu plantarum Diff. Resp. *C. F. Haase.* ib. 737. 4

Aphorismi botanici. ib. 738. 8.

De vomitu nauigantium, epistola. ib. 738. 4.

De cuticula Diff. Resp. *I. C. Schoor.* ib. 739. 4.

Observationes in methodum plantarum sexualem

Cel. LINNAEI, Pr. ib. 739. 4.

De arteriarum tunicis, Diff. Resp. *G. C. Hahn.* ib.

739. 4.

De minuendis plantarum speciebus, Pr. ib. 740. 4.

Decas

- Decas quaestionum medicarum. Lips. 740. 4.
 De glandularum differentia, Pr. ib. 740. 4.
 Institutiones historico - physicae regni vegetabilis.
 ib. 742. 8.
 De radicum officinalium bonitate ex vegetationis hi-
 storia diiudicanda. Spec. I. generatim et II. specia-
 tim, Pr. ib. 743. 4.
 Decas quaestionum medicarum. ib. 743. 4.
 Definitiones generum plantarum olim in vsum au-
 ditorum collectae, nunc auctae et emendatae.
 ib. 747. 8.
 Panegyricus in Ill. WALTHERVM. ib. 747. 4.
 De humore cutem inungente, Diss. Resp. *F. Grütz-
 macher.* ib. 748. 4. c. f.
 De ortu et structura vnguium. Pr. ib. 748. 4.
 De primarum viarum debilitate, Diss. Resp. *C. S.
 Kazowsky.* ib. 748. 4.
 Terrae musei regii Dresdensis. Accesserunt terra-
 rum sigillatarum figurae. ib. 749. fol. mai.
 De victu animali, Diss. Resp. *H. D. Friedrich.* ibid.
 750. 4.
 De terris medicis, Diss. Resp. *L. G. Rothe.* ib. 752. 4.
 Institutiones physiologiae cum praemissa introdu-
 ctione in vniuersam medicinam, praelectionibus
 academicis accommodatae. ib. 752. 8. c. f.
 De cortice dentium, Pr. ib. 753. 4.
 De diarrhoea in febribus acutis, Diss. Resp. *Ph. L.
 Haenlein.* ib. 754. 4.
 De vsu roborantium medicamentorum in cacochy-
 mia, Pr. ib. 754. 4.
 Institutiones pathologiae praelectionibus academi-
 cis accommodatae. ib. 754. 8.
 Institutiones therapiae generalis praelectionibus aca-
 demicis accommodatae. ib. 754. 8.
 De collo femoris eiusque fractura, Pr. ibid. 755.
 4. c. f.

- De physiologia per phaenomena pathologico-therapeutica illustranda, Pr. Lipf. 755. 4.
- De natura fibrae animalis elasticae per eiusdem genesin in morbis declaranda, Pr. ib. 755. 4.
- De crisi bus variolarum accessoriis, Diss. Resp. C. A. Gebhardt. ib. 755. 4.
- De situ viscerum in infimo ventre, Pr. ib. 755. 4.
- De colore plantarum quaedam obseruata, Pr. ibid. 756. 4.
- Obseruata in sectione cadaueris feminae, cuius ossa emollita erant, Pr. ib. 757. 4.
- Institutiones hystorico-physicae regni vegetabilis, praelectionibus academicis accommodatae. Editio altera, aucta et emendata. ib. 752. 8.
- De debilitate corporum curationem morborum impediende, Pr. ib. 758. 4.
- De vanis longaeuitatem acquirendi praesidiis, Pr. in memor. L. B. DE SILVERSTEIN. ib. 758. 4.
- De abscessu latente, Pr. ib. 758. 4. c. f.
- Obseruatio, quae viam bilis cysticae declarat, Pr. ib. 758. 4.
- De colore florum mutabili obseruata, Pr. ib. 758. 4.
- De medicamentorum contrariorum compositione, Resp. C. G. Bärckner *). ib. 758. 4.
- Institutiones medicinae clinicae praelectionibus academicis accommodatae. ib. 758. 8.
- Fines officii medentium in morbis contagio nocentibus sistens, Pr. in orat. anniuersar. HERBSTREITII. ib. 758. 4.
- Monita de excindendis tumoribus tunica inclusis ib. 758. 4.
- Eruditio medica placidae mortis adiuumentum, Pr. in orationem anniuers. QVELMALZII. ib. 759. 4.
- De colore plantarum species distinguente, Pr. ib. 759. 4.

Obfer-

*) Huius dissertationis Auctor est Respondens.

- Observationes de situ praeternaturali viscerum infimi ventris, Pr. Lips. 759. 4.
- De causis praeternaturalis viscerum abdominalium situs, Pr. ib. 759. 4.
- De fallaci iudicio vulgi super vi imaginationis maternae in foetum observata, Pr. ib. 759. 4. c. f.
- Monita semiotica in diiudicandis infimi ventris doloribus, Pr. ib. 759. 4.
- De laesa ossium nutritione, Diss. Ref. C. E. Oschatz. ib. 759. 4.
- De sanitate senili, Pr. ib. 759. 4.
- De medendi methodo in praeternaturali viscerum abdominalium situ, Pr. ib. 760. 4.
- Praefatio ad editionem tertiam definitionum generum plantarum, quam BOEHMERVS curavit, ib. 760. 8.
- De membrana epicrania et musculis in eam insertis, Pr. ib. 760. 4.
- Praefatio ad Germanicam editionem materiae medicae GEOFFROY: *Daß der sicherste Weg, die Kräfte der Arzneymittel zu bestimmen, die genaue Beobachtung der Wirkungen in dem gesunden und kranken Körper sey.* ebend. 760. 8. pagg. 44.
- De celeri corporum incremento causa debilitatis in morbis, Diss. Resp. S. C. I. Locke. ib. 760. 4.
- De celeri corporum obesitate causa debilitatis in morbis, Pr. Lips. 760. 4.
- Praefatio ad eclypa vegetabilium officinalium TRAMPIL.
- De vita molli causa debilitatis in morbis, Pr. ibid. 761. 4.
- De aquae ductu Carthagenensi, Pr. in memor. L. B. DE SILVERSTEIN, ib. 762. 4.
- De aquarum puritate a magistratu curanda, Pr. ib. 762. 4.
- De lumbricis intestina perforantibus, Pr. ib. 762. 4.

De nimia animi defatigatione causa debilitatis in morbis, Pr. Lips. 762. 4.

De immoderatis exercitationibus causa debilitatis in morbis, Pr. ib. 763. 4.

De nimis haemorrhagiis causa debilitatis in morbis, Pr. ib. 763. 4.

De contentione studiorum ad sanitatis normam moderanda, Diss. Resp. I. Mencke. ib. 763. 4.

De medicina cultoribus exitiosa, Pr. ad orat. anniversariam Dn. D. IANCKII. ib. 764. 4.

Observationes quaedam angiologicae, Pr. ib. 764. 4.

Institutiones chirurgiae praelectionibus academicis accommodatae, ib. 764. 8.

Institutiones medicinae forensis praelectionibus academicis accommodatae, ib. 765. 8.

De vera studiorum ineunda ratione ad doctrinam medicam alumnos, Pr. ib. 765. 4.

De cauto usu exemplorum prosperae curationis ad definiendas letalitatis gradus, Pr. ib. 765. 4.

De plethorae differentiis, Diss. Resp. I. Munja. ib. 766. 4.

Anfangsgründe der Wundarzneykunst, zum Gebrauch seiner Vorlesungen abgefaßt, ebend. 766. 8.

Methodus doctrinae medicae vniuersae, praelectionibus academicis accommodata, ib. 766. 8.

De cura oculorum in litterarum studiis, Pr. in memor. L. B. DE SILVERSTEIN, ib. 766. 4.

Institutionum pathologiae, editio altera emendata, ib. 767. 8.

De nutritione puerperarum non lactantium, Pr. ib. 767. 4.

Aduersaria de contagio varioloso, Pr. ib. 767. 4.

De variantibus arteriae brachialis ramis in aneurysmatis operatione attendendis, Pr. ib. 767. 4.

De ischuria ex tumoribus vesicae, Pr. ibid. 767. 4. c. f.

De paraplegia ex fractura vertebrarum colli, Pr. Lipf. 767. 4. c. f.

De venaeſectione differentiis plethorae accommo-
danda, Diff. Resp. *I. G. Gokufch*, ib. 767. 4.

De luxatione vertebrarum colli a medico forenſi
circumſpecte diſquirenda, Pr. ib. 767. 4.

Demorbi notione, Diff. Resp. *I. A. Ridder*, ib. 767. 4.

De contentione ſtudiorum in puerili aetate cau-
enda, Pr. ib. 767. 4.

De rei herbariae ſtudio et uſu, Pr. ib. 768. 4.

De ſuſtione vulnerum peſtoris, Pr. ib. 768. 4. c. f.

De elaboratione ſuccorum plantarum in vniuerſum.

P. I. Radix, Caudex, Folium, Pr. ib. 768. 4.

De cruore poſt venaeſectionem aucto vel immi-
nuto, Pr. ib. 768. 4.

De lucubrationis damnis, Pr. in memor. *L. B. DE
SILVERSTEIN*, ib. 769. 4.

De cauſſis obſtructionis aluinae, Diff. Resp. *C. F. E.
Boden*, ib. 770. 4.

Inſtitutiones therapiae generalis, praelectionibus
academicis accommodatae. Editio altera et emen-
data, ib. 771. 8.

De oligochymiae differentiis, Diff. Resp. *C. G. Al-
tenburg*, ib. 771. 4.

De elaboratione ſuccorum plantarum in vniuerſum.

P. II. Flos, Fructus, Germen, Pr. ib. 771. 4.

De nutritione differentiis oligochymiae accommo-
data, Diff. Resp. *G. L. Wockaz*, ib. 772. 4.

De exercitatione corporis cum litterarum ſtudio
coniungenda, Pr. in memor. *L. B. DE SILVER-
STEIN*, ib. 772. 4.

De elaboratione ſuccorum plantarum in vniuerſum.

P. III. Medulla, Pr. ib. 772. 4.

De acochymiae differentiis, Diff. Resp. *A. G. Stoeck-
hardt*, ib. 772. 4.

De plantarum viribus medicis in vniuerſum, Pr.
ib. 772. 4.

De

De medicinae studio non praecipitando, Pr. in memor. I. C. MÜLLERI. Lips 772. 4.

De viribus plantarum, cultura mutatis, Pr. ib. 772. 4.

De plexibus neruorum abdominalium atque neruo intercostali duplici, Pr. ib. 772. 4.

De plantarum viribus specificis. Comment. I. Pr. ib. 772. 4.

De medicamentis euacuantibus differentiis cacochymiae accommodandis, Diss. Resp. C. F. Sartorius. ib. 773. 4.

XXI.

Supplementum indicis scriptorum physico-medicorum, quae anno 1768 prodierunt.

Histoire & mémoires de l'Academie Royale des sciences de Paris pour l'ann. 1756. Voll. II. qui faissent les Tomes XIII. & XIV. de la nouvelle centurie des volumes de cet ouvrage. à Amsterd. 11.

Medicinische Bemerkungen und Untersuchungen einer Gesellschaft von Aerzten in London. Dritter Band. Aus dem Englischen. Altenburg gr. 8. m. K.

Harzmagazin, das neue, von Sachen, so in die Oekonomie, Policy, Bergwerk- und Cameralwissenschaft einschlagen, 1 und 2ter Stück. Blankenb. 8.

Schwedisches Magazin, oder gesammelte Schriften der größten Gelehrten in Schweden für die Liebhaber der Arzneywissenschaft, der Naturgeschichte, Chemie und Oekonomie. Aus dem Schwedischen übersetzt von IO. CHRIST. WEBER. 1ster Band. Kopenhagen 8.

Neues Bremisches Magazin zu Ausbreitung der Wissenschaften, Künste und Tugend. Mehrertheils aus den Englischen Monatschriften. 2ten Bandes 2tes Stück. Bremen 8.

Mélanges intéressans & curieux ou abrégé de l'histoire naturelle, morale, civile & politique de l'Asie,

l'Asie, l'Afrique, l'Amerique & des terres polaires. Tomm. XI. et XII. à Berne 8.

Neue Sammlung auserlesener Wahrnehmungen aus allen Theilen der Arzneywissenschaft. 3ter Band. Strasburg 8. m. K.

Der neue Bienenstock. 3ter Theil. Hamburg 8.

Dictionnaire abrégé de physique. Voll. II. à Avignon 8.

Dictionnaire de chymie theorique & pratique & son application à la physique & à l'histoire naturelle Voll. II. à Paris 8.

La nouvelle maison rustique, ou économie générale de tous les biens de la Campagne, la maniere de les entretenir & de les multiplier etc. Neuvieme edition. ib. 4. c. f.

Allgemeine Haushaltungskunst und Landwissenschaft, aus den sichersten und neuesten Erfahrungen und Entdeckungen von einer ökonomischen Gesellschaft in England. Hamburg und Leipz. 8. m. K. 5 Th.

Neue ökonomische Nachrichten 41 bis 44stes Stück. Leipzig 8.

Der Hausvater, eine ökonomische periodische Schrift, 2 und 3tes Stück des 3ten Theils. Hannover 8 mai.

Ökonomische Gedanken zu höhern Nachdenken eröffnet. Aus dem Dänischen übersetzt. Kopenhagen u. Leipzig 8 mai.

Kurzer und deutlicher Unterricht, wie die Färber-röthe oder Grapp mit Vortheile anzupflanzen und zuzurichten sey. Mannheim 8.

Abhandlung von Zubereitung der weißen Stärke, oder einer anzulegenden Stärkenfabrik. Erfurth 4.

Gründliche Anweisung alle Arten Vögel zu fangen, einzustellen, abzurichten, zahm zu machen, ihre Eigenschaften zu erkennen, Bastarden zu ziehen. Nürnberg 8. m. K.

Kurze

Kurze Beschreibung der Barometer und Thermometer, auch anderer zur Meteorologie gehörigen Instrumente. ibid. 8. m. K.

Lettres patentes du Roi en forme d'Edit portant réglemant pour le college de chirurgie de Paris, données a Versailles, mois de mai 1768. à Paris 4.

Memorial von einem Italienischen Arzte über die Nothwendigkeit und Art, die Arzneykunst von der grüelichen Krankheit der Charletanerie zu heilen. Aus dem Italienischen. Zürich 8.

Sammlung verschiedener die Fieberraude betreffender Abhandlungen und Nachrichten. Aus dem Englischen übers. und mit Zusätzen vermehrt. 2 Theil. Nürnberg 8. mai. m. K.

Traité de l'économie animale & des causes premières des maladies. à Geneve & Basle 12.

Traité des sensations & des passions en général & de sens en particulier. Tomes II. à Paris 8.

Observationes clinicae ad ductum meditationum in nosocomio generali Varfauiensis. Fascic. II. Vratislav. et Lipsi. 8.

**** AELIANI** de natura animalium libri XVII Graece et Latine, cum animaduersionibus **CONRAD. GESNERI** et **DAN. WILH. TRILLERI**, curante **ABRAH. GRONOVIO**. iuxta exemplar Londinense. Tubing. 4.

IO. ASTRUC tractatus pathologicus. Parisiis et Lipsiae 12.

PET. ION. BERGII descriptiones plantarum ex capite bonae spei. Lipsi. 8. c. f.

I. U. BILGUERS chirurgische Wahrnehmungen, welche im letztern Kriege in den preussischen Feldlazarethen aufgezeichnet worden. Frankf. 8 mai. m. K.

LEOPOLD. BIWALDI physica generalis et particularis. Graec. et Norimb. 8 mai. Tomm. 12.

Recueil de divers traités sur l'histoire naturelle de la terre & des fossiles. Par Mr. BERTRAND. à Avignon 4.

Contemplation de la nature. Par Mr. CH. BONNET.

Tomm. II. Nouvelle édit. augmentée. Berne 12.

DIVSD. considérations sur les corps organisés, ou l'on traite de leur origine, de leur développement, de leur reproduction. Amsterd. 8. Voll. 2, Wallerius Lotharingiae: ou catalogue de mines, terres, fossiles, sables & cailloux, qu'on trouve dans la Lorraine etc. Par Mr. BUCHOZ. Nancy 8.

Abdeker, ou l'art de conserver la beauté. Par Mr. LE CAMVS. à Paris 12. Voll. 4.

Traité pratique de la goutte ou l'on indique les moyens de guerir cette maladie. Par Mr. COSTE. Troisième édit. à Paris 12.

THOM. DIMSDAL'S neue Methode für die Einsprossung der Pocken. Aus dem Engl. Zürich 8.

H. ECKHARDT'S gründliche und ausführliche Abhandlung von den Blattern, und deren Entstehung und Heilungsart. Meinungen 4.

J. C. A. FABER de potu Caffeeae. Rentel. 4.

H. A. FISCHER zuverlässige und in der Wirthschaft wahrbefundene Mittel, wodurch der mittlere und kleine Landmann bey Ackerbau und Viehzucht seinen Nahrungsstand verbessern kann. Budißin 8.

WILH. FORDYCE Untersuchung der venerischen Krankheiten und ihrer Hülfsmittel. Aus dem Englischen übersetzt von G. H. KÖNIGSDÖRFERN. Altenburg 8.

DAN. GOTTFR. FRENZELS Natur und Wirkung des mineralischen Wassers zu Lauchstädt, durch Versuche und Erfahrungen bestätigt. Halle 8.

10. DAV. GRAVENS Abhandlung von der lebendigen Kraft des menschlichen Körpers. 1ster Theil, welcher

welcher die *Physiologie* dieser Lehre enthält.
Lemgo 8.

ALB. HALLER I *historia stirpium indigenarum*
Helvetiae. Tomm. III. Bern. fol. mai. c. f.

DU HAMEL DU MONCEAU *Ergänzung zu sei-*
nem Tractate von Erhaltung des Getraides, beson-
ders des Weizens. Aus dem Französischen von 10.

DAN. TIETZEN. Leipzig 8.

EIVSD *Kunst türkische Tapeten zu weben.* Königs-
berg 4.

MICHAEL CHRIST. HANOWS *der Danziger gro-*
ßen Mondjahre monatliches, voriges und künft-
iges Wetter, oder Anweisung, wie die Wetterpro-
gnostica aus dem Mondzirkel mittelst der Obser-
vationen des 1767 Jahres abzunehmen. Danzig und
Wittenberg 4.

ANTON HEINS *patriotischer Medicus. Erster Th.*
zweyte Auflage. Hamburg 8 mai.

GEORG. HEINR. KÖNIGSDÖRFERS *Ronneb-*
urgische Krankengeschichte. 2te Sammlung. Altm-
burg 4.

IO. CHPH. HENKELS *einige neuentdeckte che-*
misch- physikalische Wahrheiten, den Kennern der
Naturlehre und Arzneypreitungskunst zur Ben-
theilung und Anwendung hingegeben. Leipz. 8.

LEON. EL. HIRSCHEL *Gedanken von der Starr-*
sucht oder catalepsi. Berlin. 8.

NIC. AMBROS. KRAPPENS *Gespräch zwischen*
einem Philosophen und Medicus von dem schon so
viele Jahrhunderte mit der forma vergebens ge-
suchten und nunmehr gefundenen principio vitae.
Augsburg 8.

IO. MOVLTRIE *diss. med. de febre maligna bi-*
liosa Americae, Anglice the yellow fever, edita
et praefatus est E. G. BALDINGER. Longola-
liss. 4.

CARL CHPH. OEHLHAFEN VON SCHÖLLENBACH

Abbildung der wilden Bäume, Stauden und Buschgewächse, nach der Natur mit lebendigen Farben vorgestellt und gründlich beschrieben. Nürnberg. gr. 4.

P. S. PALLAS *Spicilegia zoologica, quibus novae in primis et obscurae animalium species iconibus, descriptionibus atque commentariis illustrantur. Fascic. V. Berol. 4 mai.*

H. V. S. D. *Naturgeschichte seltener Thiere, übersetzt durch C. G. BALDINGERN. Berlin und Strahlsund. Erster Theil. 4 mai. m. K.*

L'électricité soumise à un nouvel examen dans différentes lettres adressées à Mr. l'Abbé NOLLET. Par Mr. le P. PAVLIAN. à Avignon 12. c. f.

CAR. PISONIS *selectiorum observationum et consiliorum cet. liber singularis. Amstelod. 4.*

Eröffnete Geheimnisse der vornehmsten auserlesenen Haushaltungskünste und Wissenschaften von CARL RAELEMEYER. Wien 8.

F. VON RAMECOURT *Kalkbrennereykunst. Königsberg 4 mai. m. K.*

Herrn VON REAUMUR *Anweisung, wie man zu jeder Jahreszeit allerley zahmes Geflügel ausbrüten und aufziehen soll. Zweyter Theil. Aus dem Französischen von M. I. CHPH. THENN. Augspurg 8. m. K.*

CHR. TOBIAS EPHRAIM REINHARDS *Ausmessung des menschlichen Körpers und der Theile desselben zum Gebrauche der Aerzte, Maler und Bildhauer. Neue Auflage. Glogau m. K.*

E. V. S. D. *Bibelkrankheiten. 5tes u. letztes Buch. ib. 8.*
Abregé méthodique des principes d'anatomie & de chirurgie. Par JEAN RIST. à Francfort. fol.

GEORGE ROTHENS *kurzer Begriff der Naturlehre nach den neuesten Entdeckungen. Neue verbesserte Auflage. Breslau 8.*

Tom. XX. Pars I.

N

Manuel

Manuel d'agriculture pour le laboureur, pour le propriétaire & pour le gouvernement. Par Mr. DE LA SALLE DE L'ETANG. à Paris.

VON SCHÖLLENBACH V. OELHAFEN.

GOTTW. SCHVSTERS *medizinisches Journal über allerhand in die Arzneywissenschaft und deren Ausübung einschlagende Materien. 4 Theile. Chemnitz 8.*

IO. ANT. SCOPOLI *Einleitung zur Kenntniß und Gebrauche der Fossilien, für die Studirenden. Riga und Miteau 8.*

IO. AVGVST UNZERS *physikalische Untersuchungen von der Structur der Erdoberfläche und den Ursachen der Erdbeben. Hamburg und Lüneburg 8.*

EIVSD. *Sammlung kleiner physikalischer Schriften. Neue Ausgabe. ib. 8.*

** VALENTINI *chymische Schriften. 3 Theile. Wien 8.*

XXII.

Supplementum indicis scriptorum physico-medico-
dicorum, quae anno 1769 prodierunt.

Sammlung einiger in die Cameral und ökonomischen Wissenschaften einschlagender Abhandlungen. Frankfurt und Leipzig 8.

Histoire & mémoires de l'Academie Royale des sciences de Paris pour l'année 1764, en 3 volumes, qui forment les tomes 32, 33 et 34 de la nouvelle centurie de cet ouvrage de l'edition de Hollande. à Amsterd. 12.

Allgemeine Historie der Natur, nach allen ihren besondern Theilen abgehandelt, nebst einer Beschreibung der Naturalienkammer Sr. Majestät des Königs von Frankreich. VI. Theils 2ter Band. Leipzig 4 mai. m. K

Histoire naturelle & civile de l'Isle de Minorque. Traduit de l'Anglois. à Amsterd. & à Leipzig 12.

Traité

Traité du plantage & de la culture des principales plantes potageres recueilli & augmenté par les soins de la société économique de Berne. à Berne 12.

Traité complet sur la maniere de planter, d'élever & de cultiver la vigne ib. 12. Voll. 2.

Allgemeine Historie der Reisen zu Wasser und zu Lande. XIX. Theil. Leipzig 4. m. K.

Utkast dill beskrifningen om Upsala. Tom. II. Upsal. 8. c. f.

Gründlicher Unterricht von erstaunlicher Erhöhung des Ertrages der Feldgüter, vornehmlich mittelst Anlegung künstlicher Wiesen, nebst einer Abhandlung von Steinkohlen, welche nicht rauchen. Jena 8.

Wittenbergisches Wochenblatt zum Aufnehmen der Naturkunde und des ökonomischen Gewerbes auf das Jahr 1768. Erster Band. Wittenberg 4. (Auctore IO. DAN. TITIO.)

Beiträge der neuen zu der Cameral- und Haushaltungswissenschaft von einer Societät in Thüringen. 5tes und 6tes St. Jena 8. (cum ind. primi volum.)

Briefe über die vornehmsten Merkwürdigkeiten der Schweiz, zum Nutzen junger Reisenden. Erster Band. Leipzig 8.

Kurzer Inbegriff aller Wissenschaften, welche zu Einrichtung einer guten Oekonomie und Hauswirthschaft erforderlich sind. Nürnberg. 8.

Traité des arbres, fruitiers, extrait des meilleurs auteurs & augmenté par la société économique de Berne. Tomm. 2. à Berne 12.

Philosophische Untersuchung der thierischen Schöpfung, in welcher die allgemeine Verwüstung und der Krieg, der unter den verschiedenen Classen der Thiere herrschet, aus einem neuen Gesichtspunkte betrachtet wird. Aus dem Englischen. Leipzig 8.

Medicinal Ordnung der Grafschaft Lippe. Lemgo Fol.

ERNEST. GODOFR. BALDINGER progr. continens memoriam IANI CORNARII, primi quondam ordinis medicorum in academia lenensi decani, restauratoris Hippocraticae medicinae. Ien. 4.

GEORG. HEINR. BARTSCHENS *ökonomische, theoretische und praktische Handgriffe*. Berlin 8.

Traité des maladies des enfants; traduit du Latin des aphorismes de BOERHAAVE commentés par VAN SWIETEN. Par Mr. PAVL. à Avignon 12.

CARL BONNETS *philosophische Palingenese, oder Betrachtungen über den gegenwärtigen und künftigen Zustand der Menschen*. 2. Theile. Aus dem Französischen. Münster 8.

L. COCHIVS *Untersuchungen der Neigungen, welche den von der königlichen Academie zu Berlin für das Jahr 1767 gesetzten Preis erhalten hat*. Berlin 8.

IO. MATTH. COSTENBAVER de abusu vesicatoriorum in febribus malignis. Lugd. Bat. 4.

•• COYERS *Sendschreiben über die Riesen in Patagonien*. Aus dem Französischen. Danzig 8.

IO. CHPH. DITHMARS *Einleitung in die ökonomische Policy - und Camerawissenschaft*. Neue durch Herrn Prof. DAN. GOTTFR. SCHREBERN vermehrte Auflage. Frankf. an der Oder 8.

IO. LEONH. EYRICH'S *Entwurf der vollkommensten Bienenpflege für alle Landgegenden*, Nürnberg 8. m. K.

GRAVENHORST, der Gebrüder, *Nachrichten an das Publikum, viere der Gravenhorstischen Fabrik in Braunschweig chymische Producte betreffend*. Braunschweig 8.

G. D. GRVNER *auserlesene Sammlung zum Vortheil der Staatswirthschaft, der Naturforschung und der Feldbaues*. 2ter Band. Aus dem Schwedischen. Basel 8 mai. m. K.

HEINRICH HAGENS *physikalisch-chymische Betrachtung über die Herkunft und Abstammung des feuerbeständigen vegetabilischen Laugensalzes. Königsberg 4.*

Elémens de physiologie, traduits du Latin de Mr. A. HALLER; par Mr. BORDENAVE. à Paris 12.
EIVSD. opuscula pathologica. Edit. noua et aucta. Bern 8. c. f.

PHIL. D. HECQVETS V. PHIL. D'HVCQVETS^{*)}.

HIPPOCRATIS opera genuina recensuit et praefatus est ALBERT. HALLER. Lausan. 8. Voll. 4.

NIC. VON KAMPEN *Abhandlung von den Zwiebelgewächsen. Aus dem Französischen. Regensb. 8. (zweyte Auflage.)*

10. HERRM. KNOOP *beschryving von de moesen keukentuyn te Leuwarden. fol. min.*

10. GOTTL. LEHMANNS *kurzer Entwurf einer Mineralogie, zum Gebrauche der Vorlesungen. 3te Auflage. Nürnberg 8.*

10. GOTTLOB LEIDENFROST *disst. inaug. de morborum complicationibus rite diiudicandis. Resp. Frid. Hoffmann. Duisb. ad Rhen. 4.*

La nouvelle maison rustique; ou économie générale de tous les biens de campagne. Par Mr. LIGER; 8me édition augmentée considérablement. à Paris 4.

10. LVDW. LEBR. LÖSECKENS *Pathologie, oder Lehre von den Krankheiten des menschlichen Körpers. Dresden und Warschau 8. Neue Auflage.*

EIVSD. *Semiotik, oder Lehre von den Zeichen der Krankheiten. ibid. 8.*

MARC. LOOFTS *niedersächsisches Kochbuch, nebst Anhang von Confituren. 7te verbesserte Auflage. Altona 8.*

N 3

CARVS

^{*)} v. comm. nostr. Vol. XVII. p. 730.

CARVS LVCRETIVS de rerum natura lib. VI
interpretatione notis illustravit. TH. GREECH.
Basilcae 8 mai.

** MALOUINS *ausführliche Beschreibung der Mül-
ler - Nudelmacher - und Beckerkunst, nebst der kurz-
gefaßten Geschichte des Brodbackens. Berlin und
Königsberg 4 mai. m. K.*

Cours de physique expérimentale & mathématique.
Par VAN MVSSCHENBROECK. Nouvelle
édition, traduite par Mr. SIGAUD DE LA FOND.
à Paris 4. Voll. 3.

ERN. ANT. NICOLAI diss. inaug. de putredine.
Resp. Io. Godofredo Esch. Ien. 4.

SIEBOLD V. SINBOLD *).

IO. IOACH. VON SANDRAST *deutsche Akademie
der Bau - Bildhauer - und Malerkunst. 2. Bände.
Nürnb. Fol. mai.*

IUSTINA SIEGMUNDIN *königlich Preussische und
Churbrandenburgische Hofwehmutter. Neue Aufl.
Berlin 4.*

IOSEPH VON SONNENFELS *Ermunterung zur
Lectüre an junge Künstler. Wien 8 mai.*

EIVSD. *von dem Verdienste des Portraitsmalen. ibid.
8 mai.*

Nouvelles recherches sur les découvertes micro-
scopiques & la génération des corps organisés,
traduites de l'Italien de SPALANZANI, avec des
notes par Mr. NEEDHAM. à Paris 8. c. f.

Ouvrages divers de Mr. S. A. TISSOT, en Latin
& en François. à Paris 12.

EIVSD. l'onanisme, dissertation sur les maladies
produites par la Masturbation. Quatrième édi-
tion. ibid. 12.

EIVSD. traités sur differents objets de médecine.
ibid. 12.

*) v. comm. nostr. Vol. XVII p. 748.

Contents

Contenta in hac parte.

	Pag.
I. Noui commentarii Academiae scientiarum imperialis Petropolitanae Tomm. XIV. XV. XVI. pro annis 1769. — 1771	3
II. GOUAN illustrationes et obseruationes botanicae.	16
III. SCOPOLI principia mineralogiae	22
IV. LINNAEI <i>vollständiges Natursystem von MÜLLERN</i> , I — III. <i>Theil</i>	28
V. NEUBAVER descriptio anatomica neruorum cardiacorum. Sectio I.	37
VI. EIVSDEM diff. inaug. sistens descriptionem arteriae innominatae et thyroideae imae	42
VII. Manuel de jeune chirurgien. Tom. I. et II.	45
VIII. SAGAR historia morbi epidemici circuli Iglauensis cet.	56
IX. Journal de médecine cet. Par Mr ROUX Tom. XXXIV.	60
X. SELLE rudimenta pyretologiae methodicae	77
XI. Essais ou reflexions intéressantes relatives a la chymie cet. Par Mr. STRUVE	90
XII. MEAD monita et praecepta medica per multis notationibus illustrata. Auctore WINTRINGHAM	96
XIII. STEINS	

	Pag.
XIII. STEINS <i>Beschreibung einer Brust- oder Milchpumpe</i>	101
XIV. Noua acta naturae curiosorum Tom. IV.	103
XV. MARTINI <i>neues systematisches Conchylienkabinet. Zweyter Band</i>	122
XVI. GRVNER censura librorum Hippocra- teorum	127
XVII. LANGE miscellae veritates de rebus medicis. Fascic. Imus	133
XVIII. Medical essays. By ARMSTRONG	137
XIX. KÜHN <i>Anweisung Insekten zu sammeln</i>	139
XX. Noua physico-medica	141
XXI. Supplementum indicis scriptorum phy- sico-medicorum, quae anno 1768 pro- dierunt	188
XXII. Supplementum indicis scriptorum phy- sico-medicorum, quae anno 1769 pro- dierunt	194

